

הפולמוס

על מספר חוטי תכלת

אחרי שפרסמתי המאמר 'בכנף איש יהודי' שבתוכו הכרעה במספר חוטי תכלת כדעת הראב"ד ב' תכלת וששה לבן, קבלתי השגות משני כיוונים, אחד מכיוון מי שטוען למה לא לפסוק כתוס' ד' תכלת וד' לבן, והשני למה לא לפסוק כדעת הרמב"ם אחד תכלת וז' לבן, והיה כאן הרבה חילופי מכתבים בענין זה, וזה נשמר בקונטרס זה, והמסקנא היא שבאופן ברור הלכה כדעת הראב"ד, כמו שהכריעו הריא"ז והמאירי והגר"א.

אחרי כל הויכוח, נתברר באופן ברור נקודת המחלוקת, ויש כאן שתי מערכות

מערכה ראשונה, הויכוח אם לפסוק כהראב"ד או כהתוספות (קיצור עמוד הבא, אריכות ע' 10)

מערכה שניה, הויכוח אם לפסוק כהרמב"ם או כהראב"ד (קיצור ע' 8 אריכות ע' 42)

מערכה ראשונה, הויכוח אם לפסוק כהראב"ד או כהתוספות

אלו שפוסקים כדעת התוס', זה משום כללי פסק של רוב ראשונים (רוב מצומצם) או ראשונים אשכנזים, או ע"פ המשנה ברורה, ולא מוכנים להכריע על פי מקורות מחז"ל שהם גמרות וספרי ומדרשים וזוהר שמראה כדעת הראב"ד, והיינו שסוברים שאין שייך היום הכרעה מקומית רק כללי הפסק,

ואילו אלו שפסקו כדעת הראב"ד, זה משום שההכרעה המקורית בנושא זה מראה כדעת הראב"ד,

(א) וז"ל הספרי שלח, **מכמה גדילים אתה עושה, אין פחות משלושה דברי ב"ה, וב"ש אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כב"ש**. ומבואר בפשטות דעת ב"ש שהלכה כמותם (ע' מנחות מ"א:). כדעת הראב"ד ששנים מתוך ח' דהיינו אחד שלם תכלת וג' שלמים לבנים.

וז"ל הספרי פ' כי תצא. **גדילים תעשה לך. למה נאמר, לפי שנאמר ועשו להם ציצית שמע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים, כמה גדילים נעשים אין פחות מג' חוטין כדברי בית הלל וב"ש אומרים מד' חוטין של תכלת וד' חוטין של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כדברי ב"ש**. בד"א בתחילה אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא. על ארבע, יצאו בעלי שלשה ובעלי ה' ובעלי ז'. ד"א גדילים תעשה לך זה לבן מנין לרבות את התכלת ת"ל ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת

ופשטות מרישא של הספרי כי תצא יוצא כדברי התוס' (לח. מא: ד"ה ב"ש, ובכורות לט: ורש"י ריש הפרק).

אולם תוס' בכורות לט: הקשו על זה. דלשון חוטין של ב"ה ושל ב"ש אינן דומין. דבב"ה הכונה חוטין שלמין. ובב"ש הכונה חצי חוטין. ולא תירצו. ויש עוד להקשות דסיפא של הספרי ד"א גדילים וכו' מאי קמ"ל שיש מצות תכלת, זה כתוב בתורה, וכן קשה שבדברי ב"ה למדנו מן הפסוק שאין פחות מג' שגדיל היינו ג' אולם בדברי ב"ש לא כתוב דרוש, רק בסוף כתב ענין חוטין, ולא כתוב שם מספר והפסיק באמצע בדברים אחרים.

הנה הגר"א בספרי כי תצא גורס באופן שלא יסתרו שני הספרי אהדדי וג"כ לא קשה קושית התוס' ושאר קושיות, שהוא גורס וז"ל: **גדילים תעשה לך, למה נאמר, לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו, ת"ל גדילים, כמה גדילים נעשים, אין פחות מג' חוטין של ג' אצבעות כדברי ב"ה, ובש"א בג' חוטין של לבן ורביעית של תכלת של ד' אצבעות**. גדילים זה לבן, מנין לרבות רביעית של תכלת, ת"ל ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת. והלכה כדברי ב"ש עכ"ל.

וע"כ הולך ג"כ הספרי על דרך הראב"ד. ולא כתוס' ולא כהרמב"ם. ולפי גרסתו מיושבים כל הקושיות בספרי עצמו וכן מן הספרי שלח, שהסיפא של הספרי העתיק אחרי דברי ב"ש וזה הדרש ללמדנו המקור בתורה למספר לבן שהוא ג' ותכלת אחד.

(ב) מצד משמעות הפסוק פתיל תכלת שהוא לשון יחיד כל זמן שאין ראייה בהיפוך, ואין גמרא שמפקיע משמעות הזה, וכן תוס' בעצמו כתבו בדף מא: שפשטות הפסוק הוא חוט אחד והוצרכו לומר שלשיטתיה שתכלת שני חוטים שהפסוק הוא לאו דוקא, וכן הרמב"ן תצוה בענין ציץ כתב שלשון פתיל הוא אחד, וגם רש"י שחולק שם זה רק משום שכתוב שני פעמים בתורה לענין ציץ לשון פתיל תכלת, משא"כ בציצית כתוב רק פעם אחד, ודאי כך פשטות הקרא,

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לד עמוד ב גמרא. תניא, רבי ישמעאל אומר: +ויקרא כג+ פרי עץ הדר - אחד, כפת תמרים - אחד, ענף עץ עבת - שלשה, ערבי נחל - שתים ואפילו שנים קטומים. ואחד שאינו קטום. רבי טרפון אומר: שלשה, ואפילו שלשתן קטומים. רבי עקיבא אומר: כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת. רש"י כפת תמרים אחד - משמע, דכפת כתיב. ענף - חד, עץ חד, עבות חד. ושם

עמוד א אמר ליה רבא תוספאה לרבינא: ואימא תרתי כפי דתמרי! - כפת כתיב. - ואימא חדא! - להווא כפ קרי ליה.

וגם רש"י בציץ כתב לשון רבים בגלל שכתוב שני פעמים פתיל ובלשון אחרת וס"ל לרש"י שיש כאן גילוי שיש שני פתילים, אבל בלי גילוי לא היה כותב זה

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לד עמוד ב ת"ר: לטטפת לטטפת לטוטפת - הרי כאן ד', דברי רבי ישמעאל; ר"ע אומר: אינו צריך, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ת"ר: יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים בד' עורות? ת"ל: + שמות י"ג+ ולזכרון בין עיניך, זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות, הא כיצד? כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד, ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים - יצא; וצריך שיהא ריוח ביניהן, דברי רבי, וחכ"א: אינו צריך; ושון, שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת; ואם אין חריצן ניכר - פסולות. תנו רבנן: כיצד כותבן? תפלה של יד כותבה על עור אחד, ואם כתבה בארבע עורות והניחה בבית אחד - יצא; וצריך לדבק, שנאמר: + שמות י"ג+ והיה לך לאות על ידך, כשם שאות אחת מבחוץ כך אות אחת מבפנים, דברי ר' יהודה; ר' יוסי אומר: אינו צריך. א"ר יוסי: ומודה לי ר' יהודה ברבי, שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שתי תפילין של ראש, שטולה עור על אחת מהן ומניחה

נתעוררתי עוד ראיה שלשון יחיד הוא יחיד ולא רבים ממילת ציצית בתורה, שהרי המילה כולל כמה חוטין כמו שער ראש ציצית הראש, אבל להוסיף עוד ציצית אסור כמבואר בסוגיה של הטיל למוטלת, והפשטות הוא משום שלשון ציצית היינו מכלול חוטים אחד ולא מכלול חוטים שתיים, וא"א לומר שלמידים מלשון הפסוק על ארבע כנפות כסותך ולא חמש שאסור לשים על חמש כנפות חוטים, שהרי הוא לא שם על חמש כנפות אלא על ארבע רק שהוא שם על כנף אחד יותר מציצית אחד, אלא ודאי שלשון ציצית היינו מכלול אחד ולא מכלול שתיים, וא"כ הפשטות שה"ה פתיל הוא אחד כל זמן שאין לנו דרוש מפורש על זה, ומה שמרבים כמה חוטין מלשון גדילים, זה מרבה על לשון ציצית שהוא הלבן או הכולל לבן ותכלת (לשון ציצית בתורה שני פעמים הראשונים הם הלבן ופעם השלישית הוא לבן ותכלת ביחד) כי בתוך ציצית אחד אפשר להוסיף הרבה חוטין כי זה לשון ציצית הראש, אבל לשון פתיל הוא אחד כל זמן שאין גילוי מפורש לזה, על כן שיטת הראב"ד היא המובחרת שבכל השיטות

וכ"כ תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף פח עמוד ב ובהטיל למוטלת דוקא אמרי' עובר משום בל תוסיף משום דציצית אחד אמר רחמנא על כנף ולא שנים.

הלכות קטנות למרדכי (מנחות) פרק התכלת רמז תתקמב [שם] תניא רבי אומר הטיל למוטלת כשרה אמר רבא בל תוסיף איכא מעשה ליכא מתקיף לה רב פפא ממאי דגברא לאסורא קא מכוין דילמא לבטולי קא מכוין ובל תוסיף ליכא מעשה איכא לפי מה שפירש לנו רבי במשנה דגדילים משמע אפי' הרבה כמו [דף פב ע"ב] ערבי נחל וליכא בל תוסיף לא קשה מכאן ד"ל כשעושה הכל ביחד ומטיל בו חוטין הרבה ודאי לא איכפת לן דהכל ציצית אחד אבל אם עשה ציצית כהלכתה וחזר והטיל בו ציצית אחר ודאי איכא בל תוסיף דציצית אחד אמר רחמנא ולא שנים כדהכא

מסכת סנהדרין דף ל עמוד א ותניא: ממשמע שנאמר + דברים י"ט+ לא יקום עד, איני יודע שהוא אחד? מה תלמוד לומר אחד - זה בנה אב, כל מקום שנאמר עד - הרי כאן שנים, עד שיפרט לך הכתוב, אחד. ואפקיה רחמנא בלשון חד - למימר: עד דחזו תרווייהו כחד. רש"י, דתניא ממשמע שנאמר כו' - עד אחד משמע. ואפקיה רחמנא בלשון חד - דכתיב והוא עד. סוטה דף יח עמוד א כתבה על שני דפין - פסולה, ספר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה ספרים; גיטין דף כ עמוד ב + דברים כ"ד+ דספר אחד אמר רחמנא - ולא שנים ושלשה ספרים!

(ג) מצד שמדרשים ותרגום יהונתן פ' קרח וכן הזוהר פ' שלח ועוד מקומות כתוב חוט אחד, וכן מראים אגדות חז"ל בגמרא של אברהם אבינו בשכר שאמר מחוט ועד שרוך נעל זכו בנין לחוט של תכלת, וכן מאמר

חז"ל של רשב"י ש'וראיתו אותו' מכון גם כלפי הקב"ה, שנאמר ואותו תעבודו, וכמו שביאר המהרש"א, שזה מראה שתכלת הוא חוט אחד,

(ד) מצד שרוב ראשונים בדעת תוס' בנויים על גרסא קשה בספרי שב"ש וב"ה לא מדברים באותו נוסח, וכמו שתוס' בכורות לט: בעצמו הקשה, וכן תיקן הגר"א הגרסאות הסותרות בספרי וכן תיקן הגרסא בזוהר ביהל אור כדי שהזוהר ידבר על מספר חוטי תכלת לדעת הראב"ד וכתב שם שני פעמים שעיקר כהראב"ד, וחזר ממה שכתב בביאור הש"ע, (שיטתיה בש"ע קשין מאוד, וכן בנויים הם על הגרסא הקשה בספרי כי תצא שב"ש וב"ה לא מדברים באותו נוסח, ולא הזכיר כלום שם מגרסא בשלח לך ג' לבן ורביעית תכלת, וזה גם דלא כתוס' בדעת ב"ה, ולא יתכן שהביאור בש"ע כתב אחרי שאר תיקוני הגרסות בספרי, שאין אדם מתקן גרסא טובה כדי לעשות גרסא קשה, וכן היה צריך להזכיר בש"ע איזה רמז שבא לתקן גרסא שכבר היה מתקן פעם אלא ודאי שמה שכתב בש"ע היה לפני שתיקן הגרסא בספרי) וכן באמרי בינה על ברכות כתב הגר"א שהפוסקים חולקים על התוס' וסבירה להו שרק חוט אחד,

(ה) בספרי שלח כתוב כהראב"ד, ובספרי כי תצא לפני התיקון כתוב כמו התוס' ואחרי התיקון של הגר"א כתוב כהראב"ד, ויש ראייה לזה שיש לגרוס כהראב"ד, שהרי בזוהר שלח לך מפורש שתכלת הוא חוט אחד, וסתם זוהר הוא רשב"י, וכן סתם ספרי כרשב"י (סנהדרין פ"ו. ושם בגלל הכלל הזה מגיה ברייתא), וא"כ בשלמא לפי גרסת הגר"א, אז אין כאן סתירה אבל לפי גרסא הישנה יש כאן סתירה בסברת רשב"י.

(ו) מצד שהרבה מן האחרונים כולל הב"י והתוס' יו"ט היה להם גרסא משובשת בראב"ד ולא הכירו כלל שיטת הראב"ד, וע"פ זה פסק המ"ב ואלו האחרונים שהמ"ב בנה עליהם כדעת התוס', ולא היה כאן הכרעה מקורית, וממילא לנו שיש את האפשרות לפסוק ע"פ הכרעה מקורית, צריכים לפסוק כך, ויוצא כאן שלא פוסקים כאן ע"פ כללי פסק רגילים.

מה שכתבנו שיש רק רוב מצומצם, כיון שיש לכל הפחות ארבע עשרה ראשונים שרק חוט אחד, כיון דלענין שלא להוציא הפסוק ממשמעותיה שהוא פתיל תכלת היינו לשון יחיד, וכן משמעות כל דברי אגדה בין אלו שבגמרא ובין אלו שמחוץ לגמרא, אפשר לצרף גם את הרמב"ם, וא"כ יש לחוט אחד הרמב"ם והראב"ד ורב שמואל בן חפני גאון וחכמי לונל והמאירי והרמב"ן והערך והחינוך והגה' אשרי והכפתור ופרח והרי"א"ז ורבנו בחיי, ורבנו הלל ורבנו שלמה בן היתום מו"ק יט, ואם מצרפים גם תלמידים כמו אלו של דעת התוס' מצרפים תלמידים, יש גם רבנו אברהם בן הרמב"ם ורבנו פרחיה, וא"כ במקרה כזה גם לפי כללי הפסק שהולכים אחרי הרוב, אין כאן משמעות מיוחדת, (השיטות כמו התוס' ע' בדברי זולתינו לקמן),

וכן לפסוק לאשכנזים כדעת רוב ראשונים אשכנזים, כהיום במצוה שנתחדש אפשרות קיומו מחדש בשעת שמעורבים ספרדים ואשכנזים אין לנו ללכת ולפסוק ע"פ כללים אלו. ע' בזה 'בכנף איש יהודי' על הרחקה מהנהגה זו מכמה טעמים.

ההכרעה אין אנו צריכים להכרעה שלנו, הדבר כבר הוכרע מן הראשונים והאחרונים

הנה, ההכרעה כנגד רוב הראשונים לא התחיל לא ממני אלא מן אחרוני הראשונים הלא הוא הרי"א"ז, שהוא ראה שרוב ראשונים ס"ל כהתוס' ובכל זאת חלק עליהם והכריע בראיות כדעת הראב"ד וז"ל הרי"א"ז בהלכות קטנות רוב המפרשים אומרים שחציו הן חוטי לבן וחציו חוטי תכלת ורבינו משה אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת ולא נראה שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיות וכן מבואר בספרי

וא"כ יש כאן הכרעה ברורה כדעת הראב"ד, בין לקולא ובין לחומרא, למי שהיה לפניו רוב ראשונים וידע את זה ובכל זאת הכריעה כדעת הראב"ד ע"פ ראיות מקוריים, ולצערנו אין לנו את קונטרס הראיות, ונשאר לנו רק

מה שכתב שכך מבואר בספרי, והיינו הספרי בשלח לך, והרי הוא ידע שתוס' גרס בספרי כי תצא גרסא אחרת ובעל כרחך שראה שעיקר הגרסא כגרסת הספרי בשלח, ובודאי נכנס לעומק הסוגיה והכריע כדעת הראב"ד כנגד רוב ראשונים וכנגד סבו רי"ד, ואין זה כתלמיד שמעתיק מרבו, וא"כ יש כאן הכרעה של בתרא ונתבטל כל כח של רוב ראשונים.

הריא"ז היה בדורו של הטור, וכנראה שספרו נתפשט רק אחרי הטור, והרי לשון ריא"ז היינו ר"ת רבנו ישעיה האחרון ז"ל, ולא כותבים לשון ז"ל רק אם הספר נתפשט אחרי פטירתו, ואילו הטור לא הביא הכרעה אלא כמעתיק כדרכו דעת אביו הרא"ש.

יש גם מאירי יבמות ה: שפסק כדעת הראב"ד והוא היה בדורו של הרא"ש והטור, והמאירי לא מעתיק סתם אלא מכריע, וז"ל בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף ה עמוד ב

והאחד הכרוך על הגודל ארוך מכלן כדי לכרוך בו שאר החוטין ומכניס ראש הארבעה חוטין בנקב הטלית וכופלן ונמצאו שמנה ואחד מהם ארוך והוא במקום התכלת כמו שידוע בזמן התכלת שאחד מן הארבעה היה תכלת והוא ארוך מכלם עד שכשהם נכפלין היו שנים תכלת וששה לבן.

ויש כאן לשון מאוד חזק כמו שידוע, והיינו זה היה אצלם כדבר פשוט שהלכה כהראב"ד, ולא מצד שלא ידע הרמב"ם והתוס' שלא שייך כלל לומר שהמאירי לא ידע הרמב"ם והתוס' שהרי בכל הספרים שלו מביא בכל אורך הדרך חכמי הצרפתים וגדולי המחברים (הרמב"ם) אלא משום שזה היה אצלם כדבר ברור שכאן הלכה כהראב"ד.

וכן הגר"א בספרי הכריע כהראב"ד הנהגה בין לקולא ובין לחומרא, וכן ביהל אור בביאור על הזוהר כתב והעיקר כדעת הראב"ד, והוסיף שכן הוא בספרי שלנו, והיינו שבא להכריע כאן ולא רק כדרך פירוש.

ביהל אור (פ' פנחס בזוהר דף רכ"ח:) וז"ל: **ואיהו משולשת בעמודא דאמצעיתא, כליל תלת ענפי אבהן דאינון ש' מן שבת, שכינתא בת יחידא חוליא תכלת שבציצית, דחוליא ראשונה לבן ג' כריכות, ג' אבהן, ואח"כ חוליא של תכלת ג"כ כלילא מנהון, ויותר נראה דלא גרסינן כלל חוליא, אלא כן צ"ל בת יחידא תכלת שבציצית, והוא חוט רביעית, כדעת הראב"ד וכמש"ש שכ"ה עיקר, וכ"ה בספרי שלנו, כלילא מג' חוטין לבן אות ד' שבשם וכן עיקר,**

מה שכתב וכמש"ש שכ"ה עיקר, וכ"ה בספרי שלנו, ומשמע שחזק מן הספרי יש עוד מקום שכתב על זה, מצאתי כעת בגר"א על הספרי בכ"י, (נמצא באוצר החכמה) פ' שלח לך, אחרי המילים "ובש"א ג' של לבן ורביעית של תכלת והלכה כב"ש", הוסיף בגליון, "עיין בקונטרס" וא"כ נראה שהיה להגר"א אריכות דברים בנושא זה שהלכה כהראב"ד.

(הכ"י הזה נכתב בעת זקנותו של הגר"א, שכל הכ"י נכתב על גליון הספרי שנדפס בשנת תקמ"ט בשעת שהגר"א היה בן ס"ט שנה, הגר"א נולד ליל א' דפסח ת"פ ונפטר י"ט תשרי תקנ"ח, אולם אינו של הגר"א עצמו, כך נתברר לי מפי מומחים)

מהר"ר וידאל הצרפתי בספרו צוף דבש ס"פ שלח (לפני כארבע מאות שנים) הובא בחיד"א בחומת אנך ס"פ שלח, כתב וז"ל **והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת, וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת, והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת.** הספרים נמצאים באוצר החכמה, מהדורא חדשה של צוף דבש עם מראה מקומות וביאורים ומבוא ארוך, יצא לאור בבני ברק תש"נ.

את מהר"ר וידאל הצרפתי תיאר אותו החיד"א בשם הגדולים ערך מהר"ר וידאל הצרפתי 'אחד מגאוני המערב הקדמונים ואב"ד דק"ק פיס, וכתב פ' על הספרא', וזה מצטרף לפסק הגר"א שהלכה כמו הראב"ד

מנהג הש"ע בענין גרדומין שהביא בס' י"ב דברי ר"ת שאם נפסקו שלשה חוטין פסול משום שצריך להיות שנים נגד לבן ושנים כנגד תכלת, לא מכריע כדעת תוס' במספר החוטין, כי זה מנהג לחומרא ולא מנהג לקולא, והנהגה לחומרא לא נקרא הכרעה, וכן אם יש עוד צירופים אינן חוששין לדעת ר"ת ע' בענין פירוק השזירה ס' י"א סע' ומ"ב ס"ק י"ז)

וראיה ברורה לזה שהסמ"ג (עשין כ"ו הובא בב"י ס' י"ב) פסק מפורש כדעת ר"ת בענין גרדומין ולא הביא כלל שיטת הר"י בזה, אף שבענין מספר חוטי תכלת מסתפק אם כהתוס' או כהראב"ד, (הובא בב"י ס' י"א) וא"כ מוכרח שמה שפוסקים כדעת ר"ת בענין גרדומין זה לא מחייב שיש כאן הכרעה בענין מספר חוטי תכלת. וא"כ הש"ע והרמ"א שהביאו דברי ר"ת בענין גרדומין זה לא מחייב שמכריעין במספר חוטי תכלת. ונשאר בדעת השו"ע כמו שכתב בב"י ס' י"א בביאור הסמ"ג, שכיון שאין לנו תכלת לא הכריע במספר החוטין,

הגר"א בש"ע הוא לא הכרעה כשיטת התוס' שהרי הוא חולק בתקיפות על התוס' שסבירא להו שיש מחלוקת בין ב"ש וב"ה אם זה חוט אחד תכלת או שני חוטין אלא זה שיטה חדשה לגמרי, שגם לב"ה הוא שווין, וכוונת ב"ה ג' חוטין היינו אחרי הכפל, דבר כזה שלא מצאנו בשום מקום בין הראשונים, וגם קשה מצד עצמו לומר שלב"ה עושים חצי חוטי של לבן וחצי של תכלת, ונכנסים לבעית הרמב"ם של חצי חוט, וכבר כתבו תוס' בכורות לט: שלא יתכן כלל לפרש ג' לב"ה אחרי הכפל, ורק את הרמב"ם אפשר לתרץ שס"ל שאפשר לעשות חוט שלם רק שסגי בחצי חוט, אבל לומר דבר כזה שצריך לעשות דוקא חצי חוט תכלת וחצי חוט לבן, זה כבר דבר מחודש ביותר, וכל אלו שרצו לפסוק כדעת התוס', זה לא ע"פ שיטת הגר"א בש"ע אלא ע"פ רוב ראשונים כהתוס', והגר"א בשו"ע הוא לא הכרעה כתוס' אלא שיטה חדשה לגמרי, שהיא קשה מאוד, וחולק על כל הראשונים. וכן ברב עמרם גאון בגיאוניקה מפורש שבין ב"ש ובין ב"ה מדברם לפני הכפל. (ויש כלל רב תנא הוא ופליג, ובכל זאת לא קיי"ל הלכה כרב בזה ע' עירובין נ: וברי"ף שם ועוד מקומות, אולם כשאמורא מכריע כדעה אחת של תנאים אפילו נגד רוב תנאים, פוסקים כדעת האמורא ולא כרוב תנאים, וממילא אף אם תמצא לומר שהגר"א הוא בגדר גדול כזה שיכול לחלוק על כל הראשונים, מ"מ לא קיי"ל להלכה כהגר"א הזה, משא"כ בספרי ובזוהר מכריע הגר"א כדעת הראב"ד, ובזה בדואי יש כח להגר"א להכריע, וכ"ש כשהולך בעקבות הראב"ד שג"כ הכריע כהראב"ד)

והיחיד שפסק לקולא כדעת התוס' הוא המלבי"ם שהובא במ"ב לענין חצי חוטין מצמר וחצי חוטין ממין הבגד באותו כנף עצמו, ובזה כבר הארכנו במאמר שהמלבי"ם לא היה לפניו כלל שיטת הראב"ד ואין כאן הכרעה, וכן מנהג אין כאן, שהרי המלבי"ם כתב שם במפורש שלא נהגו לעשות כך.

הנה אילו היה לנו את האפשרות לעשות כחומרא לצאת בין דעת הראב"ד ובין דעת התוס', לא היה לנו את הצורך להכנס לעובי הקורה להכריע, אולם הבעיה היא שאין לנו את האפשרות הזו, כי בפשטות לדעת הראב"ד צריך ג' חוטין של לבן, וכן משמע לשון הספרי, ומי שעושה כדעת התוס' חסר לו בחוטי לבן, ולפי התוס' צריך ב' חוטי תכלת ומי שעושה כדעת הראב"ד חסר לו בתכלת,

וכן אילו לא פסק הש"ע שאין להוסיף על ד' חוטין, היה לנו לעשות ב' חוטי תכלת וג' חוטי לבן, אולם הש"ע סגר לנו דרך זו.

וא"כ צריך להכריע כאן, ואין אנו באותו מצב של בעלי הש"ע שלא היה להם תכלת, וכל הנושא היה לענין גרדומין, וזה חששו לחומרא גם כדעת התוס', ולא היה להם הצורך להכריע, וכמו שכתב הב"י ס' י"א בדעת הסמ"ג שבגלל שלא היה להם תכלת לא נכנס להכריע הדבר, אבל לא היה כאן הכרעה לקולא כדעת התוס' וכן המנהג לא היה אף פעם לקולא כדעת התוס' ואין זה מנהג שמחייב אותנו לעשות לקולא כדעת התוס'. וכל מה שהובא שעושים כהמנהג, זה בזמן שהמנהג היה הכרעה גם לקולא, אבל בזמן שנהגו כן מחמת ספק זה לא נקרא מנהג לחייב כשזה נוגע גם לקולא.

וא"כ עכשיו שיש תכלת, צריך להכריע, וא"כ לא מצאתי עד עכשיו שום מן הראשונים ולא מן האחרונים שהביא דעת התוס' ודעת הראב"ד ודעת הרמב"ם ויכתוב והעיקר כדעת התוס'. ואילו כדעת הראב"ד מצאנו

הכרעה הריא"ז והמאירי והגר"א בספרי ובזוהר, ורבנו וידאל צרפתי (שהחיד"א החשיב אותו מאוד והיה בקיא בנגלה ונסתר)

המחבר בב"י ס' י"א הביא דעת הסמ"ג שהביא שני שיטות, התוס' והראב"ד (והב"י שלא הכיר את הראב"ד חשב שזה הרמב"ם) וכתב עליו שכיון שלא נוהג אצלנו תכלת הוא לא הכריע.

המחבר בכסף משנה שחשב שהראב"ד ס"ל כתוס', כתב שבספרי משמע כדעת הרמב"ם, והיינו כגרסא בשלח לך, ובודאי אילו היה לפניו הראב"ד האמיתי, היה אומר שבספרי משמע כדעת הראב"ד, אבל בודאי לא כדעת התוס', וא"כ את"ל שהמחבר הכריע, אז הכריע כדעת הראב"ד ולא כדעת התוס'. (ומה שבש"ע בענין גרדומין כתב כדעת התוס' אף שבכ"מ הכריע כדעת הרמב"ם, היינו משום שלא רצה לסמוך לגמרי על ההכרעה בכ"מ וחשש לחומרא גם כדעת התוס', אבל בודאי משורש הענין של הכרעה יש לכל היותר כדעת הרמב"ם או הראב"ד ולא כדעת התוס')

ועכ"פ לא הכריעו כאן כדעת התוס'

ומאידך יש לנו הכרעה מקורית כדעת הראב"ד, והיינו הריא"ז והמאירי, והגר"א בספרי והגר"א בזוהר, והיינו שהיה לפנייהם שיטת התוס' והכריעו מקורית כדעת הראב"ד. ויש גם הכרעה של רבנו וידאל צרפתי שהובא בחיד"א, ואף שאצלנו אינו מפורסם כ"כ, החיד"א כתב עליו גדולות, ובודאי חזי לאצטרופי.

והיחידים שבאו לפסוק לקולא כדעת התוס' בזמן שיש הראב"ד לפנייהם, זה רק מרבני זמננו, שהפסק שלהם בנוי על זה שמתנגדים למושג של הכרעה, אלא רוצים לפסוק כמנהג אלו שלא הכריעו מן המקור אלא סמכו על רוב ראשונים או כמנהג ראשונים אשכנזים או שו"ע במנהג גרדומין (שכבר כתבנו שאין משם הכרעה לקולא) וסתימת המ"ב ועוד אחרונים שהעתיקו דברי התוס' אבל לא נכנסו להכריע, ורבנים אלו מתנגדים גם להכרעה של ראשונים כמו הריא"ז,

לכבוד הרב בן ציון מילר שליט"א

כעת (י"א ניסן תשע"א) קיבלתי מכתב מיהושע ינקלוביץ (החבר של ישראל ברקין נ"י מניו יורק שכתב הרבה מן המכתבים למען דעת התוס') שהחבורה שלו היו תומכים הרבה זמן כשיטת התוס' וכעת רוב החבורה חזרו להורות כדעת הראב"ד והריני שולח המכתב

כל טוב יצחק ברנד

From: [Shafan Yankelewitz](mailto:Shafan.Yankelewitz)

To: itzchokbrand

Sent: Thursday, April 14, 2011 7:05 PM

Subject: Re: תיקון במאמר הפולמוס במספר חוטי תכלת

לכבוד מורנו הרב הגאון רבי יצחק שליט"א

אחרי דרישת רוב שלום אוהב תורת האמת, אפתח בתודה על שדרש אחרי כאן בארץ הטמא כל כך רחוק מה' מהתורה ומהאמת בכלל. אבל כבודו מסתמא יודע מה דרך הרוח, אשר כבר רוב בני החבורא שבגלות כבר חזרו בהם להורות כדברי הראב"ד, ונימוקם עמם, כאשר כבר האריך כבודו לברר בטוב טעם ודעת. אמנם מכל מקום הכל תלוי במזל, ואפי' התכלת בעצמו לא זכינו לה עד דור אחרון, וגם ענין זה אף אחרי ששמענוה לא קבלנוה עד הערת רוח מן השמים. והבירור שנתברר לבסוף היה אשר הוכרח לנו מדברי הראשונים ומן הסברא שאי אפשר שהיה לפנייהם הגירסא של הראב"ד בהספרי, ואם כן קשה מאד לומר שיש מדבריהם כאילו הכרעה נגד שיטת הראב"ד. ואף אם אמנם נגיד שיש עדיפות ברוב או בחשיבות של אשכנז, לא יהא לו ענין כאן, שלא הכריעו ברובם או בחכמתם נגד הגירסא של הראב"ד.

ובדעת הגר"א עיקר דעתינו הוא אשר כאשר כתב דבריו בביאורו לא ידע מגרסת הראב"ד וכאשר נתגלה לו הגירסא ההוא חזר בו להורות כדברי הראב"ד.

ומכל מקום יש אשר פקפקו בדעה זו מכמה פנים (ובראשם כמובן חבירינו ר' ישראל שליט"א) אבל כאשר כתבתי כן הוא עיקר דעתינו.

הגם שקשה לומר שלא היה לפנייהם הגירסא הנכונה, שהרי היה לפנייהם הפירוש על התורה של רבינו טוביהו מארץ יון, המכונה מדרש לקח טוב, אשר בדבריו גרס כדברי הראב"ד. מכל מקום ייתכן שראוהו וחשבו שהם דברי עצמו ולא דברי הספרי. גם רבינו הלל כפי הנראה גרס כגירסת הראב"ד, וכן הילקוט ועוד, ופלא הוא שלא ידעו מגירסת הראב"ד. אבל בדברי המרדכי בריש פרק התכלת נראה בעליל שלא ידעו.

אבקש מכבודו שליט"א אם יוכל להתפלל עבורי, יהושע יצחק בן שרה, שאוכל לחזור לארץ במהרה

החותם בכבוד גדול

יהושע יצחק

מערכה שניה, הויכוח אם לפסוק כהרמב"ם או כהראב"ד

טעם שפוסקים כדעת הראב"ד ולא כהרמב"ם, משום שהראב"ד אין עליו שום קושיה משום מקום והרמב"ם שיטה מוקשית, והרי לעשות דבר כזה לטוות חצי חוט תכלת וחצי חוט לבן הוא דבר מאוד חריג, ורחוק מאוד שהגמרא היתה שותקת מזה, והרי לענין סדר הצביעה שיש שם חידושים, מאריכה הגמרא, ואיך הגמרא שותקת מזה שצריך לטוות רק חטי חוט, אלא דודאי שלא יצא הדבר מסתימתה, וממילא כופלים החוט של תכלת.

בספרי פ' שלח לך כתוב ג' של לבן ורביעית של תכלת, וזה כדעת הראב"ד, ואילו בספרי פ' כי תצא, לפי גרסא ישנה הפשטות כדעת התוס' ולפי תיקון הגר"א כדעת הראב"ד אבל לא כדעת הרמב"ם.

בגמרא ערובין צ"ל: מבואר שהיו מביאים לשונות של תכלת, והגמרא דן אולי זה בשביל בגדים ולא לשם ציצית, והגמרא מביא באופן שאין חשש של שלא לשמה אם חתך החוטין, ואילו היה צריך להיות רק חצי חוט, אז בודאי זה ראייה שהוא לשם מצוה, הרבה יותר מאוקימתא של הגמרא, אלא ודאי שלא עשו חוטין מורכבים מתכלת ולבן.

רוב ראשונים חולקים על הרמב"ם, בין אלו שהיו לפניו ובין בני דורו ובין הבאים אחריו, הערוך ערך תכלת כמו הראב"ד, הראב"ד בהשגות, חכמי לונל, הסמ"ג מסתפק אי כהתוס' או כהראב"ד ובודאי לא כהרמב"ם, (מה שהב"י ס' י"א כתב שצד שני של הסמ"ג כהרמב"ם מפני שלא ראה כלל שיטת הראב"ד, שהיה לו גרסא בראב"ד כמו התוס' ומזה גם מוכח שלא ידע כלל שיטת הראב"ד שאילו ידע למה הוציא את דברי הסמ"ג מפשוטו לומר שס"ל (כהרמב"ם) וז"ל ספר מצוות גדול עשין סימן כו **שתים של לבן ושתים של תכלת או שלשה של לבן ואחת של תכלת כדכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, וכופלו לשמונה**

המאירי יבמות ה: כמו הראב"ד, הרי"ז הביא את הרמב"ם וחלק עליו והכריע מפורש כמו הראב"ד ע"פ הספרי, הגר"א באור יהל הכריע כמו הראב"ד וכתב שני פעמים וכן עיקר, רבנו וידאל צרפתי שהובא בחיד"א בחומת אנך הכריע כמו הראב"ד, הובאו דבריהם לעיל במערכת ראב"ד תוס'.

במאמר בכנף איש יהודי, הבאנו גם ששיטת הרמב"ם בנוי העיקר על היסוד שעיקר התכלת בשביל הכריכה, אולם ברב עמרם גאון שס"ל שחוליא ראשונה הוא רק לבן ובכל זאת אם עשה רק חוליא ראשונה יוצא, א"כ חולק על היסוד של הרמב"ם שעיקר הכריכה בשביל התכלת, וממילא גם אין לו סיבה לדחוק שסגי בחצי חוט.

הבאנו הרבה סמוכים שגם לדעת הרמב"ם אם עשה כדעת הראב"ד יוצא מצוות תכלת ולבן, ובלי זה א"א ליישב את הגמרות, משא"כ לדעת הראב"ד אם עשה כדעת הרמב"ם לא יצא מצוות תכלת.

ומי שכתב כמו הרמב"ם, זה רק רבנו אברהם בן הרמב"ם ותלמידו רבנו פרחיה שהיו תלמידים מובהקים של הרמב"ם ואינו שיטה עצמית. וכן האר"י ז"ל, שע"פ נגלה לא ידע שיטת הראב"ד כמו שהב"י לא ידע אותו.

אלו שפוסקים כדעת הרמב"ם, מה שנכתב במאמר הזה הוא מי שמשוכנע שצריך לפסוק כדעת האר"י ז"ל והמקובלים, ולא שייך הכרעה כדעת הראב"ד נגד האר"י ז"ל, (האדמו"ר מרדזין פסק כדעת הרמב"ם)

אולם הנהגה זו צע"ג שלא שייך לעשות ע"פ גילויים עליונים רק בזמן שאין כח להכריע ע"פ נגלה וכאן יש הכרעה ע"פ נגלה בין מצד שרוב ראשונים שס"ל חוט אחד, הם ס"ל כדעת הראב"ד שהוא חוט שלם ואילו הרמב"ם יחידאי, וכן יש הכרעה מקורית, ע' לקמן, וכל מה שלפעמים משתמשים בדעת המקובלים להכריע, זה בזמן שאין לנו כח להכריע ע"פ נגלה.

וז"ל החיד"א בספרו דבש לפי מערכת נ' אות י"ב נשים במצות עשה שהזמן גרמא סבר ר"ת דיכולות לקיים ולברך כידוע, ומצאתי בתשובת כ"י לחד מקמאי בזמן הרי"ף מעלה מטה והוא רבנו יעקב ממרויש ז"ל שהיה שואל שאלות מן השמים בדינים והיו משיבים לו ומביאים דבריו לפעמים הרב שבלי הלקט והמרדכי ז"ל, וראיתי ששאל מן השמים על הנשים המברכות על הלולב ושופר אי שפיר עבדי והשיבו מן השמים דיכולות לברך, והבאתי תשובתו בס' הקטן ברכי יוסף א"ח ס' תרנ"ד, ע"ש, והגם דלאו בשמים היא והרמב"ן ז"ל חלק על הראב"ד במ"ש רוח הקודש הופיע בבית מדרשנו, מ"מ היינו דוקא כמו הרמב"ן ז"ל שהוא בדעתו הרחבה הכריע מן התלמוד להיפך אז הרשות בידו על פי תורה לפי דעתו, אבל אי אכן אין בידנו להכריע ועינינו הרואות שנחלקו הפוסקים מערכה לקראת מערכה אז נראה לדעתי הקצרה די ש לסמוך על הסברה של הפוסקים שהסכימו מן השמים עליה וכבר במ"א כתבתי בעניותי בזה עכ"ל החיד"א

וא"כ מה שנגלה להאר"י ז"ל לא שייך יותר ממה שנגלה לרבי יעקב ממרויש, וא"כ במקום שיש הכרעה ע"פ נגלה לא מתחשבים עם גילויים של האר"י ז"ל.

ואם רוצים לומר שהאר"י ז"ל היה פוסק גם בנגלה, הנה בפשטות לא היה לפניו כלל דברי הראב"ד שהרי גם המחבר שהיה בדורו ובעירו לא היה לפניו הראב"ד אלא היה לו גרסא מוטעית וחשב שהראב"ד כדעת התוס' כמבואר בכ"מ, וא"כ לא היה כאן הכרעה מצדו בנגלה.

וחוץ מזה, כיון שגם הגר"א היה בקיא בנגלה ובנסתר, והוא פסק בביאור על הזוהר כדעת הראב"ד, א"כ זה ראייה שגם על פי נסתר אפשר לפסוק כדעת הראב"ד.

בשביל חסידי ברסלב, ידוע שהרב אברהם בן רבי נחמן (מחסידי ברסלב) הלך כדעת הראב"ד (בתכלת של רדזין) אף שידע דעת האר"י ז"ל והאדמו"ר מרדזין.

ויש עוד שפסקו כדעת הרמב"ם בגלל שמחשיבים את הרמב"ם כפוסק הכי גדול או שבענין דברים שלא כתובים בשו"ע הלכה כהרמב"ם, אולם אין הדבר מובן, וע' בחז"א ס' ק"נ ס"ק י' שאין כלל גורף כזה שהלכה כהרמב"ם, בפרט שכאן הרמב"ם נגד פשטות הגמרא ושיטה חריגה ונגד הספרי וכן הוא יחידאי נגד כל הגאונים והראשונים.

וכן כבר הכריעו אחרי הרמב"ם, הריא"ז והמאירי והגר"א והרב וידאל צרפתי כדעת הראב"ד נגד דעת הרמב"ם, והלכתא כבתרא. וכן הסמ"ג הוא נגד דעת הרמב"ם.

כעת ראינו רבי חיים ויטל בספרו עץ חיים טוב פ' קורח שהביא מדרש שכתב וח' חוטין תכלת (דהיינו ב' חוטין בכל כנף) וזה או כהראב"ד או כהתוס' ולא כהרמב"ם

יש שפסקו כהרמב"ם בגלל האור שמח שטוען שכך מבואר בירושלמי ביכורים, אולם זה נתבאר בקונטרס בכנף איש יהודי ס' ה' ס"ק י', שהירושלמי נתכוון לגמרי משהו אחר, ואין לירושלמי שם שום שייכות למה שכתב האור שמח, וכן שיטת האור שמח בנוי על זה שלא שייך לקיים מצות תכלת בלי שיש בו גם לבן, ואילו בספר המצוות שורש י"א כתוב מפורש ששייך לקיים תכלת בלי לבן, וא"כ ברמב"ם עצמו מוכח שלא בנה על הכלל של האור שמח, אולם שני נקודות האחרונות לא נתבארו כאן.

וכן יש סמכו על המשכנות יעקב ס' י"ג שכתב כדעת הרמב"ם, אולם המעיין שם בכל התשובה, הוא לא דן כלל לענין שיטת הרמב"ם כלפי הראב"ד רק דן בענין שיטת הרמב"ם כלפי התוס', והוכיח שיש רק חוט אחד אבל לא נכנס כלל לדיון אם החוט הוא חצי או שלם, וא"כ א"א ללמוד ממנו לענין אם הלכה בזה כהרמב"ם או כהראב"ד.

נאסף ע"י יצחק ברנד ונגמר בעה"י כעת י"ד מרחשון תשע"א, כאן עה"ק עמנואל ותוקן ו' ניסן תשע"א

מערכה ראשונה,

הויכוח אם לפסוק כהראב"ד או כהתוספות

ואני מקדים מקודם דברי זולתי שתומך בשיטת התוס', הבחור ר' ישראל ברקין נ"י מנוי יורק

Rabbi Y. Belsky
506 EAST 7th STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11218

ישראל הלוי בעלסקי

941 - Q112

כבוד מו"ר ר' ישראל האורקין נ"י, תראה לי קונטרס
שחידר אל היום מלכות ארצות העולם כפיכך וצדקת אליו
ומה מאת מלך חן העין כי שם הקדוש אל מסד התולין
של תכלת האור הכה חזין שהלכות, והריוה בהיכור אורה
דנתן של הבוהיגו הראשונים של דבר חזין מאת הכה יס
אעשור מתבטל כדעת רביוהו, הלי' והגוס' ז"ל, ופאת
ברמח' קדמי רק חזי חז' רע' א' מח' של תכלת רוא'
אצין יחיש ובמח' כל אי'ק רבובין יקלו הפלוג' ברע'
ז'ל זמירי הנגס', גם כסך כן אמצלה בספר מ"ה ופא
פסק אור' הנה ע' הנה, ומילא פלמ'ה פלנוג' מנה
ואין כל ערק רבוב'ה, אירוא' נל"ה אה"ה המהיר ו"ל
חז"ה אה"ה ורוא' מאת אלוה' אב"ה - עזין הנה;
וק' ה' אה"ה אשרי שנת אש"ה אב"ה
"טראה רבין הילסקי"

החתמת והפתילים

סימן א

ידוע שנחלקו רבותינו הראשונים כמה חוטי תכלת יש בציצית, שדעת הרמב"ם (הלי' ציצית א ו) הוא שאחד משמונה חוטים הם תכלת, ולהראב"ד (בהשגות שם) הוא ב' משמונה, ודעת התוספות (ברכות ט: ד"ה אלא, יבמות ד: ד"ה דאפילו, כתובות מ. ד"ה כגון, מנחות פרק התכלת, בכורות לט: ד"ה כמה) הוא ד' משמונה, והנה כמה פוסקים בדורינו ס"ל שלאילו שלובשים תכלת בזה"ז יש (לכל הפחות לאשכנזים) לעשות כדעת התוס'. ונשתדל בעז"ה לבאר דעתם, וגם לברר שאם עושה כדעת התוס' לא הפסיד מצוות תכלת אפילו לדעת הרמב"ם, וגם שיש מקום לומר שיוצא גם תכלת גם לבן אפילו לדעת הרמב"ם והראב"ד.

ראשית כל, רוב הראשונים ס"ל כדעת התוס', כמו שהעיד רבינו ישעיה האחרון ז"ל (פסקי הריא"ז הלי' ציצית עמ' רכ"ג) וז"ל "ורוב המפרשים אומרים שחציין הן חוטי לבן וחציין חוטי תכלת. ורבינו משה אמר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט

תכלת. ולא¹ נראה שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיות, וכן מבואר בספרי. "עכ"ל.

וכן מצינו בספרי הראשונים הנמצאים תחת ידינו שרובם ס"ל שחצי החוטים הם תכלת², הלא המה: **רבינו גרשום מאור הגולה** (הובא בשיטמ"ק החדש ר"פ התכלת, וכ"כ גם בפ"י המיוחס לרגמ"ה מא:), **רש"י** (מנחות פרק התכלת), **רבינו תם** (תוס' מנחות לח: ד"ה אלא, כתובות מ. ד"ה כגון), **ר"י** (הובא בספר הפרנס סי' תכא), **מהר"ם מרוטנבורג** (שו"ת דפוס פראג ח"ד סי' תמד), **הרא"ש** (הל' ציצית סי' ו', שו"ת כלל ב אות ט), **טור** (סי' יא), **רבינו ירוחם** (נתיב יט ח"ג), **מרדכי** (ר"פ התכלת), **יראים** (סי' תא עמ' רכב), **עיטור** (הל' ציצית שער א חלק ב), **סמ"ק** (מצוה לא), **רבינו פרץ** (תוס' ר"פ ברכות ט:), **ראבי"ה** (הל' ציצית-מנחות אלף קנב³), **רבינו יונתן מלוניל** (ברכות ט: ובהל' ציצית), **רבינו ישעיה הראשון** (פסקי הרי"ד הל' ציצית עמ' תפא, ספר המכריע פ"ח, שו"ת הרי"ד סי' סא ד"ה טלית של), **נמוקי יוסף** (ריש הל' ציצית), **רשב"א** (יבמות ד:), **ריבב"ן** (בפירושו על הל' ציצית של הרי"ף), **אגודה** (פ' התכלת), **והאגור** (נראה שנוטה לדעת ר"ת בגרדומין) כולם ס"ל כדעת התוספות, וכ"כ בפ"י **רבינו מיוחס עה"ת** (פ' שלח), ואפשר שכן דעת **הסמ"ג** (יבואר להלן בסימן ב), וגם בפירוש המיוחס **להראב"ד על הספרי**⁴ שיצא לאור עתה (תשס"ט, עמ' קעא) גורס בספרי בדברי ב"ש ארבעה של תכלת, וכתב שאפילו לדעת ב"ה יכול להוסיף עוד חוט תכלת.

והסוברים כהראב"ד הם **הערוך**⁵ (ערך תכל), **המאירי** (יבמות ה:), **והריא"ז** (פסקי ריא"ז עמ' רכג), **ור' שלמה בן היתום** (מו"ק יט.). וכן בפ"י **רבינו הלל להספרי** (פ' שלח) גורס שהג' לבן והא' תכלת.⁶

ולא מצינו חבר **להרמב"ם** מגדולי הראשונים, רק **ר"א בן הרמב"ם** נמשך אחר דעת הרמב"ם (ע"י ספר כליל תכלת עמ' מ"ב בהג"ה) וכן **בכפתור ופרח** (פרק ס) כתב כדברי הרמב"ם, וכ"כ **רבינו פרחיה** (שבת כה:). והמגדל עוז מחזיק בדעת הרמב"ם, וכ"כ **ברלב"ג עה"ת** (פ' שלח).

ודעת **ר' שמואל בר חפני** בספרו על הל' ציצית (פרק ד) נראה שרק חוט אחד הוא תכלת, ולא נתבאר אי כהרמב"ם או כהראב"ד. ובהגהות **אשר"י** פרק ואלו מגלחין (סי' כ"ד) כתב שתכלת הוא דבר מועט, משמע שלא ס"ל כתוס'. ו**ברבינו בחיי** עה"ת (פ' שלח) שמביא רק שיטת הרמב"ם והראב"ד. וע"ע בקובץ "והיה לכם לציצית" (תשי"ע, עמ' ל"ב) שכתבו לדייק מספר החינוך דס"ל שיש רק חוט אחד.

ולשון הרמב"ן עה"ת פ' שלח "הזכרון הוא בחוט התכלת". אבל נראה שאין הכרח מזה שלא ס"ל כתוס', כמש"כ בסימן ב' שתמיד נוקטים לשון "חוט תכלת" אפי' אם יש שני חוטים אבל ברמב"ן פ' תצוה (כח לו) כתב לגבי הציץ שפתיל תכלת יכול להיות רק חוט אחד, אבל עדיין אין הכרח דס"ל הכי לגבי ציצית ג"כ. וזה ע"פ מש"כ בביאור הגר"א סי' י"ב שכתב דפתיל משמע אחת וכן ציצית דלבן נמי משמע אחת אבל לעולם שניהם שוין, ולפ"ז י"ל שמשמעות פתיל לעולם אחד, אא"כ יש דרשה מיוחדת לרבותו כמו גבי ציצית שיש דרשת גדיל גדילים, אבל גבי הציץ אין הכרח להרבות בפתילים.

¹ העירו שלכאורה צ"ל ולי נראה. וכן הגירסא ב"הדרום" כ"ה תשכ"ז עמ' 159.

² יש להבהיר כאן שכל ראשון שכותב בדין גרדומין שצריך שישארו שני חוטים שלמים, כדעת ר"ת, ע"כ שסובר ששני חוטי תכלת יש, דאל"כ אין מקום לדין זה, ואם כותב כך, אין להעלות על הדעת שרק כתבו בתורת ספק או חומרא כיון שכתבו בפשיטות, וז"פ.

³ כתב שאם נגרדמו ד' חוטים ודי' נשארו שלמים כשר, וזה כדעת ר"ת הנ"ל. אבל לכאורה יש מקום לומר שאין הכרח גמור ממנו, שהרי רק כתב שצריך שישארו ד' מתוך ח' שלמים, ולא כתב שצריך ב' חוטים שלמים משני צדדין ואפשר שיש לו טעם אחר שאינו תלוי במספר חוטי תכלת, אבל בפשטות כוונתו כדעת ר"ת, ואין טעם אחר שצריך שישארו ד' חוטים אם לא שכן הוא מספר חוטי מין אחד, וכ"כ המשכנות יעקב סי' י"ח ש"אין מקום כלל" לדי' ר"ת בגרדומין לפי הרי"מ והראב"ד במנין חוטי התכלת.

⁴ המוציאים לאור נוטים שאינו להראב"ד בעל ההשגות אלא לראשון אחר.

⁵ וליתא למש"כ בספר כליל תכלת שהערוך מביא זה בשם רבינו חננאל, עיי"ש היטיב שהערוך כתב כמה דברים בערך תכלת, ואין כולם מר"ח. וגם בפר"ח על הש"ס החדש (וגשל) בברכות ט: כתבו שם כדעת הראב"ד, ולקחו הקטע ההוא מהערוך כמש"כ שם בהע" 222, ואינו מוכרח כנ"ל. ובערוגות הבושם הקדמון (ח"ג עמ' 224) מביא שיטת הערוך ולא כתב שהוא בשם ר"ח.

שו"ר שגם האדמו"ר מראדזין בספר פתיל תכלת (פרט הששי ד"ה אמנם) ג"כ הבין שהערוך מביא קטע זו מר"ח, וצ"ע.

⁶ אבל אפשר שהבבלי חולק, ע"י בית יוסף סי' י"א ומשכנ"י סי' י"ג שכתבו שלדעת התוס' יש מח' בין הבבלי והספרי, ולפי הגמ' הוא שני חוטים. אמנם בעמק הנצי"ב על הספרי פ"י כי תצא כתב שמקור התוס' הוא מהספרי, וכ"כ בערוגות הבושם (ח"ג עמ' 223) שמקור דברי רש"י הוא מהספרי. וע"ע בנצי"ב על השאלות פ' שלח, ובמש"כ להלן סימן ב' שהעיטור ורש"י גורסים בגמ' ד' של לבן ודי' של תכלת.

יוצא מזה שרוב מנין ורוב בנין של הראשונים ס"ל כדעת התוספות.⁷

ומעיקר הדין, נקטינן כרוב אפילו בספרי הפוסקים, כמש"כ הרמ"א בחו"מ סי' כ"ה סעיף ב' בהג"ה וז"ל "וכן אם היה יחיד נגד רבים הולכין אחר רבים בכל מקום".^{8 9}

וכ"כ הבית יוסף בהקדמתו, וז"ל "ומקום שאחד מן הג' העמודים הנזכרים (היינו הרי"ף, הרמב"ם, והרא"ש) לא גילה דעתו בדין ההוא והשני עמודים הנשארים חולקין בדבר, הנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי וסמ"ג לפנינו אל מקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלהין קדישין ללכת נלך, **כי אל הדעת אשר יטו רובן כן נפסוק הלכה**". עכ"ל. וזה ממש הנידון כאן, שהרי"ף לא גילה דעתו, והרמב"ם והרא"ש חולקין. אבל עיי' להלן בהערה 12 בשם המהרי"ל שאין הולכין אחר הרוב בכל מקום.¹⁰

טעם שני לפסוק כתוס' הוא שכן נקטו רוב הפוסקים האחרונים, ה"ט"ז (סי' ט ס"ק ג וסי' יא ס"ק יג), הגר"ז בשו"ע שלו (יא א, וע"ע ט ד), והמשנה ברורה (סי' ט ס"ק ז וסי' יד, וסי' יא ס"ק נח), והמלבי"ם בארצות החיים בכ"מ (ובהמאיר לארץ שם סי' ט' אות כ"ז פוסק הלכה למעשה בשאלה שתלוי בזה, ושם נפסק כתוס' לקולא, עיי"ש שלפי החשבון אם היה הלכה כהראב"ד היו הציצית פסולים, ואפי' אם היה ספק אין מקום לדבריו שם, ואכמ"ל, והובא במ"ב הנ"ל ס"ק יד למעשה. וגם בדין צבע הכנף פוסק ע"פ דעת התוס' בסי' ט' סעיף ה'). ואע"פ שהשמשכנות יעקב (סי' י"ג וי"ח) נוטה לדעת הרמב"ם, שאר הפוסקים הנ"ל מרובים כנגדו, וגם בתראי. וגם הגר"א בביאורו הגר"א סי' י"ב אחר האריכות מסיק כדעת התוס' וכתב "וכן מוכח כל הסוגיא", אלא שביהל אור על הזוהר (פנחס רכ"ח) כתוב שהעיקר כהראב"ד, ורבים אומרים שחזר בו, ולא ראיתי שום הכרח לזה, וצ"ע. וע"ע בהגהות הגר"א על הספרי פרשת כי תצא שמגיה כדעת הראב"ד. ובאמרי נועם (ברכות ט:) מביא כל השיטות, אבל אין שם הכרעה, ובפשטות העיקר להלכה הוא מה שכתב בביאורו.¹¹

הטעם השלישי לפסוק כתוס', ומן השלשה הכי נכבד, הוא שכן דעת רבותינו חכמי אשכנז וצרפת, אשר מפייהם אנו חיים, וממיימיהם אנו שותים, וע"פ רוב אנו נמשכים אחר דעתם. ועל דרך זה פוסק הרמ"א, וז"ל בהקדמה לדרכי משה "....וכן כתב מהרי"ן¹² בתשובה סי' קע"א דעל הרוב פוסקים ע"פ התוספות ומוהר"ם וראב"י, וכן מרגלא בפומי דאינשי לפסוק כדברי המרדכי ואשיר"י ובעל הטור ר' יעקב ב"ר אשר¹³, ובדרך זה הלכתי, ושאר הנחתני.¹⁴ וכן במג"א סי' קע"ד סעי' י"א כתב "נ"ל

7 ובש"ך יו"ד סי' רמ"ב בהנהגת הוראת או"ה כתב שהרב ותלמידו נחשבים לשנים ועיי' במחקרים בדרכי התלמוד (להרב ראובן מרגליות) סי' ט.

8 אולם י"ל שזה רק ביחיד נגד רבים, ולא בסתם רוב. ועיי' במחקרים בדרכי התלמוד שם הערה 5 ובמש"כ בתשובה לתגובה אות ב.

9 וכ"כ הגר"א שם - בכמה מקומות יחיד ורבים הלכה כרבים והמדקדק ימצא בין לקולא בין לחומרא בממון ובאיסור וז"ש בכל מקום עכ"ל.

¹⁰ ועיי' שאילת יעב"ץ חלק א' סימן קנ"ז "האיך מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש. במה שפוסקי הלכות סמכו לילך אחר רוב דעות הפוסקים כמבואר לרוב בספריהם. ואע"פ שהכתוב על ספר ודאי חשוב קבוע. אפי' תימא דהדיבור חשוב פירש, הלא אין ספק שהנכתב וכ"ש הנדפס בספר הוי קבוע גמור. ואי אפשר לבטלו ברוב. אלא ודאי שאין צורך לבטל דעת היחיד וכדאמרן. אלא שיש להרהר במוסכם זה שנהגו בו הפוסקים האחרונים לילך אחר רוב הדיעות. כי מי קבצם כעמיר גורנה, ומי העלה מספרם אם לא נפקד מהם איש וכי מי ראה כל ספרי הפוסקים שחוברו יחדיו ומי מנה. או איה שוקל וסופר לידע רוב מנין או רוב בנין. איזה יותר מכריע בענין. זוהי שקשה עלינו, מ"מ ברוב המקומות כשסמכו רבותינו ז"ל לילך אחר הרוב, יש להם ראיות חזקות ורובא דליתא קמן חשיב נמי רובא, והנך דלא ידעינן בהו כמאן דליתניהו נינהו, **לכן אין לנו להתחכם עליהם ז"ל**" וע"ע חזו"א כלאים סימו א'.

11 וע"ע מש"כ בשיטת הגר"א בספר פתיל תכלת להאדמו"ר מראדזין פרט הששי עמ' ק"מ והלאה, ובהלכות הגר"א ומנהגיו להגר"מ שטרנבוך שליט"א סימן ל, ובמאמרו של הרב אליהו טבגר שליט"א בישורון חלק ז, ובספר קבלת הגר"א ח"ב עמ' קי"ד, ובמש"כ להלן הע' 21.

¹² ליתא בשו"ת מהרי"ו וצ"ל מהרי"ל, והוא תשובה מהמהרי"ל למהרא"י בעל תרומת הדשן. ואעתיק כאן כל התשובה, שנחוצ' מאוד לענייננו. "בתר רוב דעות מילתא דלית לי דלא להודיע כלל על זה. דזמנין אזלינן בתר רוב דעות וזמנין בתר בתרא. וזמנין בתר חזקת מריה. וזמנין בתר סוגיא בעלמא. וזמנין לחומרא. וזמנין לקולא. וזמנין בתר מנהגא. וכל כה"ג צריכא רב וקבלה. אך ברוב מקומות נהגינן כשיטת התו' וראב"י ומהר"ם" עכ"ל. ועכ"פ הרמ"א סמך על הכלל האחרון בכל כוחו.

¹³ כל הפוסקים הנזכרים ס"ל בענין זה כדעת התוס'.

¹⁴ אע"פ שהרמ"א לא כתב שם הטעם שהם מאשכנז, אלא מפני שהם בתראי מ"מ יהיה איך שיהיה, הרמ"א פוסק

לנהוג כהתוס' כמש"כ המרדכי פ' נערה דלעולם פוסקים כהתוס' ע"ש ובמהר"ם פדוואה ס' כ"ה" (במהר"ם פדוואה שם כתב שאין עדיפות לתוס' משאר ראשונים, וכנ' שהמג"א לא קיבל דברי מהר"ם פדוואה).¹⁵

ואם באנו לחשוש שלדעת הרמב"ם הציצית פסולים אם עשאו ע"פ דעת התוס' (אע"פ שאין הלכה כמותו), אין הדבר ברור כלל, ונכתוב על זה להלן. ואם הוא ספק אם הציצית פסולים לדעת הרמב"ם, וגם נסתפק בפסק ההלכה אם כתוס' או הרמב"ם, עדיין יתכן שאין לחשוש לזה, שיש בזה ספק ספיקא אם הלכה כתוס', ואפילו אם כהרמב"ם ספק אם הציצית פסולים, ובסימן ג' יבואר שעושים ס"ס אפילו במצות עשה.

עד כאן דברי זולתי הבחור ר' ישראל ברקין נ"י

מכאן ואילך מתחיל מה שכתבנו

בענין דעת המלבי"ם והגר"א והמ"ב במספר חוטי תכלת

(המלבי"ם בארצות החיים מורכב מג' חלקים, בפנים נקרא לב הארץ, מן הצד, פירוש אחד נקרא ארץ יהודה ופירוש שני נקרא המאיר לארץ)

הנה המלבי"ם כתב בפשטות להלכה כדעת התוס' במספר חוטים ד' לבן וד' תכלת, כך יוצא ברור ממה שכתב בספרו ארצות החיים ס' ט' בלב הארץ סע' ג' ע' לקמן.

ויש לעיין למה פסק לגמרי כמו התוס' ולא חשש כלל להראב"ד, האם זה משום שאף שהיה לפניו שיטת הראב"ד ובכל זאת פסק כהתוס', או משום שלא הכיר כלל שיטת הראב"ד

ונראה שהמלבי"ם לא ידע כלל את שיטת הראב"ד והרי הכסף משנה פ"א הל' ו' לא ידע שיטת הראב"ד כי היה לו גרסא מוטעית בראב"ד ב' לבן וב' תכלת ע' בכנף איש יהודי ס' ה' ס"ק ב' ואחריו העתיק בב"י ס' י"א, ונראה שגם המלבי"ם חשב כך,

דוקא ע"פ הראשונים הנ"ל, (ובהקדמתו להגהות שו"ע כתב שנוטים אחרי ראשונים אלו מפני שנמשכו אחר בעלי התוס' שאנו מבני בניהם, ונראה דתרוייהו איתנהו ביה) ולא משמע בדבריו שהוא רק מפני שהראשונים הנ"ל הנהיגו כדעתם בדורם, אלא אדרבה, שהמנהגים בנויים על הכלל שהלכה כבתראי. ובדרכי משה או"ח סי' ט' כתב "נראה לפסוק כדברי התוספות מאחר שרבינו והפוסקים האחרונים הסכימו עמהם וכבר הארכתי בזה בהקדמתי בס"ד" וגם שם לא משמע שהוא מפני המנהג. וסברא זו שצריך לפסוק כרבותינו מאשכנז שמעתי מכמה פוסקים מובהקים (ולדעת מו"ר הרה"ג ר' ישראל הלוי בעלסקי שליט"א הוא עיקר הטעם לפסוק כתוס', והסביר שאנו יורשיהם הרוחניים).

15 עי' ט"ז בחל' חנוכה ריש סי' תרע"א שכתב "ובכאן יש חידוש במנהג שהספרדים כתוס' כמש"כ [ב"י] והאשכנזים כרמב"ם וזה לא מצינו בשאר מקומות." ובב"ח יו"ד רע"ט "דאנחנו בני אשכנז נמשכנו אחר פסקי המרדכי שהם לנו לעיניים", וביו"ד סי' א' סוף אות י"ג כתב הב"ח "הסמ"ג וספר התרומה אשר בני אשכנז נמשכו אחריהם במנהגם על הרוב" ובשו"ת מהרש"ל סי' ל"ז "...דכל בני אשכנז בתר הרא"ש גריד".

ובשו"ת ריב"ש סי' שע"ן כתב "כי מצרפת תצא תורה ודבר ד' מאשכנז. ומימיהם אנו שותים והם פירשו לנו כל סתום ובלעדיהם היה התלמוד כדברי הספר החתום." ובשו"ת הרא"ש כלל כ' סי' כ' "אני מחזיק את המסורת שלנו, וקבלת אבותינו ז"ל חכמי אשכנז, שהיתה התורה ירושה להם מאבותיהם מימות החרבן. וכן קבלת אבותינו רבותינו בצרפת, יותר מקבלת בני הארץ הזאת." ובאו"ז (שו"ת סי' תשנב אות ט) "הלא ידעת כמה גאוני גאוני וקדושי עליון רבותינו במגנצ"א ושבורמש"א ושבשפיר"א הלא משם יצאת תורה לכל ישראל", ובהקדמת הרמב"ן לדינא דגרמי "וחכמי הצרפתים ... הם המורים הם המלמדים הם המגלים לנו נטמן"

הראייה שהמלבי"ם פסק כתוס' במוחלט גם לקולא

הנה המלבי"ם בספרו ארצות החיים ס' ט' סע' ג' כתב שאם עשה שני חוטים של צמר ושני חוטים של שאר מינים יוצא אף לפי הספק של התה"ד שהובא בשו"ע ס' ט' סע' ד' שאם עשה בבגד של שאר מינים ציצית מקצת של צמר ומקצת של שאר מינים יש להסתפק אם כשר או לא (היינו בחלק של הכנפות עשה של צמר ובחלק הכנפות של שאר מינים), מ"מ כאן הוא ודאי כשר, כיון שגם כשהיה תכלת היו עושים כך, וכן עכשיו שאין תכלת עושים ב' של צמר שבמקום תכלת וב' של שאר מינים שבמקום לבן, והובא דין זה במ"ב ס' ט' ס"ק י"ד בשם ארצות החיים.

ויש שדייקו מכאן שהמ"ב סובר כדעת התוס' גם לקולא, (ולא כשאר מקומות שהוזכר במ"ב שיטת התוס' שיתכן שכתב זה רק לחומרא) שהרי לפי דעת הראב"ד שס"ל ג' של לבן ואחד של תכלת, אז אם עשה שנים של צמר ושנים של שאר מינים, אז נשאר רק ספק כשר, שהרי מתוך ג' שהיה צריך לעשות משאר מינים, עשה מקצת של צמר ומקצת של שאר מינים וזה בכלל ספיקו של התה"ד שהובא בסע' ד', אלא ודאי שס"ל שעיקר כדעת תוס' גם לקולא, וממילא כאן שעשה ב' של צמר וב' של שאר מינים, אז הב' שבמקום לבן עשה כולו משאר מינים וב' שבמקום תכלת עשה של צמר וזה בודאי כשר

הראייה שהמלבי"ם לא ידע שיטת הראב"ד

הנה באמת נראה שהמלבי"ם לא ידע כלל שיטת הראב"ד, אלא היה לו הגרסא המוטעית של הב"י בראב"ד שהראב"ד ס"ל כדעת התוס' וגרס בראב"ד ב' של לבן וב' של תכלת והיינו לפני שכופלים

וראיה שהמלבי"ם ס"ל כך, שראיתי לשון המלבי"ם בס' י"ב במאיר לארץ ס"ק ט"ז, שכתב שהסמ"ג כתב ב' של לבן וב' של תכלת או ז' של לבן ואחד של תכלת, והסמ"ג מסתפק אם הלכה כהרמב"ם שרק חוט אחד של תכלת או כשאר פוסקים ע"כ דברי המלבי"ם

הנה לשון הסמ"ג דף קח הוא ב' של לבן וב' של תכלת או ג' של לבן ואחד של תכלת, וכן הועתק דבריו בברטנורא ריש פרק התכלת, וא"כ איך יכול המלבי"ם לומר שצד שני של הסמ"ג הוא ז' של לבן ואחד של תכלת, ,

אלא ודאי שהיה לו גרסת הב"י (ס' י"א) בראב"ד ב' לבן וב' תכלת, ולא ידע כלל שיטת הראב"ד שג' לבן ואחד תכלת, וחשב שהראב"ד ס"ל כתוס', ועל כן הרי כתב הב"י שהסמ"ג ס"ל בצד שני שלו שכוונת הסמ"ג במה שכתב ג' לבן ואחד תכלת היינו שג' של לבן ורביעית מקצת של תכלת, והשיא את הסמ"ג שהצד השני שלו הוא כהרמב"ם, וזה גרם לו מפני שהיה לו גרסא מוטעית של הראב"ד, ואחרי הטעות הזו נמשך גם התוס' יו"ט בריש פרק התכלת, בביאור הסמ"ג והברטנורא, אבל אחר שיש לנו הגרסא המתוקנת בראב"ד א"כ בודאי ובודאי שכוונת הסמ"ג והברטנורא הוא שהצד השני שלו הוא כהראב"ד, דהיינו כפשוטו ג' של לבן ואחד כולו של תכלת.

ועכ"פ למידים שהמלבי"ם בכלל לא ידע שיטת הראב"ד, ובודאי שלא ידע גם שאר הראשונים שכתבו כהראב"ד כמו הערוך והמאירי והריא"ז ולכן מובן מה שכתב שיש רק רמב"ם שס"ל חוט אחד ושאר הפוסקים ס"ל ד' לבן וד' תכלת, שהרי לשיטתו, הרמב"ם יחידאי בזה וכל שאר הפוסקים ס"ל כתוס' כיון שלא הכיר כלל שיטת הראב"ד, וכנראה גם לא כל הראשונים שס"ל חוט אחד, וא"כ לפי גישה זו בודאי הלכה כשאר פוסקים דהיינו כהתוס'.

אולם אחרי שיש לנו הראב"ד ועוד הרבה ראשונים שס"ל כמותו וא"כ צריך לדון כמי ההלכה, ואין כאן הלכה פסוקה מצד הראשונים שהלכה כתוס'.

וא"כ למידים, שהמ"ב שהביא כאן את הארצות החיים ומשם רצו ללמוד שס"ל הלכה כהתוס' גם לקולא, הנה הוא נמשך כאן אחרי המלבי"ם שלא ידע כלל דברי הראב"ד, ואין לנו מקור לומר שהמ"ב נכנס לעומק הענין להכריע כדברי התוס' נגד הראב"ד.

וכן יש לדעת, שהפסק של המלבי"ם בענין שני חוטי צמר ושני חוטי שאר מינים אין כאן מנהג שנהגו כן, כי אף אחד אינו עושה דבר כזה, וכמו שהמלבי"ם בעצמו כתב שם שהמנהג לעשות כל החוטים של צמר. ומי שבא לטעון

ולומר שיש כאן איזה מנהג, אז שייך לומר זה רק על אלו שהלכו בתכלת של רדזין, שהאדמו"ר מרדזין פסק כמו הרמב"ם והרב אברהם בן רבי נחמן (מחסידי ברסלב) הלך כדעת הראב"ד (אכמ"ל בדברי האדמו"ר מרדזין בנושא מספר חוטי תכלת)

והנה שאר מקומות שהוזכר במ"ב כדעת התוס' כמו במ"ב ס' ט' ס"ק ז' ס' י"א ס"ק נ"ח וס' י"ב ס"ק ח', הוא נמשך אחרי הט"ז שהט"ז כתב כמו הטור, (ובכלל יתכן מאוד שהט"ז לא ידע כלל שיטת הראב"ד, וכמו שהב"י והתוס' יו"ט והמלבי"ם לא ידעו אותו) וכן אפשר לתלות בפשטות שהמ"ב נמשך אחרי ביאור הגר"א בס' י"ב סע' א' שנוטה לדעת התוס' ע"פ גרסתו בספרי כי תצא שבית שמאי אומרים ד' של לבן וד' של תכלת.

אולם אחרי שזכינו שהגר"א חזר בו בהגותיו בספרי וגרס שם ב"ש אומרים ג' של לבן ורביעית של תכלת, וכן כתב ביהל אור פ' פנחס בזוהר דף רכ"ח, שהעיקר כהראב"ד ושכ"כ בספרי, וחזר על זה שני פעמים בלשון וכן עיקר, וא"כ חזר בו ממה שכתב בביאור בש"ע, אלא פסק במוחלט כדעת הראב"ד, א"כ אפשר לתלות שגם המ"ב היה פוסק כדעת הראב"ד, ובודאי היה חושש לו.

בענין ביאור הגר"א, מה כתב מקודם ומה אחרי זה, האם ביאור על השו"ע הוא מוקדם או הגהותיו על הספרי וביאור הזוהר ביהל אור

עיקר הענין להלכה, אם כתוס' או כהראב"ד, אחד מן הדברים קובע מאוד בביאור הגר"א מה כתב מקודם, האם ביאור הגר"א על השו"ע שמסיק כתוס' או תיקוני גרסאות בספרי ובזוהר, שפסק כהראב"ד, ובודאי שהלכה כמו מה שכתב אחרי שחזר בו.

ע' בזה בהקדמה של פאת השולחן, שבבירור יוצא שביאור הגר"א על השו"ע כתב לפני תיקון הספרי והזוהר

ש"אח"ז חשיב במס' סופרים בפ"ע אלו כותבין ו' וקורין ו' חשיב שם ויעאל ולא נחית לחשוב כמה פעמים. דסמך על מס' ד"ה ט' דחשיב הני ד. וגם אשר חלק אלי צנן שטות הוא דות לא נמצא כלל בסדר דמ"ס אטו לא יכול למנסא אליצפן. ועוד כמה קושיות למעיין ודבריו שבוש. ודברי ר"ה"ג כמסיני. וכהנה רבות יש אתי להראות עומקי טעמי ר"ה"ג וכל גרסאותיו נכוחים למבין וישרים למוצא דעת וראוי לייגע ארבעין שנים למיקם אדעת' דרשכבה"ג ידי בזה לכבוד ר"ה"ג נגד תלמידים המהנדזין על דברי ההגה"ר כי לא ראו אור בהיר עמק תורתו הקדושה:]

ומשימותיו וביאוריו וגירסאותיו הוצאתי הלכו' חדש' וסדרתי בלשון וי"א ובכמה מקומות ביאירתי וישבתי בשיטותיו מסקי הרמב"ם ז"ל: **וקראתי** שם חיבורי הפני' **פאת השלחן** והספר הביאור שמצדו קראתי **בית ישראל** וטעם שם הספר מארבע פנים א' מפני דקמ"ל פאה א' מששים וסך כל הסימנים שבכל הדי' **של** עולים אלף ושבבע מאות וחמשה סימנים וסימני ספרי זה חלק ששים במספר הסימנים הנ"ל כמו עני המלקט פאת שדה ולכן נקרא **פאת השלחן**. ב' מפני שהוא סיום וסוף של הדי' שלחנות. ג' ע"פ מ"ש **רבינו** על אות א' שהוא תחילתו ואמצעיתו וסופו של הדי' מוצאות הפה והכי נמי **פאת** ראשיתו ואמצעיתו וסופו אחרי' מוצאות הלכות פאה דמאי שביעית. ד' **פאת השלחן** עולה כמו שמי ושם אדוני אבי מורי ז"ל **ישראל במ"ש** ע"כ (ובמס"ק ע"ה"כ שם אבי בשלימו' עם הכולל): **ושם** הביאור **בית ישראל** כפשוטו ע"ש **בית ישראל** ברכו את ה' ובר"ת של שם ספרי מרומים כל נפשות ביתי החיים והמתים שכבר מתו. ויהי זכרונם בספר יוחקו שהיו נפשות וגשמות יקרות בעולם: **וכבר** כתב הגאון בעל פרי מגדים ז"ל בהקדמתו לא"ח. שגם שיש מלעיונים על מחברי ספרים הן בפוסקים הן בהוכחות ראשונים וכו'. ובמסור יש הרבה ס' מוסר באין פונת להם מ"מ תועלת המחברים ומדפיסים גדול מאד הרבה וגם בענין של ז"ל **הספר** הוא דבר חדש **של** **הי' עדין** ואינו בפוסקים ולא בקבלה ומוסר וגם לקיים גדרי וענין גדול הוא דבר שאין העולם עוסקים כ' בס"ח שהוא כמת מצוה ותניא בספרא ס' אמור א"ר וורדימס ב"ר יוסי מה ראה ליתנם באמצע רגלים פסח ועצרת מכאן ר"ה וי"ה מכאן (והלא כבר נא' בפ' קדושים לא תכלה פאת כו') אלא ללמד שכל מי שמגיד לקט וסכחה ופאה וז"ל מעלה עליו הכתור כאלו אתמך קיים והקריב קרבנות בתוכו: **וב' בזהר הקדוש** ס' תוריע ח"ג מ"ו ע"ב וז"ל כמה דעונשא דב"ג בגין מילא בישאי כך בגין מילא טבא דאתי לירי' ויכיל למללא ולא מליל בגין דפנים להתוא רוחא ממללא דהא אתתקנית למללא לעילא ולמללא לתתא וכולא בקדושה וכו' ע"ש וכו' בס"ח ס' תקיל וז"ל הקב"ה גזר על האדם כמה כפרים יעשה יש שגורר עליו ספר א' ויש ב' או ג' וכל מי שגלה לו הקב"ה דבר בתורה ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גזל מי שגלה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב זו שאמר הכ' האלהים יביא במשפט על כל נעלם כלומר שזרים שעלם ממנו הדבר ההוא עכ"ל ואנו רואים מכמה גדולים שחיברו ספרים וכתובים הניחו וז"ל וכלהו כעצמא בעצמו להוציא חיבורו לאור בלי טעיות עכ"פ מאיר עיני התלמידים החדרים אל האמת. והמלעיגים על מחברי ספרים כבר אולו לעולמם והספרים קיימים לעולם וזכות כמה דברים אמיתים שיש בהם נשאר קיים לעד וכבר כ' הק' המקובל הרב ר' היר"ץ נ"ע בסידור קבלה שלו וז"ל קבלה בידניו כו' ואמר עת זמן לכל חפץ שיש עת זמן לדורות אחרונים להרשע של יכלו דורות הראשונים לחידש אף' על קטנם עבה ממתנם לפי שעדיין לא הגיע הזמן של חפץ הדור ההוא כו' ע"ש והביאו בהקדמת ס' תפארת ישראל ז"ל בגין ירושע ע"ש:

ועוד ראיתי לתעתיק מ"ש הגאון הק' הקדמון **ר"מ גבאי** נ"ע בהקדמת ספרו הק' **עבודת הק' וז"ל** התועלת השני לעצמי ג"כ והוא כי להיות שהכוונה באדם היתה שיהיה עבד נאמן ליוצרו ויהיה קיים לעולם כדי שלא תסור עבודתו ויחודו אלא שיהא זה תמיד בפועל מציאות התחתון כמו שהוא במציאות העליון להורות כי אין סוף וקץ ליחוד האמת וכשנסתה לדעת אחר והביא המות עליו וראה שאבד נצחיותו וקיומו באיש בקש לתקן זה כפי האפשר והוא בהשאריו לו ורע כדי שישלם בו התכלית ההוא ולא יפסוק חוט העבודה והייחוד ובהו יהיה לו שם ע"פ חוק ולא ימהא מספר החיים והי' כאחד המשרתים את פני ה' נמנה מכתלתם הואיל והשאר אחריו ברכה ומאז שם ה' בהם. זה הכוסף בטבע הבריאה שיסכוף שיהיה לו בן עד שימשוך ממנו שישתדל האדם בשאי אפשר להשאר אחריו ברכה להנחיל לו איזה שם אם בספר או ענין אחר כו' ואף אם הנחל בן אם אינו הנחל או גריום לאדם היפך מה שכיון בו כי תאבד תקוותו וימחה שמו מזכרון החיים

[א] המאמר הזה נדפס בתור השמטה בסוף הספר והצטננוהו במקומו.
[ב] ר"ל מלבד שלית לי פתרון להמאמר ענאל וכו' גם מלת ודברי שבסוף הדי' (ששם נמנו ט"ו מלות בגבאים וכתובים פאחריהם סמוכה מלת "לא") לא נמצאת בגנ"כ שאחריה תהי' סמוכה מלת "לא" ולכן אי אפשר לחשבה עם המלות הקדמות לה.
[ג] עיין בחומש "מאיר עינים" סוף ספר דברים שהוציא לאור הרב המדקדק וכו' כמוהר"ר זאב וואלף היידענהיים ז"ל.

ה' מצא ספרים משבושים כו' ושם כ' הירושלמי שהעתיק ממנו משבוש ה' ומובא **בספרי** ז"ל בס' י"ג ס"ק י"ז גי' ר"ה"ג האמיתית ע"ש כ"כ הרמב"ן פ' הוהב' ויש בירושלמי ותוספתא בענין הוה שיבוש דברים אשר לא כן עכ"ל וכן בראב"ד פ"א מה' סנהדרין ה"א וביטא ב"ד ב' בתוס' ד"ה והמקטיר ותוספתא שלי מוטעת היא כו' ובכ"מ בראב"ד ורשב"א וכן מצאתי בספר לקיטות הרמב"ן על מס' מגילה ז' הקורא דף ט' ע"ב וז"ל הנה זהו ענין הגמרא (קורא למס' סופרים גמרא ירושלמית) זו עם קצת שיבוש שיש בלשונם מטעות הסופרים מפני שלא הורגלו בה חכמים ותלמידים כו' עכ"ל הא חזינו לרבותינו הרמב"ן והרשב"א שהשתמשו בהגהות במסכתות ירושלמיות וכבר כתבתי בהקדמתי לס' **תקלין הדתין** ששמעתי מפה קדוש הגאון אמיתי **במהרה"ח ז"ל מוואלוין** ששמע מפ' ר"ה"ג שלא חידש שום הגהה עד שהי' לו ראיות ברורות מהושב"ע"ם לא פחות משה' מקומות ובנסתרות עד ק' מקומות וכ"כ ה"ה"ח ז"ל בהקדמתו לפי' על **ספרא רצניעותא** ע"ש ואם לא נתגלה לנו כל טעמיו נקוט מיהא חדא או תרינ טעמי בירי' הנגלות לנו ומקומו מוכרע. וא"ש נמצא מי שרוצה לידק ולישב גי' הישנה אין לו טעם וריח כאשר ראיתי מאחד שנדפס **ע' שני אליהו** על מס' אדר"ב להחזיק גי' הישנה ואין ממש בדבריו ולא נחה לעומק דעת **רבי הקדוש** גם בהגהותיו משנה עלה בענין ונתחכסו בענין ונתקדש בענין כדי לקבל תורה כו'. ובנוסחא ישנה נתיב משה נתקדש בענין כו' ושמעתי מפי תלמידו ש"ב הה"ג החסיד המפור' המנוח מר"ה **סעדי** ז"ל שקיבל מפיו הק' הגהותיו על מס' קטנות ששאלו רב אחד למה הגיה רבינו כן והשיבו שכ"ה הגי' בבבלי יומא ד' וכן צריך לגרוס כאשר הוא בתלמודינו הברור ועוד דרך ר"ה"ג של כ"ד שהגיה וחדש שמצא סמך בחורה שבכתב ודריש נוטריקון דתיבת **ענין עולה** לתכסה לתקדש כו' ונתפלא השואל למאד ומ"ש בעל ספר הג"ל בהקדמתו כי מצא בביאורי ר"ה"ג על ש"ע ומס' אבות גרס בגי' הישנה אינו כלום דלא ידע המחבר אורח סדר תורתו של **רבינו** בביאורו שהי' ככ"י ממש כתב קודם שהי' ארבעין שנים ושם בביאורו בש"ע ס' תנ"א ס"ק פ"ב פ' לפי שיטת תוס' כדמסיים שם תוס' שם ובקונתו הגיה גירסתו כגי' האדר"ב בגי' רבינו הראב"ה שהביא **מורן ב"י** שם ג"ד נאמרו בכ"ה כו' משא"כ בבלי וזכרתי ע"ש וההיפוך רק שאינו בולע לא כמו בכ"ה שבווע. ויש לי הרבה בביאורו שהיה דעתו כחד מברותיו ווא"ח בעומק דעתו פי' שיטתו וגי' החדשה ע' בס' קנ"ה ס"ק י"ז השוטה כו' ולכן עיקר כדברי הרא"ה דצריך נס"י לשתי' כשקובע לשתי' ב' ידיו כו' ואח"כ בפירוש המשניות שחיבר באחרונה בפ"ה דברכות משנה ב' כתב וגרסה שא"צ לטול ידיו לשתי' כו' ע"ש שיטתו החדשה ע"ש וכו' בס' רע"ב ס"ק י"ג כ' גי' הישנה בירושלמי פ"ב דתרומות מ"ד לפי' הרמב"ם ואח"כ בפ"ה המשניות וירושלמי שלו הגיה והפך הגרסא מתוקה ועמ"ש בספרי זה ס' כ"ד ס"ק י"ח עומק טעמו בזה וכן בביאורו על י"ד ס' קי"ט ס"ק י"ח פי' כגי' הישנה ועד א' נאמן כו' ובפי' על הירוש' גרס וע"ה נאמן (וציינתי שם בפני' על גי' החדשה) וכן בכ"מ וכן באבות היה מכ"י קודם חידושו ההגהות הנפלאות וגם אשר הדפיס המחבר הני דחיה על הגהת ר"ה"ג במס' סופרים בברכת קידוש החודש בשם תלמידו **הגאון הר"ה נ"ע** לא שמעתי כל זה ולא מכרעא לדחות למי ששמע מפיו הק' ואי הוה שמע גם הוא מפורש יצא מפ' ר"ה"ג איתו גופיה דהוה מותבי' לה הוה מפרק לה דלא הוי ניהא לר"ה"ג לדחוק לאוקמיה בא"ב בתיבה זרה דבעגולה דנפיק מדרשא דסנהדרין ל"ז א' מקרא דאנן תסור שהיו הסנהדרין יושבין כחצי גורן עגולה דאורחא דמסורין ברכות לסדר בלשון ברור ואי הוה בעי לתקוני בא"ב הל"ל אשר בגדולתו גידל כו' אלא **ר"ה"ג** ידע לה מדחזינן בכל הברכות הארוכות הסדורות בתלמודין ולא אשתמיט תנא למנסא חדא בסדר א"ב כמו אשר ברא אשר יצר אשר קדש אשר במאמר וכו' ויציא הוה קים ליה **ר"ה"ג** דלא נמצא סידור בא"ב כ"א כמו שבת אל אדון שכתבו המקובלים טעמא שהוא בהיללא דתתן אלפא ביתא ורברבא ולא בסדר ברכות לראש צדיק וגם חדשים טובים לא ניהא דצ"ל וימים טובים וכן לשון ירח כליל לבנה לא ניהא ועוד כמה טעמין דמיסמין דמגליין ל' ומה דנפיק מפומי **רבינו** אמת ברור:

[יב"א] שם על א' מחברי חב"ר הזמן שהשיג ופער פיו על הגהה נפלאה של ר"ה"ג במס' פ"ו ה"ו דמסיים **ורברו** ואח"כ כ' הי' **ענאל וינאל ובגריעון אלישמע השומר** דהוא תמוה ול"ל פתר ובס' אגודה השמיטה וכן בס' נחלת אריאל לא פי' וגם תי' ודבריו ב' לא נמצא בגנ"כ דסמך ל' לא. ור"ה"ג גרס הכי **דברי ענאל וינאל. וב' גריעון אלישמע השומר**. פי' דשני סופרים ששם ענאל וינאל חשבו ו"ו לא ואלישמע גרע ב' דלא חשיב רק ט"ו ושעמא דרבינו ציינתי בהגהותיו בצדו ע"פ מ"ש במס"ג פי' שמיני דשם לא חשיב רק ט"ו ג' בתורה והשאר בגי' ובישע"י ס' מ"ט במס"ג לא ט"ו דכת' א' וקרי וי"ו וס' במסר בס' שמיני תרינ פלוגתא יוצרי' מבטן נעבר לו ואבשי אחי יואב דהיא י"א כ' ע"כ והוה מקור טעם ר"ה"ג דבתרין פליגי הני סופרים ואשר אמר אובי' אשיג משבש לכל החיבור **צ"ל וינאל ויעאל ובגריעון אלישמע השומר** ור"ל תני תיב' דסמך ליעואל וקרי' יעאל והוה ד"ה א' י"ו ובגריעון כו' יעואל. ושם י"א שמע ויעואל. ובר"ה ב' כ"ט אליצפן ויעואל וחלק אלי מן אליצפן. הסופר דיה ב' כ"ז דסמך אחר ויעואל. ג). וכד עיינתי טעות והבל הוא ולא ראה דבפרק

ע' במה שכתב הפאת השולחן ולמידים ממנו כמה יסודות בהנהגת הגר"א

א' ביאור הגר"א על השו"ע כתב בצעירתו לפני שהיה ארבעים שנה והפירוש המשנה וביאור על הירושלמי כתב יותר מאוחר,

ב' תיקוני גרסאות עשה רק כשהיה לו חמש עשרה ראיות בנגלה ובתיקון גרסאות בנסתר עד ק"נ ראיות,

ג' לחזור מגרסא החדשה לגרסא הישנה זה דבר שאינו מצוי כלל

ד' בביאור השו"ע כתב הרבה פעמים ע"פ גרסא הישנה וזה מצוי שאח"כ חוזר מן הפסק בגלל תיקון הגרסא

ה' לשון שכתב הפאת השולחן **וכן בכ"מ וכן באבות היה בכ"י קודם חידושו ההגהות הנפלאות**, משמעות הדבר שכל ביאור הגר"א על השו"ע כתב לפני תיקוני הגרסאות

הנה אף שכאן לא כתב מפורש שתיקוני גרסות של הספרי ושל הזוהר כתב אחרי ביאור הגר"א בש"ע, וכתב מפורש רק שפירוש המשנה ופירוש הירושלמי כתב אחרי ביאור על השו"ע, מ"מ אפשר להוכיח זה גם על פירוש הספרי ופירוש הזוהר, שהרי אילו היה כותב תיקוני הגרסאות על הספרי לפני השו"ע, אינו מצוי כלל שיחזור בזה וכ"ש הגרסא בזוהר.

הנה בביאור על השו"ע היה לו הגרסא הישנה של הספרי ב"ש אומרים ד' של לבן וד' תכלת כמו שכתב מפורש שם, ואילו בספרי תיקן הגרסא ג' של לבן ורביעית של תכלת, וכן בזוהר תיקן הגר"א הגרסא ומחק מילה 'חוליא' כדי שהפירוש יצא לענין מספר החוטים ויצא כדעת הראב"ד וכתב שם שכ"כ בספרי והוסיף וכן עיקר וחזר על זה שני פעמים שכך עיקר.

וא"כ יש כאן שני פעמים תיקון גרסא, אחד בנגלה בספרי, ואחד בנסתר בזוהר, וזה אינו מצוי כלל וכלל שיחזור בו מתיקון הגרסא אחרי שהיה לו כ"כ ראיות על תיקון הגרסא, משא"כ ממה שכתב בש"ע ע"פ גרסא הישנה, הרי זה מצוי שיחזור בו כמבואר שם בפאת השולחן.

וכן מה שכתבנו באות ה' לשון הפאת השולחן כמעט מפורש שכל ביאור על השו"ע כתב לפני תיקון הגרסאות.

וכן אילו היה כותב את הגרסא בספרי לפני ההגהות על הש"ע, ורק אח"כ כתב ביאור הגר"א על הש"ע, איך בכל מהלך הביאור שם כתב סתמא הגרסא ד' לבן וד' תכלת, הרי היה צריך להזכיר שהוא כבר גרס שם ג' לבן ורביעית תכלת ורק כעת חוזר בו מן הגרסא,

אלא מכל זה רואים בעליל, שהביאור על הש"ע נכתב ע"פ גרסא הישנה ד' לבן וד' תכלת, וזה כתב בצעירותו, ורק בזקנותו תיקן הגרסא בספרי ועל פי זה כתב ג"כ ביאור על הזוהר וכתב שם שכ"כ בספרי והיינו אחר שתיקן הגרסא שם ע"פ כל הראיות שיש לו, וגרס ג"כ את הזוהר על פי זה שהרי היה לו ראיות לאין מספר לתקן הגרסא בזוהר.

מכל זה רואים שמסקנת הגר"א הוא כדעת הראב"ד וחזר על זה בלשון 'וכן עיקר' שני פעמים,

וא"כ אפשר לתלות שהמ"ב בשעת שכתב המ"ב לא ראה את תיקוני הגר"א בספרי ובזוהר וראה רק מה שנכתב בביאור הגר"א בש"ע, ועל כן פסק כדעת התוס' וכן היה רהיטת פוסקי אשכנז, אולם כעת שאנו רואים תקיפות הגר"א שפסק כהראב"ד נשתנה הפסק,

וע' בהקדמה של המ"ב קרוב לסוף וז"ל **ובפרט בביאור הגר"א ז"ל שהוא אורן של ישראל ויתד שהכל תלוי בו וכדאי להכריע הדבר**

ואם כתב זה על הגר"א בצעירתו, כ"ש שנאמר זה על הגר"א בזקנותו

מסקנא

דברי המ"ב שפסק כהתוס' אפשר לתלות בשני הנחות, אחד שנמשך אחרי המלבי"ם שלא ידע כלל שיטת הראב"ד, וכן במה שראה רק דברי ביאור הגר"א בשו"ע ולא מה שכתב בספרי וביהל אור שפסק שם כדעת הראב"ד

בענין הכרעת מר"ר וידאל הצרפתי כדעת הראב"ד

הנה מהר"ר וידאל הצרפתי בספרו צוף דבש ס"פ שלח הובא בחיד"א בחומת אנך ס"פ שלח, כתב וז"ל והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת, וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת, והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת.

את מהר"ר וידאל הצרפתי תיאר אותו החיד"א בשם הגדולים ערך מהר"ר וידאל הצרפתי 'אחד מגאוני המערב הקדמונים ואב"ד דק"ק פיס, וכתב פ' על הספרא', וזה מצטרף לפסק הגר"א שהלכה כמו הראב"ד ,

דרגא של הכרעה זו נכתב בספר על החומש, ולכאורה אין מגיע לדרגא של פסק למה שנאמר במ"ב שכתב ספר הלכה,

אולם מבחינה אחרת יש לו מעלה, שאצל מהר"ר וידאל הצרפתי היה לפניו שיטת התוס' וכן שיטת הראב"ד והרמב"ם והוא בא להכריע בדבר, אולם במ"ב לא רואים שהלך לדון במקורות מה העיקר כאן רק נמשך אחרי הפוסקים האחרונים שכתבו כמו התוס' וכבר ביארנו את הבעיות שיש בזה, שחלק של גדולי הפוסקים לא ידעו כלל שיטת הראב"ד. ע"ש כל הענין

הנה מהר"ר וידאל צרפתי לא כתב שם נמוקו למה פסק כהראב"ד , אולם הדבר לא קשה להבין וכבר הארכנו שבדאי סתימת הפסוק מראה כהראב"ד ולא כהתוס' כמו שכתב הרמב"ן בפירושו על ציץ (שמות כח לז) שבכל מקום שנאמר פתיל תכלת הוא אחד, (וגם רש"י והראב"ד שס"ל שם שיש יותר מחוט אחד, זה משום שהפסוק חוזר כמה פעמים על לשון פתיל תכלת) וכן סתימת הגמרא שלא הוזכר דבר יוצא מן הכלל של סתימת הפסוק מראה כהראב"ד, וכן הספרי שלח הוא כהראב"ד, ומאידך גרסת ספרי כי תצא הגרסא הראשונה יש בו קושיה שב"ש מדברים בשפה אחרת מב"ה, וכן כל המדרשים והיונתן והזהר שהוא חוט אחד.

וכן הרמב"ם הוא שיטה קשה, כיון שזה מאוד דבר חריג לצבוע חצי חוט, וכשהגמרא דף מב, דיבר ענין כפילת החוטים, אילו כעת עושים דבר חריג לצבוע חצי חוט, היה להגמרא להזכיר דבר כזה, וכן הוא בגמרא ערובין צו: שסתם חוטין מחזיקים לתכלת ונצבעו לשמה ולא איירינן בדבר חריג של צביעת חצי חוט, שא"כ לא היה שום ספק בזה שבדאי עשה לשם תכלת, ולא היה הגמרא מקשה על זה שאולי צבוע שלא לשמה.

נכתב בעה"ת ע"י יצחק ברנד

ערב חג הסוכות תשע"א כאן עה"ק עמנואל

From: sruly.Barkin

To: itzchokbrand

Sent: Monday, October 04, 2010 8:15 AM

Subject: Re: chida

כבוד הגר"י ברנד

הספרי היחיד שהיה בדפוס הוא וינציא ועליו כתב הגאון את הגהותיו ושם בפרשת שלח כתוב כהראב"ד.

ועוד הא מוכח בעליל שהיתה לפני הגאון בביאורו לשו"ע את האפשרות להגיה כמש"כ בהגהותיו לספרי שהרי דק כהרמב"ם או ראב"ד מאותו ספרי עצמו.

בישורון ח"ד עמ' פ"ו הע' 7 כתוב שהגאון המשיך לכתוב את הליקוטים לשו"ע עד סוף ימיו. ובישורון ח"ה הביא אותו קטע של ביאור הגר"א באו"ח סי' י"ב מכת"י העתק של הליקוטים.

מספר היהל אור כתוב גם מכת"י של הגר"א, כפי מה שאני זוכר ממה שראיתי בשער הספר, ולכן הוא ג"כ כתוב מלפני ארבעים שנה להגאון.

מה שהמ"ב כ' שמתחשב אם הגר"א יותר מאחרים הוא דווקא כלפי אחרונים כמבואר בהקדמתו וכדמוכח בהרבה מקומות במשנה ברורה לקוצר ידיעתי.

הסיבה ללכת אחרי ראשוני אשכנז הוא לאו דווקא משום מנהג לחוד הרי היש"ש בהקדמתו לב"ק וחולין כתב בשם הרא"ש שיש שקבלה בידו שהר"י ור"ת והצרפתים גדולים מהרמב"ם הגם שהרמב"ם היה גדול מאד בכל החכמות. וכן כתב שלא קם כהמהר"מ מרוטנברק באחרונים (ובסדר הקבלה למאירי כתב ש"הגדיל עד למעלה" מה שלא כתב על שאר הראשונים) ושתלמידו הרא"ש כמעט מלא את מקומו.

ובאו"ח ט' כ' הדרכי משה שיש ללכת אחרי ראשוני אשכנז כי הסכימו להם האחרונים כמש"כ בהקדמה. והחזו"א אמר (מעשה איש) שאילו ראה הרמב"ם את התוס' היה מתפעל ממנו לא פחות ממה שכתב על הר"י אבן מגאש בהקדמתו לפירוש המשנה.

אמנם גם לכללי הב"י בהכרעת הראשונים יש ללכת כאן אחרי התוס' שהרי הרמבם והראש פליגי והרשב"א והמרדכי והאבי עזרי ס"ל כתוספות.

הרי האחרונים כמו המ"ב תמיד מתחשבים עם רוב הראשונים גם כשאנו רבים נגד יחיד וכ"כ בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ז.

לא ראיתי שהגר"ר אלי' טבגר יכריע במספר התכלת רק כתב דעת הגר"א.

ויה"ר שתאיר עינינו באמתת התורה

----- Original Message -----

From: itzchokbrand

To: sruly Barkin

Sent: Tuesday, October 05, 2010 9:12 PM

Subject: Re: chida

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

הגר"א בביאורו ודאי היה לו הגרסא ד' לבן וד' תכלת גם כמהלך ראשון שהולך ע"פ הרמב"ם והראב"ד

ביאור הגר"א אורח חיים סימן יב וז"ל

וכ"ה בספרי פ' תצא מכמה גדיל כו' ובש"א ד' של תכלת וד' של צמר כו' והלכה כב"ש

ולמה לא הזכיר כלל שהוא בעצמו תיקן כבר הגרסא שם לג' לבן ורביעית של תכלת, ועכשיו חזר בו מגרסא זו, אלא ודאי שהביאור על השו"ע כתב לפני תיקון הגרסא, ואף שיתכן שיש מקומות שהוסיף אח"כ גם בביאור על הש"ע, אבל כאן לא שייך זה, וכן לא מצאנו בדרך הגר"א שחזר בו מגרסא שכבר הגיה אותו, והרי היה לו הרבה ראיות מאוד לתיקון גרסא בנגלה, ותיקון גרסא בנסתר היה לו עוד יותר ראיות. כמבואר בהקדמה לפאת השולח וכן תיקן הגרסא בין בנגלה ובין בנסתר,

וגם מה שכתב בביאור על השו"ע מקודם כדעת הרמב"ם והראב"ד, זה היה גם לפי גרסא ד' וד', ע' בביאור הרב אליהו טבגר שזה בגלל שבענין מספר חוטי תכלת החוטים פסק כב"ה, ורק זה דוחק גדול, על כן בודאי לפי גרסא של ד' וד' הדבר יותר טוב כתוס' אבל אז לא היה לו הגרסא שתיקן ג' לבן ורביעית של תכלת, אבל אחרי שתיקן הגרסא אז מוכרח כהראב"ד

ההכרעה שלא כתוס' אלא כהראב"ד ' נעשה כבר בזמן הראשונים שהיה להם שלשה השיטות והכריע כדעת הראב"ד וז"ל הריא"ז בהלכות קטנות, **רוב המפרשים אומרים שחציון הן חוטי לבן וחציון חוטי תכלת, ורבינו משה**

אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת, ולא נראה, שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיית, וכן מבואר בספרי.

וכן הרמב"ן שהיה בקיא בחכמי צרפת חלק כאן בתקיפות על התוס' וס"ל שיש רק חוט אחד ע' רמב"ן שמות פרק כח בענין ציץ **ואני תמה בדבריו, שהכתוב אינו מצוה רק לעשות פתיל תכלת אחד, והוא עושה ששה.** וכן כתב הרמב"ן בענין ציצית שרק חוט אחד

לא כתב המ"ב שהלכה כרוב ראשונים בזמן שהבטרא שלהם הכריע שלא כוותייהו, והריא"ז שראה בעלי תוס' בענין זה וחלק עליהם יש לזה משקל כבד

הרב אליהו טבגר הכריע בספרו כליל תכלת ברור כדעת הראב"ד, ולא רק מפני הגר"א ורק בקונטרס הנ"ל ביאר דעת הגר"א, אבל בספרו מביא כמה ראייות והרי סתימת הגמרא ומשמעות הפסוק לא כתוס' וכמו שהבאנו מן הרמב"ן וכן ביונתן קורח מפורש שרק חוט אחד וכן בזוהר וכן כמה מדרשים, ושיטת התוס' בנוי בעיקר על הגרסא ד' לבן וד' תכלת שהגרסא הזו מוקשה מצד עצמו שב"ש מדברים בשפה אחרת מב"ה, שב"ה מדברים לפני הכפל וב"ש אחרי הכפל, וכבר הקשה זה בתוס' בכורות לט: סד"ה בכמה

ומה שכתבת שמה שמתחשבים עם הגר"א זה רק כלפי האחרונים, איני יודע כוונתך, הרי אחד מן עבודת האחרונים הוא להכריע בין הראשונים וכאן הגר"א הכריע כאחד מן הראשונים ולמה יהא פסק זה פחות מכל מקומות

ובעיקר כבר כתבתי לך, שהמקרה דידן הוא שונה מכל המקומות, שהרי כאן היה גרסא משובשת בראב"ד בהב"י ובתוס' יו"ט ובמלבי"ם שלא ידעו כלל שיטת הראב"ד רק התוס' והרמב"ם, וממילא לא שייך שיכריעו כהראב"ד, וכן לא היה להם תכלת ולא הכניסו את הראש להכריע בזה, ויתכן מאוד שגם ה"ז ל"א ידע הראב"ד, וא"כ מה שהמ"ב פסק כך זה מפני שנמשך אחרי כמה אחרונים שלא היה להם את האפשרות להכריע מפני שלא ידעו שיטת הראב"ד

ואנחנו צריכים כשמגיעים להכרעה לראות את אלו הפוסקים שברור להם שהיה לפנייהם כל השיטות והכריעו כהתוס', ובזה יש רק הגר"א בשו"ע שכבר הוכחנו ששם עבד על הגרסא הישנה ואח"כ תיקן הגרסא

וכן הנצי"ב בפירושו על הספרי פ' כי תצא הכריע שרק חוט אחד (שלא כתוס') ע"פ הגמרא סוטה יז. חולין פט. **דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצות, חוט של תכלת ורצועה של תפילין**

וכן ע' במהרש"א חולין בחידושי אגדה, שביאר שהוא חלק יותר קטן מעצם המצוה וזה תכלת שהוא רק חוט אחד וכן רצועה של תפילין

ע' מהרש"א חידושי אגדות מסכת חולין דף פט עמוד א זכו לב' מצות לחוט כו' דעיקר תפילין וציצית טעם מבואר בתורה אבל מצות הנוספות בכ"א דהיינו בציצית חוט אחד של תכלת כדכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל וגו' וכן הקשירה בתפילין דוקא ע"י רצועות קמיירי הכא

וכן מבואר במהרש"א חידושי אגדות מסכת מנחות דף מג עמוד ב ומאן דתני וראיתם אותו וגו' ראייה מביא לידי זכירה כו'. נראה דמשמע ליה אותו לשון יחיד דקאי אחוט יחידי של תכלת דכתיב לעיל מיניה הכנף פתיל תכלת וגו' וע"פ מ"ש לקמן שתכלת דומה לים כו' עד כסא הכבוד שהכוונה בו שתעשה המצות לשם שמים וזה שאמר בראיית צבע התכלת תהיה זכרון מן הדומה עד כסא כבוד ושתהיה עשייתך לשם שמים ורשב"י נמי דדריש מהאי קרא כל הזריז כו' נמי מדכתיב אותו בלשון יחיד אחוט של תכלת קאי למדרש מניה ג"ש דע"י אותו שהוא חוט של תכלת מן הדומה לדומה כדלקמן יבא עד כסא כבוד לקבל פני שכינה דהיינו אותו תעבוד ובו תדבק וגו' וק"ל:

מה שהבאת בשם החז"א שהרמב"ם אילו ראה את התוס' היה מתפעל מבעלי התוס', הנה לא כתב זה על הרמב"ן, שהרי הרמב"ן היה בקיא בכל בעלי התוס' והחשיב אותם מאוד כמבואר בהקדמה לספרו דיני דגרמי, וכאן הוא חולק עליהם

וכן מה שהבאת מן המאירי על גדלות בעלי התוס', הנה אין אנו חולקים על זה אלא כאן יש הכרעה כדעת הראב"ד ולא משום שהראב"ד היה יותר גדול, והרי המאירי פסק כאן מפורש כהראב"ד אף שהחשיב מאוד את בעלי התוס'.

והנה מה שהבאת מגדלות בעלי התוס' זה שייך בזמן שאין כאן הכרעה, אבל בזמן שיש הכרעה שפשטות הסוגיה כשאר הראשונים לא עושים חשבונות כאלו וע' בחז"א יו"ד ס' ק"נ ס"ק ח' במכתב ואם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בהכרעה עיון שכלי והרבה פעמים מכריע מן ז"ל (הב"י) כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתיישבים כל הקושיות

וכאן יש כאן הכרעה של כל בעלי הכרעה בין של אלו בדורות הקודמים כמו הגר"א וריא"ז וידאל צרפתי, ובין של דורינו שראיתי שהם כדעת הראב"ד, (ע"ע למשל בקונטרס התכלת וחידושה מהרב שמואל אריאל שהכריע כהראב"ד מכח ראיות) וכל אלו שעושים כתוס' זה רק בגלל כללי פסק רגילים שנמשכים אחרי מי שרגילים לפסוק (וקשה להם לעשות אחרת ממי שרגילים לפסוק כמו כדעת המ"ב), ולא בגלל שראו שמקרה המיוחד כאן יש הכרעה כהתוס'. ושמעתי את זה מפורש בפה מלא שאומרים כך, שאין לזוז ממנהגי פסק הרגילים.

וכמו אלו שפסקו כהרמב"ם הוא בעיקר בגלל שמחשיבים את הרמב"ם כהכי גדול לשיטתם או בגלל כתבי קבלה וגם לאלו קשה לשכנע כיון שאנו רוצים כאן ללכת אחרי הכרעה לגופא של ענין וואלו רוצים לפי כללי מנהגי פסק במקום שאין הכרעה מקומית. הנה כל הויכוח כאן הוא לא ענין של ויכוח הלכה על תכלת אלא ויכוח רחב מאוד אם אנו מסוגלים לכנס לסוגיה ולהכריע כאן מקומי אף שזה לא לפי מנהג הפסק הרגיל או שאין אנו מסוגלים או אין רוצים לנטות מדברי המ"ב יהא מה שיהא, ולמי שהולך לכיוון השני קשה לדבר אתו כי אין שפה משותפת

כל טוב

יצחק ברנד

From: sruly Barkin

To: itzchokbrand

Sent: Thursday, October 07, 2010 10:03 PM

לכבוד הרב ברנד שליט"א,

אנא סלח את חוסר הבהירות במה ששלחתי אתמול

באגרות משה או"ח ח"ד סי' ג', כתב, וז"ל, "הנה פשוט, שהקבלה תכריע הוא ס' הזוהר והתקונים שהם דברי תנאים, אבל כתבי האר"י ופע"ח, אף שגדול מאד, הוא כאחד מכל הפוסקים שרשאין לחלוק עליו אף בדברי הקבלה, ולא לנו, יתמי דיתמי, לומר, מי גדול ממי, לכן אין דבריו מכריעין יותר מכל רבותינו". עכ"ל

והנה מה שמביאים מזוהר ס"פ שלח "והוא חוט חדא", הרי כבר כתב בס' הבהיר שחוט אחד מהל"ב חוטים הוא תכלת וס' הביר היתה גם לפני האשכנזים. כמו רש"י.

וגם א"א להביא רא' ממשמעות הזהר, מדרשים וחז"ל שהרי גם בימי האמוראים יש שפסקו כבית הלל כדמוכח במנחות מא ע"ב.

לגבי משמעות הפסוק אם נניח ש"ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" הכוונה הוא לחוט הכורך (כ"ה דעת רש"י האזינו ד"ה "ופתלתול" ומנחות לט ע"א ד"ה "כשהוא מתחיל לכרוך מתחיל בלבן" שכתב שם על הכריכות שבין הראשון והאחרון הם בתכלת וכן בפרדס (עמ' י"ט) כתב לב"ה הגדילים הם שתיים ופתיל התכלת כרוך על הגדיל וז"ל ב"ה אמר שלשה לפי שאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט בפני עצמו ויכרוך עליו אחד ת"ל גדילים וכמה גדילים נעשה אין גדילים פחות משנים דברי ב"ה ב"ש אומר מד' חוטים גדיל שנים גדילים ארבע),

והנה יש גם להחוט של כרך תפקיד להיות עולה למנין "גדילים" (מנחות שם) ע"כ למה יתרבה חוטי ה"מין כנף" (שהוא ג"כ פועל ככורך מדרשת "ונתנו על ציצת הכנף" (שם לה ע"א)) יותר מאשר מנין התכלת. ועכשיו מובן למה כתוב פתיל ל' יחיד כי רק אחד מהתכלת הוא הכורך.

הפולמוס על מספר חוטי תכלת

וזאת לבד ממה לפעמים ל' יחיד משתמש ללשון רבים כמש"כ בס' בכור שור עה"ת ד"ה נעשה אדם.

עוד, לגבי חוסר אחידות בלשון הספרי הרי מסתבר שלדעת בית הלל לא צריכים לכפול את החוטים ולכך ס"ל דמנין ד"גדיל" לא פחות משלשה, וכן מדויק ברמב"ן כמבואר בקובץ המצורף.

קובץ המצורף

בעזרת השם יתברך מאת צבי הרציג,

יום ד' לסדר ויצא פרח ויצץ ציץ¹ ויגמול שקדים כו' ותכל תלונתם, ש' תש"ע.
הנני להגיב למאמר הנכבד של הרה"ג מו"ה אברהם ישעי' הי"ו ומו"ה י"מ הלוי טופרוביץ הי"ו
ובקשתי מהקוראים שלא יסמכו על מש"כ מבלי לעיין במקורות כראוי בעיון והיקף.

מש"כ "למעשה נוהגים לובשי התכלת בימינו בין הלוכשים מתורת ודאי ובין הלוכשים מתורת ספק
ובתוכם מגדולי ת"ח שליט"א רובם ככולם אינם נוהגים כהתוס' וגם אלו שהם מבני אשכנז". אני
יודע על לכה"פ שבע פוסקים ומגדולי ראשי הישיבות המובהקים אשר בזמנינו שנוהגים כשיטת
התוס'.

מש"כ "ישנם הרבה ראשונים ז"ל שחולקים על התוס' כו' ר' שמואל בר חפני ז"ל". אינו מוכרח
ועי' במקורו וז"ל "והחוט שאמרנו שהוא ארוך יותר יהיה תכלת בזמן שהתכלת מצוי, תוך כדי
כתיבה על החוט הכורך.

מש"כ "וכן בכפתור ופרח פסק כהרמב"ם ז"ל". הוא רק הביא את דברי הפיה"מ. וראיתי בשם
הגדולים ע' כפתור ופרח בזה"ל "כתב הרדב"ז בראשון סי' ל' שהיה תלמיד הרמב"ם וכו' ויראה
דכוונתו רק דהולך בעקבות הרמב"ם."

מש"כ הר"ש סיריליאן בכלל הראשונים, הרי אחרון היה.

מש"כ "אבל האמת היא שבודאי הרמב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל בדרך אחד הלכו לעומת התוס' לאו
דווקא שהרי ייתכן שהרמב"ם מפ' פתיל סובב כדפירש"י האזינו ופתלתול וכמש"כ (ציצית פ"א ג')
"במצוה זו יש שני צוויות, שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנו, ושיכרוך על הענף חוט תכלת" אולם
להראב"ד ר"ל חוט (כמש"כ המשכנ"י סי"ג ועוד. אמנם הרמב"ם השיב לחכמי לונל "פתיל א' ולא
ב', וי"ל). והאור שמה (שם) הביא "מקצת ראייה" להר"מ מהירושלמי ואינו ראי' להראב"ד כלל.
איני יודע אם אפשר לצרף דעות מחולקים, ובפרט אם נאמר שא"א לצאת ידי ב' שיטות ביחד, אמנם
בלא"ה יש כאן רוב ראשונים דס"ל כתוס' (ולפי מה שידוע לי ממש"כ הראשונים והקדמונים הם
הרוב בתכמה, במנין ובכח של הלכה כבתראי).

מש"כ "אבל רבינו בחיי ז"ל בפרשת שלח אחר שהביא את שיטת הרמב"ם ז"ל כולל עשיית
הכריכות כתב "וכן כתבו הגאונים בחיבוריהם ובתשובות שאלות שלהם" והגם שלא ברור אם
הגאונים דברו בפירוש גם על מנין חוטי התכלת עכ"פ נלמד מזה שהם לא כתבו להדיא כהתוס' כי
רבינו בחיי ז"ל לא הביא צד כזה בכלל וא"כ עכ"פ יש כאן סתימת הגאונים". דבריו ודאי הולכים על
מש"כ בסדר הכריחות עי"ש. וגם בזה ר' נטרונאי גאון ועוד ס"ל כהראב"ד (עי' תמים דעים ל"ט).
ומנ"ל דרבינו בחיי היה לו יותר פירושי גאונים מאשר כל הראשונים האחרים דס"ל כתוס' (ועי'
ברייב"ש שצ"ד שמסתפק אם ר"ת היה גדול מגאונים או שווה להם בפלפולו).

מש"כ "וגם יש למנות את הרמב"ן ז"ל על התורה שכתב ש לכדו והכותב פקפק בזה וכתב שאולי
הם ב' חוטים ונקט חוט כמו שכתוב בגמ' זכו בניו לחוט של תכלת ולפי התוס' צ"ל דלאו דווקא
חוט אחד, אבל זה לא יתכן בלשונות הראשונים ז"ל כי הכלל הוא שהראשונים ז"ל לא דברו באופן
שדבריהם בלתי מובנים, ועוד שבפר' תצווה לגבי הציץ דייק הרמב"ן ז"ל שפתיל משמע אחד
בלבד."

¹ לי יחיד שמשמש לרבים שהרי כל צץ גמל שקד.

הרי כתב שם הרמב"ן "שהחוטין לדעת ב"ה אינו אלא שלשה" וקאי אדברי רש"י שמנה ח' חוטין למנין תרי"ג, מוכח דס"ל דלכ"ה אין לכפול את החוטין,² וזה ייתכן רק לפי גירסת התוס' בהספרי "בה"א ג', כש"א ד' של צמר וד' של תכלת".

ומש"כ "אבל הזכרון הוא בחוט התכלת" הרי וראיתם אותו קאי אחוט התכלת דלעיל מיניה, והזכרון הוא בראיית כל חוט וחוט בפנ"ע שהרי מבסס שיטתו על מש"א שהתכלת דומה לים וכו'. ועוד שהרמב"ן שם הק' על מש"כ רש"י שהזכרון הוא במנין החוטין, שאינו מתאים לשיטת ב"ה שיש רק ג' חוטין וא"כ איך יתרחק באופן שאינו מתאים גם לב"ה.

ומה שהביא מהרמב"ן פר' תצוה הרי אין שם דרשת גדילים לרבות את מנין התכלת, ובהשגותיו לסה"מ שורש ב', כ' "ולא אמרו אין המקרא מוצא מידי פשוטו אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו ואינו מוצא מידי כל אחד מהם אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת", וצ"ל שלדעתו לחלק בין מה שנתרבה ע"י דרשה לקושיות רש"י מצד הפשט, וצריך תלמוד.

עוד י"ל דס"ל כמש"כ רבים בדעת הרמב"ם דפתיל הוא דווקא חוט הכורך. ומאחר שחוט של כרך עולה למניין גדילים (מנחות לט.) יתרבה חוטי התכלת ע"י דרשת גדילים כמו מן כנף. ולכן שפיר כתב רחמנא פתיל אחד ולא שתיים, ובזה מיושב גם קושית המשכנות יעקב על שיטת תוס'.³ ומ"מ לשון "חוט התכלת" משמע דווקא חוט ואינו יודע איך להחליט בין שתי הדיוקים והבוחר יבחר.

מש"כ "ומה שכתב לפרש בפרש"י ז"ל עה"ת שכתב חוט אחד, שהוא לאו דוקא, לא יתכן בשום פנים וזה אפילו בלשונות חז"ל במדרשים לא יתכן כי אם אומרים אחד או מפורש שאחד ולא שנים ואינו דומה למקום שכת' רק חוט ולא אחד", הרי לא כתבו ח' יותר טוב בסתירת רש"י, ולענ"ד מדרש זה בא מב"ה או שקרח רצה ללגלג גם על התורה שבכתב. ולהב"י (א"ח י"א) ולהמשכנ"י (סי"ג) דס"ל שלתוס' הבבלי חולק על הספרי אין כאן קושיא כלל.

מש"כ "גם אם יש רוב במספר מכל מקום אחרי שיש כמה ראשונים לכל צד אין זו דרכה של תורה לספור את מספרם", הרי יש כאן רוב מוחלט של גדולי הראשונים וע"פ הכללים של גמ' הרמ"א וגם הב"י יש ללכת אחרי הרוב כאן כמש"כ. וכבר הביא את היעב"ץ שכו' שהולכים בכ"ה ג אחרי הרבים כמו בכל התורה כולה.

מש"כ "יש לנו נגד שיטת התוס' את רבינו שמואל בר חפני גאון ז"ל, שהוא היה מן הגאונים ממש", אינו קדמון מרגמ"ה והגם שהרמב"ם סמך עליו בסדר הכריכות המאירי בסדר הקבלה כ' עליו "וגם הוא חיבר ספרים הרבה אלא שאין לסמוך על ענינים כ"כ"⁴ גם לא ראינו שבעלי התוספות ימנעו מלחלוק על הגאונים. ועי' בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ד שכ' שייתכן שר"ת היה גדול מגאונים בפלפול.

מש"כ "כיון שהמחלוקת תלויה בגרסאות שבספרי כדלהלן א"כ זה לא ענין שתלוי ברוב".

² ובס' דרכי הגמרא לר' יצחק קאמפנטון רבו של חב"י כ' "ובח' הרמב"ן צריך אתה לעיין דק היטב, וכי' ולהסתכל מחיכוך מתחיל דבורו ועל איזה לשון מן המשנה או הגמ' מיועד כי מזה אפשר לקחת הערה על כוונתו, ולדעת מהו הקשר הדיבור החזק וכיצד מתייחסים ומתקשרים כל דברי הדבור ההוא."

³ ותדע שהרמב"ן התנגד מאד לשנות את הגירסאות ע"פ סברא כמש"כ בכמה מקומות כמו (ב"מ ע"א: ד"ה הא דאמרין) "ויש מרבותינו הצרפתים וי"ל שכתבו לא גרסין מדרבנן וזה נראה שחיה נכון אלא שהגמ' מחישתו ואין שומעין להגיה הספרים". הגם שכו' (הקי' לדינא דגרמל) "יוצאני הצרפתים כי' הם המורים הם המלמדים הם המגלים לנו נטמן". וקדוב לוודאי ששינו את גרסאות בספרי דלא כתוסי ולהיפך לא שינו בכונה.

⁴ אולי כוונתו שאינו נכלל כגאון אלא כראשון או שכיוון למש"כ בעניני דעות. אמנם כשכתב המאירי על ר' סעדי גאון חילק דבריו וכי' "ורוב ספריו ראויים לסמוך עליהם אלא שבס' האמונות כתב קצת דברי ים בלתי מקובלים". ואין לי יד ורגל בדברים אלו להכריע כוונתו.

מנא זאת! הרי ראשונים רבים ביון ספר צרפת אשכנז איטלי ושווייץ במשך כ-400 שנה כתבו כשי' התוס', ותמיד היתה דרכם להשוות גרסאות, ומה גם שראו את דברי הערוך והרמב"ם והיה בידם ללכת אחרי גרסתם בספרי (ותוס' מנחות מג: הביא מאותו קטע של הערוך) ולפעמים גם נחלקו כמה ראשונים במדינה אחד. וע"כ צ"ל שנחלקו על שיקול וסברא, אם לקבל הגרסא או לדחותה ואיזה דרך לבחור בהבנת הסוגיא.

ועוד הרי הגר"א בביאורו ראה את ב' הגרסאות ומ"מ כתב כתוס'. וע"ע במגן גבורים (שה"ג י"ב-ג עמ' קנא) שבי' שגם להרמב"ם הבבלי סבירה כתוס' אלא שהרמב"ם הולך כשיטתו שאפשר להכריע נגד הבבלי.

מש"כ "הסמ"ג שכתב שצובעים חוט אחד או שנים, ולא הכריע, ולענין גרדומין החמיר כר"ת ז"ל, וכו', והיא היא ההוכחה נגד הבנתו שרואים בזה שרק להחמיר חשש לשיטת ר"ת ז"ל, אין זה ראי' שהרי כ' הבי' בס"י א' שהסמ"ג הביא ב' הדעות כי לא נגעו למעשה, אבל בגרדומין שהי' נוגע הכריע כר"ת. ואילו הסתפק באמת במנין החוטים היה לו לפסוק כרבינו ירוחם בגרדומין כמבואר במשכנות יעקב סי' עיי"ש.

מש"כ "וכן בהגהות מימוניות פ"א מציצית אות נ' הביא להחמיר בגרדומין כר"ת ז"ל ולכן מנה אותו בטעות בין הראשונים ז"ל שאסף כאן, וזה טעות כי א"כ למה לא חלק על הרמב"ם ז"ל לעיל בהלכה ו' שכתב שצובעין חצי חוט ולא יותר", עי' בתירוצ' האחרון (ומ"מ גם אם יש בזה ספק השקול, יש ללכת אחרי תוס' כמו שאכתוב לקמן).

מש"כ "וכן מה שבארה"ח ובמשנ"ב צרפו את ר"ת ז"ל לענין חוטים משאר מינים זהו רק לצירוף בעלמא", הרי בארצה"ח ובמשנ"ב יש קולה מב' הצדדים ע"ש, ולמה יצטרפו את השיטה הלא נכונה.

מש"כ "ואדרבה יש לנו את הרדב"ז ז"ל בטעמי המצות וההרדים והמשכנות יעקב, והחיד"א ז"ל ב"חומת אנך" בשם הרב וינדאל הצרפתי, הרי א"א להביא ראי' ממש"כ כמה אחרונים בתוך מילי דאגדתא ולהזניח את הכללים של הרמ"א והבית יוסף ורוב מוחלט של גדולי הראשונים. גם דרכו של המשכנ"י להכריע ע"פ סברא בין גדולי הראשונים אינו מצוי כ"כ אצל האחרונים.⁵

מש"כ "ובערוגת הבושם הקדמון לר' אברהם בן עזריאל ז"ל מגדולי ראשוני אשכנז אע"פ שגרס בספרי כהתוס' אע"כ יישב את הגירסה ", ידוע לנו שהיה תלמיד בעלי התוס', חוץ מזה לא ברור לנו. ואילו הביא ראשונים בלתי נודעים מכת"י יש רק להוסיף על הסוברים כהתוס'.

מש"כ "הריא"ז האחרון ז"ל היה בתראה לעומת רוב הראשונים ז"ל שהובאו במאמר הנזכר", כל הראשונים אחרי הריא"ז ס"ל כהתוס' חוץ מרבינו בחיי ואולי הגהות אשירי.

⁵ והגם חמ"ב החשיב את דעתו ביותר מ"מ גם אינו ברור שכתב להכריע ובפרט כאן שטלה דבריו בשיטת הרמב"ם בסדר הכריחות נגד ר' נטרונאי גאון (ראב"ד בחשנות ותמים דעים ל"ט כי בשם "נאונים") והרכה ראשונים בברכות ט:.. גם יש בזה ב' הכרעות שטלה מנין החוטים בסדר הכריחות ורש"י (לט. ד"ה כשהוא מתחיל) כתב כהרמב"ם בסדר הכריחות וס"ל כתוס' במנין החוטים. ובתחילת דבריו כי "נלע"ד שהרמב"ם הוציא דבריו מש"ס דילן" ולא כתב בשום מקום לשון של הכרעה, ועי' מש"כ שם בסוף חסימן לגבי שזורין "כל זה כתבתי לפרש ד' הרמב"ם ז"ל ולהראות פנים מסבירות לדבריו ז"ל מהש"ס. אבל לדינא בחד דשזורין אין לזוז מד' כל הפוסקים כו' ובפרט דבוה"ק נמצא כן עכ"ל. וכיוון שלא היו דבריו להלכתא בשעתו איך נבנה שהכריע למעשה. ועי' במיוחד להרשב"א מנחות לט. ד"ה חוט של כרך, שלא היה לפני המשכנ"י, תירץ אי' מקושיותיו.

מש"כ "מצד הלכה כמקובלים כבר כתבתי כמאמרי שכללו האחרונים שבמקום שיש מחלוקת בראשונים, בעלי קבלה יכריעו", הרי מבואר באגר"מ א"ח ד' סי' ג' דכל מה שיש להכריע ע"פ סוד הוא דוקא ע"פ זוהר ותיקונים שהם מתנאים. ומה גם שלדעת הב"י והמשכנ"י התוס' ס"ל שהבבלי חולק על הספרי, וסתם ספרי רשב"י היא, ומי יימר שהמקובלים לא ס"ל כהב"י והמשכנ"י ופירשו כדעת ר' שמעון. ובלא"ה י"ל שרשב"י ס"ל כדעת ב"ה שיש חוט א' של תכלת. ועוד מי לנו מקובל כהגר"א ואעפ"כ כ' כשיטת התוס' בביאור הגר"א.

מה שהביא מהאמרי נועם ברכות ט' ע"ב נגד התוס', הרי רק הביא שם את כל הדעות וא"א לדייק מרשימות תלמיד של שיעוריו.

מש"כ "פשוט הוא שבביאור הגר"א ז"ל לשו"ע לא בא אלא לפרש את שיטת ר"ת ז"ל", לא ייתכן, שהרי הגר"א חולק על תוס' בפירוש הסוגיא, רק שפירושם מתאימים להילכתא. ולמה יאריך בפלפול של הבל שגם אינו מבאר את דעתו של ר"ת וגם הוא עצמו לא ס"ל כוותה, בביאורו המקוצר בתכלית הקיצור.

ואיך אפשר לפרש אחרת מש"כ "וכן מוכח כל הסוגיא". ובשורון ח"ה הביא קטע זה של ביאור הגר"א מכת"י העתק של הליקוטים. ועי' בהקדמת ר"י משקלוב לביאור הגר"א או"ח, שכ' שדרכו של הגר"א בליקוטים היתה להכריע בין ב' דעות, ע"ש דבריו.

וראיתי (ישרון ח"ד עמ' פ"ו הע' 7) שהגר"א המשיך לכתוב את הליקוטים כל ימיו ולכן א"א לדעת מה היתה מסקנתו האחרון.

(וממה שהובא במדרש לקח טוב (כי תצא) וז"ל "גדילים תעשה לך זה הלבן, מניין לרבות את התכלת ת"ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" נ"ל דמשמע מאד כמש"כ הגר"א שגדילים קאי אב' מינים בנפרד, דאל"כ מה "ת"ל" פשיטא.

גם לדברי הגר"א מובן איך לר' נטרונאי גאון יש ב' חוטים שכורכים ו' ובגמ' לא קאמר אלא שחוט של כרך עולה מן המנין ל' יחיד, ולביאור הגר"א מובן היטיב שהרי יש מנין לכל מין בנפרד.)

מש"כ "איך יתכן שהגר"א ז"ל יכתוב "ולכן התוס' דחקו בענין התכלת" ואח"כ יכתוב "וכן מוכח מכל הסוגיא" שהוא כהתוספות", כוונת הגר"א שהתוס' היה דחוק לפני ביאורו. וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתב שכוונת הגר"א שמוכח כשי' התוס'.

מש"כ "כתב שראוי לבני אשכנז לפסוק כהתוס' משום שכן דעת חכמי צרפת ואשכנז ז"ל, ולענ"ד לא שמיצא לי הכלל הזה כיון שלא חל כאן שום מנהג", הרי הרמ"א כ' שיש להכריע אחרי ראשונים מסוימים ולא תלה במנהג.

ושמענו בשם כמה פוסקים שנוהגים כמו אשכנז גם כשאין מנהג וכן מוכח במקורות שהביא הגר"כ במאמרו, וע"ע בהקדמת היש"ש לב"ק, בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ד, ובשו"ת הרא"ש צ"ד ה'.

מש"כ "ומש"כ בשם החזו"א, טעה בדבריו ובסו"ד של החזו"א שהביא, מוכרח מהא דכתב ומיהו", אמנם ייתכן שהחזו"א חזר בו, אבל בשו"ת הרשב"א ח"ג ר"פ כ' בדעת רבא שמוכח ממתני' ד"אין הלבן מעכב את התכלת" דלית לן להא דתניא שיהא חוטי הלבן מצבע הבגד. עכת"ד. וזה בא' מב' דרכים:

א- דס"ל שמוכח ממתני' שיוצאין ידי ב' מינים בתכלת (דס"ל דא"א לצאת ידי תכלת בלי מין כנף, ע"ע תוס' ריש ל"ז, או שלא מסתבר דמתני' קאי על מצב שא"א להשיג לבן ואפשר להשיג תכלת).
ב- עפ"מש"כ החזו"א (א"ח ג מא: ד"ה ועוד) בהטיל כולה תכלת דיצא ידי לבן אבל לא תכלת משום דב' מינים בעי רחמנא. ולכן מוכח ממתני' דאפשר לצאת ידי לבן בלי צבע הבגד.
לכן כשמוסיף על חוטי התכלת אבל יש עדיין חוט א' של לבן אין שום סיבה שלא לצאת ידי ב' המינים.

וכן מוכח ממש"כ בפי' המיוחס להרשב"א על מנחות (המשנה ברורה סמך עליו להלכה) לח: ד"ה מידי צבעה וז"ל "כמ"כ בטלית תכלת בעי' ב' מינים ואע"ג דלא קאמר קרא דבטלית תכלת אחר שיעשה הציצית ממין כנפו כמו שעושה באחרים שיתן בו פתיל לבן מ"מ מסברא יש לומר כן." ובשו"ע פסק ע"פ שו"ת הרשב"א הנ"ל ביחד אם עוד ראשונים דלא בעי' שיהא צבע הבגד. והנה מש"כ החזו"א בא"ח סי' ג' אות כ"ה ד"ה ואמנם על הראשונים דס"ל דלא בעי' בלבן צבע הטלית "והא דתנן טלית אין פוטרין בה אלא מינה צ"ל דכל שאינה צבע תכלת קרי ליה מינה" מוכח דלא היה תחת ידו השו"ת הרשב"א שכ' דלא קיי"ל כהך ברייתא ויוצאין ידי מין כנף גם בתכלת. ובלא"ה גם אם אין תכלת עולה ללבן הרי הק' תוס' לח. "וא"ת ומנלן דבעינן ב' חוטיין לבן וב' חוטיין תכלת דילמא אגדילים קפיד קרא אפי' חד מהאי וג' מהאי, ושיש לב' ללשון התוס' שלא הק' שיהא חוט א' תכלת מדכתיב פתיל, אלא שיהיה ב' מינים וסך הכול של ד' חוטים בלי שום הקפדה אחרת. ותי' "וי"ל כיון דתרי מיני בעי' רחמנא סברא הוא שיהיו שוין." ולכן להחולקים על תוס' י"ל שגם אם אין יוצאין ידי לבן בפסילי תכלת מ"מ אפשר לצאת ידי תכלת במקומן ובתנאי שיהיה לכה"פ חוט א' של לבן.

וע"ע במגן גבורים שה"ג עמ' ק"מ שכ' בדעת הר"מ שיוצאין ידי מצות לבן בב' חוטים.

מש"כ, שלדעת כמה אחרונים העשה כהתוס' עובר בד' כנפות בלא ציצת עי' בס' בס' המפתח לרמב"ם מהדורת ש"פ שרבים וגדולים חולקים עליהם וגם לדעת הרמב"ם הרי להגר"ח לפי הגר"ן גולדברג שליט"א יוצאין ידי ב' בכה"ג. ולדעת החינוך (אם נאמר דס"ל כהר"מ), המהר"ז בינגא, הכ"מ, הרד"ע, היד הק', נהרדב"ז ועוד יוצעין לכה"פ ידי מין א' לפי הר"מ. וכל זה אינו אלא אם נפסוק כהרמב"ם בביאור אין הלבן מעכב את התכלת הרי יש כאן ספק ספק ספיקא (אחד מהם אינם מתהפכים) ואולי מיעוט דמיעוטא דמיעוטא.

והרשב"א בתראה ומגדולי הראשונים הוא ודעתו ברורה שיוצאין ידי לבן בריבוי התכלת.

From: itzchokbrand

To: sruly Barkin

Sent: Friday, October 08, 2010 4:08 PM

Subject: Re:

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

יישר כח מה ששלחת אולם אני אשיב לך

במכתב כתבת כאן שלדעת ב"ה אינו כופל ואלו לדעת ב"ש כופלים,

אולם לא מצאנו אף אדם אחד שעלה בדעתו לכתוב דבר כזה שיש מחלוקת נוספת בין ב"ש וב"ה בענין כפילה, ובאמת בלשון הספרי ד' וד' נתקשו בזה למה הוזכר בב"ה לפני הכפל ולב"ש אחרי הכפל אבל לא עלה בדעת אדם לומר שיש כאן מחלוקת נוספת והגר"א בביאור על השו"ע מתרץ שב"ה מדבר רק על הלבן וב"ש שם על התכלת, אבל לומר דבר כזה שיש באמת מחלוקת נוספת אם כופרים או לא, לא ראיתי בשום מקום

ובלשון הרמב"ן שהבאת במדבר פרק טו ועוד, שהחוטין לדעת בית הלל אינם אלא שלשה, אין כוונתו לומר שלב"ה אין כופלים, שהרי גם לב"ש כתוב שם ד' ולא כתוב שכופלים ובכל זאת כופלים אלא הם מדברים לפני הכפל וא"כ מנה ליה לרמב"ן שלב"ה אין כופלים, אלא כוונת הרמב"ן הוא פשוט, שלרש"י הרמז של תרי"ג הוא בשמונה חוטים והיינו שלפני הכפל הם ד' ואחרי הכפל הם ח', ועל זה שואל הרמב"ן שלב"ה שלפני הכפל הם ג' וא"כ אחרי הכפל הם ו' וא"כ חסר כאן מתרי"ג, וזה פשוט בכוונת הרמב"ן

ועוד יש לי שאלה על מהלך שלך

אתה רצית לדחות הראיות מן הזוהר והמדרשים שכתבו חוט אחד שהם הולכים כב"ה ואנו פוסקים כב"ש ומאידך אתה תומך מאוד בביאור הגר"א על השו"ע שפוסק כתוס', והרי הגר"א על שו"ע כתב שלדעת ב"ה יש ג' חוטין תכלת וג' לבן, והוא לא מסכים עם התוס' שדעת ב"ה יש רק חוט אחד של תכלת לפני הכפל, וא"כ לפי ביאור הגר"א בודאי הגמרא חולק על כל המדרשים וזה באמת אחד מן הדחוקים בפסק הזה ובזה מובן שהגר"א תיקן הגרסא ביהל אור ובספרי ג' לבן ורביעית תכלת ואז מתאים עם הזוהר וכל המדרשים

ולדעת הראשונים בדעת התוס' שלב"ה יש רק חוט אחד של תכלת, א"כ יש קושיה אחרת איפה כתוב בגמרא שב"ש חולק עליהם בענין זה, ותוס' צריכים לדחוק בזה מאוד, ולומר שיש סברה שתכלת ולבן הם שוין אבל איפה הסברה הזו הרי תכלת יש לו מעלה מצד הצבע משא"כ הלבן, וא"כ מה מחייב שצריך שתכלת יהא שוה

בענין הסברה למה יהא לבן יותר מן התכלת, שנתקשית בזה, אבעית אימא סברה ואי בעית אימא קרא, איבעית אימא סברה, הנה לבן אין לומר מעלת חשיבות צבע שהרי יוצא גם בשאר צבעים, משא"כ תכלת יש לו חשיבות צבע, על כן בשביל לבן החשיבות הוא במספר ובתכלת החשיבות הוא באיכות הצבע

אביעית אימא קרא, לשון ציצית הוא חוטין פרודין כמו שכתוב בגמרא מנחות דף מב עמוד א ת"ר: ציצית - אין ציצית אלא ענף, וכן הוא אומר: +יחזקאל ח' + ויקחני בציצית ראשי. ואמר אביי: וצריך לפרודה כי צוציתא דארמאי. משא"כ תכלת הוא לשון חוט ולא לשון רבים

על כן הרמב"ן שכתב בפשטות שלשון פתיל הוא רק אחד בענין ציץ, משמע שזה דבר מחולט בכל תורה, ולשון גדילים לא בא לרבות בתכלת אלא על כללות החוטים. ולא מצאנו בשום מקום שתכלת לבד הוא בגדר גדילים.

וכן לשון הרמב"ן בשלח שהזכיר חוט דוחק גדול לומר שמדבר על כל חוט בנפרד, ואף שלשון הגמרא בריש תכלת הוא שלדעת רבנן וראיתם אותו על כל אחד לחוד דהיינו בין על הלבן ובין על התכלת, הנה לשון הפסוק כשמדבר על הלבן נאמר בלשון ציצית, וזה כבר כמה חוטין וכנ"ל וא"כ לשון ציצית הוא לשון יחיד על כללות חוטי לבן, ואילו תכלת לא הוזכר בלשון ציצית אלא בלשון פתיל וזה חוט אחד, וא"כ אם מפרשים וראיתם אותו על כל אחד לחוד, הכוונה על יחידו של לבן שהוא ציצית שכולל כמה חוטים וכן על פתיל תכלת שהוא חוט אחד, אבל תמיד אותו הוא לשון יחיד, וקשה לפרש לשון אותו על כמה חוטי תכלת כשלשון תכלת הוזכר בלשון לבן

ולדעת רבי שמעבב אחד את השני, אז לשון אותו חוזר בהמשך לשון הפסוק והיה לכם לציצית וראיתם אותו וכאן התורה כולל לבן ותכלת ביחד בלשון יחיד 'ציצית' וא"כ מתפרש לשון אותו על כללות הציצית, שכתוב בתורה בלשון יחיד, אבל לרבנן שמדברים על תכלת לחוד, א"כ כתוב תכלת בלשון יחיד וקשה מאוד לפרש לשון אותו על כמה חוטי תכלת

בענין רוב פוסקים, ע' בזה בחז"א, יו"ד ס' ק"נ ס"ק ח' ידוע כי אין כח רוב אלא במושב ב"ד אבל חכמים החולקים שהיו בדורות חלוקות או במדינות חלוקות אין נפקותא ברוד או מיעוט

ואח"כ ממשיך ובכל זאת למיעוט הלבבות להכריע בסברה נוטלים לפעמים גם כח המספרי לנטי' לצד אחד

ומבואר מזה שזה לא פסק מוחלט ללכת בענין זה אחרי רוב אלא הנהגה למיעוט הלבבות, וא"כ במקום שיש הכרעה שעיקר דעה אחת, לא מתחשבים עם הרוב כי כעת אין מיעוט הלבבות.

וא"כ כעת לא ראיתי אחד שמביא לפניו את שיטת הראשונים של כל הצדדים וכותב ועיקר כדעת התוס' (אני לא מדבר על רבנים שפוסקים בגלל המ"ב או בגלל חכמי אשכנז ורוב שזה לא הכרעה מקורית) רק הגר"א בשו"ע, שהוא בעצמו חוזר בו, וכבר הארכתי לך שהחזרה היה מאוחר שלא מצאנו שיחזור מגרסא שכבר תיקן אותו, ואין ראוי להכפיל הדבר ע' במכתבים הקודמים, ובקונטרס לא הביא דברי היהל אור שפסק שני פעמים ועיקר כדעת הראב"ד.

משא"כ הרבה פסקו מפורש כהראב"ד אחרי שהיה לפניו כל השיטות, הריא"ז, הגר"א ביהל אור, הוידאל צרפתי, (ואין נפקא מינה אם זה בספר על החומש והרי שם זה לא ענין פירוש על החומש אלא הוא העתיק מה שיבירר להלכה, ומבחינה זו הוא עדיף מן המ"ב שלא הביא לפניו את השיטות כדי שיכתוב על זה שעיקר כדעת התוס'),

דבר אחד שאני מסכים על הקונטרס שצירפת, הוא שמה שכתב במאמר של ר' אברהם ישעיה רפמן ויחזקאל טופורוביץ שיתכן שאם עושים כהתוס' לא יוצאים לדעת הראב"ד כלל מצוות ציצית, לזה אני מסכים שבדאי יוצא מצוות ציצית, כי הכל בנוי על שיטה שס"ל שלדעת הרמב"ם כולו תכלת פסול ובזה כבר כתבנו שאין הדבר כן אלא גם לדעת הרמב"ם כולו תכלת כשר, וא"כ שני חוטי תכלת וב' לבן לא גרע מכולו תכלת, וכל הנידון הוא אם יוצא מצוות שני מינים, אז יתכן מאוד שלדעת הראב"ד צריך ג' חוטים לבנים (דיברתי על זה עם ר' יחזקאל טופורוביץ והוא הסכים איתי רק שאינו יכול לבטל המאמר שכבר נתפרסם)

בקיצור, הראיות מגמרא הוא סתימת הגמרא שלא הוזכר מינין חוטי תכלת, ומשמעות הדבר כמו פשטות הפסוק שרק חוט אחד, והגמרות מסיעה לן מלשון של אברהם אבינו שזה חוט תכלת, ואילו היה כמו התוס' היה הגמרא צריך לומר מפורש שיש כאן יוצא מן הכלל שצריך לשים שני חוטין, כון מה שהובא מן המדרשים והזהר, א"א לדחות זה כמו ב"ה, שאילו היה מחלוקת בענין זה היה צריך שהגמרא מבאר שיש מחלוקת נוספת בין ב"ש וב"ה בענין זה, ולא כתוב זה בגמרא.

ובאמת לשון הפסוק מדקדק ביותר שרק חוט אחד כמו שהבאתי במאמר בכנף איש יהודי

יש לי להוסיף כאן עוד נקודה בפשטות הפסוק כמו הראב"ד לא כמו תוספות, שהרי התורה בשעת שמדברים על הלבן כתוב הכנפות בלשון רבים ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וכן נאמר גזילים תעשה לך על כנפות כסותך,

ואילו כשמתחילים לדבר על התכלת מדברים בלשון יחיד ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, ומן הראוי היה לכתוב ונתנו על ציצית הכנפות פתילי תכלת, שהרי באמת צריך ליתן על כל ארבע כנפות את פתיל התכלת, אולם לפי הראב"ד ניחא, שהתורה כתבה דוקא לשון כנף בלשון יחיד כדי שנדע שהחיוב הוא רק פתיל אחד, ואילו היה כתוב בלשון רבים לא היינו יודעים כמה, וכן לשון וראיתם אותו, ע' רמב"ן שהעיקר הוא על התכלת [אף שחז"ל דרשו גם על הלבן (מנחות לח.)], מ"מ עיקר פשט הפסוק הוא על התכלת וזה לשון יחיד, וכן רבי מאיר דורש בספרי לכביכול הקב"ה שהוא לשון יחיד וגם כשזה מתפרש על הלבן, הרי לבן הוזכר בלשון ציצית שזה כבר כמה חוטין. משא"כ תכלת הוזכר בלשון פתיל שהוא אחד

מה שהבאת מן ספר הבהיר שתכלת הוא רק אחד מל"ב, הנה לפ"ז אין חיוב תכלת אלא בכנף אחד ולא מצאנו שום אחד מן הפסוקים שיכתוב דבר כזה ובדאי יש חיוב תכלת על כל אחד מד' הכנפות וא"א כלל לסמוך על דבר כזה (שוב ראיתי בספר הבהיר בפנים ע"ש באות מ"א שמדבר על מספר ל"ב ועל תכלת אבל לא כתוב שם כלום שתכלת הוא רק אחד מתוך ל"ב)

מפני קדושת השבת אני צריך להפסיק לכתוב

שבת שלום

יצחק ברנד

From: [sruly Barkin](#)

To: [itzchokbrand](#)

Sent: Friday, October 08, 2010 9:36 PM

Subject: Re:

שלום הרב בראנד

תודה שהשבת לי אף הפעם

וודאי אחר שבת קודש תעיין עוד בדברי שנאמרו בקיצור מפני הקושי להשתמש במחשב בלשה"ק רק לגבי הבהיר, כוונתי היה שכמו שהאריז"ל מפרש הבהיר שלא כפשוטו אליבא דהרמב"ם, כן וודאי התוס' פירשו באופן אחר, וממילא י"ל דכוונת הבהיר והזוהר שווין ולא ח"ו "לדחות" דעת התוס'

כל טוב

ובבקשה שתעיין הדק היטיב בכל מש"כ לך מקודם

ישראל בארקין

מצורף כאן דברי הריב"ז

בית ישראל הלכות שביעית ח בית רדב"ז צב

וכמ"ס בס"ק י"ד: (יט) וי"א דגם כ"ו. הוא שיעור רבינו בפי' המשניות. וכן הוא שיעור רש"י ז"ל כמ"ס בס"ק י"ד בהכרח ע"ש: (כ) אין אובלן כ"ו. חוספחא פ"ז ושם כ"ו אובלן על הירק ורס"י ג' אין אובלן

ור"ל לפי שזו אינו כלל לעולם מחמת שחמירי ס' גדלן שמשקין אותן ולא מקרי איתו כלל כה"כ: (כ"א) שורש קולסו כרוב כ"ו. וגי' שלפניו אסורין בהנאה. ורס"י ג' אסורין ור"ל כשלא ביערן דבין שובש הארץ קרינן ביה כלל לחיס ולר"ך לבצר וכן כיוצא בו כשמנצב ליבש דביטוי שיעור כ"ד עד שמנצבין אותו

כלו למקום שכלו וחומרי המקום שיאל או שהלך לשם, אך פסוק הדבר דהנה כמ"ס דהנה דכל הארץ כחלח לזיחוס ולחמרים פירש החו"מ ז"ל דכ"ה כל הטעם ד"י אר"ה משום דגמירי דל"ן ח"ה שביעית גדלים על פירות שבגליל וכן שבגליל על שביעית פירש"י ז"ל דל"ן מתרחקים כ"ה ללכת אבל גמירי דכ"ה פירות שבגליל מתרחקים. והנה פ"י כיפין פרש"י ז"ל מה שיש בהגליל דעשין ענין כפוח חמרים וה"ל ח"ה לא בהגליל אלא בהדקל ע"מ דפרש"י ז"ל דרך דקלים להיות בעיקרן קו"ץ סביב וכו"ו שז"ס וז"ן הדקל ע"מ כן ולמעלה הגליל ע"י"ש קשה להח"י לטול מן השזי"ן מפני הקו"ץ וז"ו נחלקו ח"ה ורס"י דח"ה סבר דל"ן ח"ה אף מן השזי"ן וכו"ו מן השזי"ן שדקל ע"מ כן אף שקשה להח"י לטול מכל מקום טעלה אותן מדחק לפיכך מאריך רבי ז"ל בכ"ה ומפרש בדברי הח"ה עד שכלל דקל האחרון שבגליל וכו"ף ח"ה דקל ל"ל האוכלת אף על השזי"ן דפרש"י ז"ל דכשזי"ן מן הדקל ע"מ כ"ה, ואף שקשה ל"ל לטול אף ע"י"ש האוכלת בכל הארץ להחפרנס. ע"ה חסריה א"י בגליל פרנסתה וזכר כלל מן הארץ חב"ה פרנסתה דק"ה הארץ ואפ"ל מדחק מן הדקלים ומן הקו"ץ חב"ה בגליל פרנסתה לפיכך מאריך רבי ז"ל בכ"ה, וז"ו חוקה דגמירי דבגליל זיחוס וחמרים מתרחקין ח"ה בזמן שיש ביעי"ן מתרחקין בגליל חמרים ואפ"ל ריחוק רב ממדינה למדינה ולכל הסמוכה נוח ל"ל לטול משם, אבל כשעבר הזמן דכ"ה וז"ו נמצא אלא מן השזי"ן שדקל ע"מ שקשה כשזי"ן ג"כ בגליל הקו"ץ לא מתרחקת בז"ו מרחק רב במדינה אחרת כדי להוציא מן הקו"ץ, ועד כאן לא ס"ל להח"ה דל"ן ח"ה מן השזי"ן אלא ביחוד נופ"י אבל לא מגליל ליחוד חסרי חלוצה דכ"ה, ומחמתן ח"ה המולך פ"ש ממקום שלא כלו מן השזי"ן דכ"ה ביחוד נופ"י למקום שכלל דכ"ה בגליל ח"ה לבצר ר' יחוד אומר לא וכו"ו לך אף אחס מפני המחלוקת דא"י איני אוכל ואחס אוכל על השזי"ן לא וכו"ו לך אף אחס דגם אחס לא חובל להביא ממקום דא"י ראו לטול בגליל, אבל ביחוד נופ"י מותר להח"ה וז"ו הסולך ממקום למקום מותר ר"י לרס"י דאף הפירות שזי"ן השזי"ן כמו ביחוד נופ"י וז"ו ס"ל דבשש מחלוקת דר"י לא חשש למחלוקת וס"ל דל"ן ח"ה מן השזי"ן וזכר פ"י האמיתי בפי"ה, ומה שאמר המג"ה דבזיחוס וחמרים גמירי דמתרחקים עליהם ח"ה בזמן שזי"ן הכיפין וז"ו דמסקין אידי ואידי חד שיעורא הוא, הוא נמי שער חט"ס יש בין הכיפין. וח"ה ור"י במחמתן בפרק מקום שזי"ן חלוקה ואומר ל"ל אלא וכו"ו לך דלח"ה דביחוד נופ"י מותר, מותר ג"כ כשזי"ן לנ"ל ור' יחוד אומר מפני מחלוקת ואומר ל"ל אלא וכו"ו לך אף אחס ממקום הראוי לטול בגליל, אך שס"ל כה"ה ביחוד נופ"י. ולענין הלכה נראה להרמ"ה ז"ל פסק כרס"י דאף ביחוד נופ"י אינו מותר אלא בזמן בין הכיפין וז"ו ח"ה נופ"י אינו מותר אלא בזמן בין הכיפין. וא"י ומח"ה דכ"ה מוכח דלכ"ה על חמרים וזיחוס אפ"ל כלל א"י אובלן על חק"ה גוש חלב וטע"ה, וא"י אישור שגרי"ה ז"ל יפרש המג"ה דכ"ה דר"ה וחמרים פלוגי מ' בחוספחא מפורש כן וגם שיעור ששים במ"ס סמחים מוכח כן וז"ו החו"מ ז"ל, ואפ"ל לפי פ"י המשניות אינו מוכח דכ"ה דברי ר"ה ומה שמסיים וא"ן הלכה כר"ה קאי ארישא ונפרש שחזירו כחכ"ה בפירות דל"ן ח"ה חמרים עד שכלל מן טע"ה וז"ו נקטין. וכבר ידוע שא"ן לסמוך על הפירושים שבי"ד בידי אנשי בית מדרשו לאחר פסירתו של הגר"א ז"ל וגם על הגירסאות, אחרי שביח"ה ממש מנוד, והטעם דפסק הרמ"ה ז"ל כרס"י הוא ע"מ שכן מוכח בירושלמי

To: sruly Barkin

Sent: Sunday, October 10, 2010 9:21 PM

Subject: Re: Re:

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

בענין ספר הבהיר , צריך לדעת שאני אף פעם לא כתבתי איזה דבר להכריע ממה שנאמר מפי המקובלים אחרי הזוהר, רק כתבתי שא"א כלל לסמוך על ספר הבהיר להלכה כיון שכתב דברים שאין לו שום סמך משום מקום לומר שרק על קרן אחד יש תכלת. (שוב ראיתי בספר הבהיר בפנים והוא מיוחס אחרי רבי נחוניא בן הקנה ע"ש באות מ"א שמדבר על מספר ל"ב ועל תכלת אבל לא כתוב שם כלום שתכלת הוא רק אחד מתוך ל"ב, וע"ש באות מב, שחלק מזה הובא ברמב"ן בסוף שלח לך)

וכן אני אחראי על כל מה שכתב ר' אברהם ישעיה רפמן ויחזקאל טופרוביץ נ"י להוכיח מדברי האר"י ז"ל והמקובלים דלא כתוס', כיון שהם לא עדיפא משאר פוסקים, וכל מה שכתבתי לך הוא דברי הזוהר שכתב חוט אחד.

ויש לי ויכוח גדול עם אלו שרצו להוכיח כדעת הרמב"ם מן המקובלים אחרי הזוהר, וכתבתי שאין לפסוק להלכה על זה נגד סתימת הגמרא שמוכח שאין דבר כזה של חצי חוט. ע' במאמר המצורף 'וידאל הצרפתי'

הנה בתוך המאמר שהוספת רצית לדחות הראייה מן הרמב"ן בציץ שכתב שלשון פתיל תכלת הוא רק אחד, כי כאן יש דרש של גדילים שמרבה תכלת

ואני אענה לך על זה, שלא מצאנו בשום מקום מפורש בגמרא שגדילים מוצא לשון פתיל שהוא לשון יחיד מכלל משמעותיה, וגדילים משמעות או על הלבן או על כללות החוטים אבל לא בא מיוחד לתכלת, כי כתוב ג' פעמים ציצית בתורה, פעם ועשו להם ציצית שזה הלבן, שנית על ציצית הכנף שזה הלבן כדאיתא בריש פרק התכלת, ושלשית והיה לכם לציצית שזה כללות החוטים, אבל לא הוזכר לשון ציצית על מצוות תכלת לחוד, (ואף מי שעושה כולו תכלת שיוצא מצוות ציצית, זה משום שחלק של התכלת משלים המספר במקום לבן, כמו שאם עושה כולו לבן משלים חלק התכלת ע"י חוטי לבן, אבל לא מצאנו שבשביל מצוות תכלת לבד יש יותר מחוט אחד ולא נאמר לשון ציצית על זה, וכן לשון גדילים תעשה לך לא כתוב שם על מצוות תכלת לחוד אלא על כללות הענין.

ומה שהבאת מן הרמב"ן בספר המצוות שלא תמיד אומרים אין מקרא יוצא מידי פשוטו, זה בזמן שחז"ל אומרים מפורש שכאן יש דרש, אבל בעניננו לא מצאנו גמרא מפורשת שמוציא דרך איזה דרש את הפסוק ממשמעותיה, וזה באמת מה שכתבו כל המכריעים שעיקר כהראב"ד (הריא"ז והגר"א ווידאל צרפתי וכל המכריעים בדורינו)

ומה שהבאת מן הגמרא שחוט הכורך עולה מן המנין ולפי הרמב"ם הרי זה התכלת, ורצית לומר שבמהלך זה אפשר לומר ראייה שנאמר גדילים שהוא לשון ריבוי גם על תכלת, אינו ראייה כלל, דמה דאמרינן שעולה מן המנין, היינו לכללות הציצית, שכללות הציצית צריך מנין אבל שיש חיוב על התכלת לחוד

שיהא מנין, זה לא מצאנו, והרי הרמב"ם שהוא בעל חידוש זה לומר שמצוות תכלת הוא בעיקרו על הכריכה, הוא ס"ל שרק חצי חוט.

כעת נתעורר לי עוד ראייה נוספת שלא מרבים מלשון יחיד ליותר מזה בלי פסוק מפורש, מן הגמרא ב"ק ס"ה: **וחמישיתיו, התורה ריבתה חמישיות הרבה**, והיינו בגלל היו"ד שהוא לשון רבים, אבל אם לא היה היו"ד, אז מי שכפר כמה פעמים אינו משלם רק חומש אחד, ואפילו היה סברה לומר שמשלם כמה פעמים שהרי כפר כמה פעמים, מ"מ אילו היה כתוב בתורה לשון יחיד לא משלם רק פעם אחד, ממילא כאן בענין תכלת שכתוב לשון יחיד כל זמן שאין לנו ריבוי, אין לנו להוסיף חוט נוסף של תכלת, ולשון גדילים לא מחייב ריבוי בתכלת רק ריבוי בלבן או בכללות החוטים.

והרי בתורה כתוב לשון ציצית וזה ע"פ הגמרא משמעות הלשון שיש בזה כמה חוטין שהוא לשון ציצית הראש, וכן הפסוק והיה לכם לציצית מדבר על כללות החוטין, אבל לא מצאנו חיוב ריבוי בתכלת לחוד נגד פשטות הלשון.

עוד הבאת מן המדרש לקח טוב **גדילים תעשה לך זה הלבן מנין לרבות התכלת ת"ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת**, ואתה רצית לדייק מכאן שגדילים הם גם תכלת, איני יודע איך אפשר לדייק הפוך על הפוך, הרי כאן נאמר שגדילים הם הלבן, והתכלת כתוב בפסוק פתיל תכלת, ואם תאמר הרי זה פשיטא וע"כ שכוונת המדרש לומר שגם תכלת כתוב בגדילים וצריך ריבוי חוטי תכלת, זה תמוה ביותר, איך אפשר לכתוב דבר שכתוב בזמן שלא כתוב ונוסף לזה שכתוב בהיפוך.

ובאמת לשון המדרש הזה הוא לשון הספרי כי תצא, והגר"א שם תיקן הגרסא **גדילים תעשה לך זה הלבן מנין לרבות רביעית של תכלת ת"ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת** וזה נוסף על מה שתיקן מקודם מלשון ד' וד' ללשון ג' לבן ורביעית של תכלת.

וכן בספרי שלח שכבר כתוב שם ג' של לבן ורביעית של תכלת, אולם היה שם ט"ס שהוחלף ב"ש לב"ה וב"ה לב"ש, ובא הגר"א ותיקן בזה הגרסא, ואילו מה שנאמר ג' לבן ורביעית של תכלת לא הגיה, זה ג"כ מבואר שגורס כל העיקר כהראב"ד.

וכעת נדבר על מה ששלחת לי מן בית הרידב"ז, וכנראה שכיוונת מה שכתב שם שאין לסמוך על מה שנאמר מתלמידי הגר"א אחרי פטירתו.

ומשמע שם שגם על פירוש המשנה של הגר"א א"א לסמוך.

הנה הפאת שולחן בהקדמה כתב מפורש שפירוש המשנה יותר מוסמך מביאור הגר"א על השו"ע כיון שפירוש המשנה הוא בתרא וכמה פעמים חזר בו הגר"א בפירוש המשנה ממה שכתב בש"ע, ואם יהא מחלוקת בין פאת השולחן לבית הרידב"ז במהלך הנהגת הגר"א, בודאי הפאת השולחן הוא יותר מומחה שהיה תלמיד של הגר"א והרידב"ז היה הרבה יותר מאוחר. הרי הוא היה בתקופת פולמוס היתר מכירה כמבואר בהקדמה שלו, וזה היה הרבה יותר מאוחר מתקופת פאת השולחן.

אולם במקרה דידן גם לדעת הרידב"ז לא שייך כלל לומר שמה שכתוב בביאור הזוהר ובגרסא על הספרי נכתב מאיזה תלמיד טועה,

אחד, שהרב אליהו טבגר שאל את הרב יצחק שלמה זילברמן זצ"ל ואמר לו שמכל ספר יהל אור מוכח שזה מן הגר"א עצמו ולא שייך שם לומר מאיזה תלמיד, והוא מומחה בכתבי הגר"א.

שנית, תלמיד טועה שייך פעם אחת ולא שלשה וארבעה וחמישה וששה ושבעה ושמונה פעמים, והרי בספרי כי תצא הוא תיקן הגרסא בשני מקומות, וכן בספרי שלח גורס כהראב"ד וכן ביהל אור כתב שעיקר כהראב"ד כי כך כתוב בספרי, וא"כ בהכרח היה לו הגרסא המתקנת של ג' לבן ורביעית של תכלת כי אילו היה הגרסא של ד' וד' לא שייך לומר שבספרי מוכח שעיקר כהראב"ד, אלא ודאי שבשעת שכתב היהל אור היה לו הגרסא המתקנת בספרי וא"כ יש כאן ד' מקומות שגרס בספרי כהראב"ד, וכן חזרה על לשון 'וכן עיקר' שני פעמים לא שייך ליחס לתלמיד טועה, וא"כ יש כבר ו' פעמים דלא כתוס',

וכן גרסא לתקן את הזוהר למחוק לשון חוליא, שתיקון בנסתר יש לו הרבה ראיות, וזה כבר מספיק שלא לתלות בתלמיד טועה, ונוסף על זה, האמרי נועם ברכות ט: שכתב **והפוסקים חולקים על זה וס"ל שלא היו עושים אלא חוט אחד של תכלת**, זה מבואר שפסק דלא כתוס' ולא רק שמביא עוד שיטה כמו שחשבת, שאילו כן היה צריך לכתוב, 'ויש חולקים' ולא לשון ברור של 'והפוסקים', ובאמרי נועם בהמשך שם כתב שהרמב"ם חולק על התוס' בענין הקשירה שהתוס' ס"ל שמחליפים כל פעם צבע החוליות והרמב"ם כתב שכל החוליות של תכלת חוץ מכריכה ראשונה ואחרונה, שם באמת לא כתב לשון 'והפוסקים' אלא 'הרמב"ם', ושם באמת לא הכריע רק כתב שיש שיטה החולק, אבל בענין מספר החוטים שכתב לשון 'והפוסקים חולקים' מבואר שזה בדרך פסק לא כתוס',

ואילו היה רק האמרי נועם לבד, הייתי עוד יכול לדחוק שתלמיד טועה כתבו אבל לא יחד עם כל הנך, ויש גבול עד איפה אפשר לתלות בתלמיד טועה,

שלישית, לא שייך לומר תלמיד טועה כתבו, רק כשיש קושיה גדולה על מה שנכתב, אז תולין בתלמיד טועה, אבל כשמה שנאמר הוא מובן והוא ישר בלי שום בעיות ומתורץ בזה כל הקושיות, אז אין שום סיבה לומר תלמיד טועה כתבו, וכאן הרי שיטת הראב"ד אין עליו קושיה משום מקום ושיטת התוס' מאוד קשים, ובפרט בביאור הגר"א על השו"ע צריך נגר ובר נגר להסבירו, ואינו ברור כלל מה שכתב שכן מוכח כל הסוגיה, שלא הזכיר מה התכוון ועל איזה סוגיה נתכוון.

וא"כ כל מה שיש לדון, זה רק מה היה מקודם, האם ביאור השו"ע שהוא כתוס' או שאר כל המקומות שזה כהראב"ד, ועל זה כבר הארכתי לך שבלתי אפשרי לומר שביאור על השו"ע היה אחרון, כיון ששם לא כתב שכבר תיקן הגרסא וכעת חזר בו, וכן לא מצאנו שיחזור מן הגרסא שכבר תיקן, כמבואר בהקדמה של פאת השולחן אלא ודאי שהשו"ע כתב מקודם ע"פ הגרסא הישנה ואח"כ תיקן את הגרסא שיצא לפי הראב"ד.

וכעת נדבר עוד על מה שרצית לדחות כל המדרשים והזוהר שכתב חוט אחד שזה הולך לבית הלל ואנו קיי"ל כב"ש.

הנה יש מחלוקת בשיטת התוס' שד' וד', מה ס"ל ב"ה, תוס' עצמו כתבו במנחות מ"א: ד"ה ב"ש, וכן בבכורות ל"ט: שלב"ה עושים רק חוט אחד של תכלת, ואילו הגר"א בביאור השו"ע כתב שלב"ה עושים חוט וחצי היינו ג' חוטין אחר הכפל מתכלת.

הנה לפי התוס' שלב"ה עושים חוט אחד של תכלת, קשה, למה לא הוזכר בגמרא שב"ש חולקים על ב"ה בנקודה זו, הרי לא הוזכר רק שב"ה אומרים ג' וב"ש אומרים ד' וזה בכללות החוטים אבל לא הוזכר שיש גם נפ"מ במספר חוטי תכלת שלדעת ב"ה לא משווין תכלת ללבן ולדעת ב"ש משווין תכלת ללבן.

ואילו לפי הגר"א בדעת שיטת תוס' שס"ל שלב"ה ג"כ שווין חוטי תכלת ללבן, קשה מאוד, שהגמרא חולק כן על כל המדרשים שס"ל שרק חוט אחד, ובזה אתה לא יכול לתרץ שהמדרשים ס"ל כב"ה, שהרי לפי מהלך הזה גם ב"ה בגמרא סוברים בתכלת יותר מחוט אחד, ויש לנו כלל שלא עושים מחלוקת בין הגמרא לשאר ספרים בזמן שאין הכריח, וא"כ מובן מאוד שזה יכול להיות אחד מן הסיבות שהגר"א חזר בו ותיקן גם הגרסא בספרי וכעת הכל שווין שיש רק חוט אחד בין לב"ש ובין לב"ה, בין לגמרא ובין בכל המדרשים.

וחוץ מזה, לפי שיטת התוס' אתה צריך לדחוק לא רק המדרשים שהוזכרו מחוץ לגמרא אלא גם המדרשים שהוזכרו בגמרא, דהיינו מדרש של אברהם אבינו חולין פט. וסוטה יז. מחוט ועד שרוך נעל שזכו לחוט של תכלת, וכבר הנצי"ב בבאור הספרי כי תצא והמהרש"א בחידושי אגדה מוכיח מכאן שתכלת הוא רק אחד, וכן המדרש של רשב"י מנחות מג: שראיתם אותו מרמז על הקב"ה, מראה על היחוד של תכלת, שהוא רק חוט אחד, וכמו שביאר המהרש"א בחידושי אגדות. וכאן אתה לא יכול אפילו לדחוק שלשון אחד הוא לאו דוקא, שהרי כיון שהקב"ה הוא אחד כמו שנאמר ה' אחד, והלשון וראיתם אותו שלפי הפשט הוא התכלת בא לרמז על הקב"ה, בהכרח שגם התכלת הוא אחד.

וא"כ משמעות הפסוק, וסתימת הגמרא שלא הוזכר מפורש בשום מקום להוציא הפסוק ממשמעותיה, וכן משמעות כל המדרשים בין אלו שהוזכרו בגמרא ובין אלו שהוזכרו מחוץ לגמרא והזהר כולם פה אחד שתכלת הוא רק חוט אחד.

בקיצור, מה שיש שיטות שרק חוט אחד, זה ברור, או שזה מפורש בדעת ב"ה או שזה במדרשים וזהו, ואילו להגיד שהגמרא חולק על זה שבענין זה ב"ש חולקים על ב"ה או שהגמרא חולק על כל המדרשים, זה צריך ראיה, וכל זמן שאין ראיה אנו מניחים שבנקודה זו אין מחלוקת.

וכן בספרי בגרסא הישנה ד' וד' יש קושיה, שב"ה לא מדברים באותו נוסח כמו ב"ש, שב"ה אומרים ג' וב"ש אומרים ד' וד', ומה שכתבת שב"ה לא ס"ל כפל, וחולקים על ב"ש גם בנקודה זו, וחשבת שהצלחת לתרץ למה מדברים בנוסח אחר, האמת שבזה לא הצלחת לתרץ אלא להוסיף קושיה על קושיה, איך מצאנו שב"ה וב"ש מחולקים במחלוקת נוספת אם צריך לכפול או לא. ולא מצאנו שום בן אדם עד עצם היום הזה שיכתוב דבר כזה.

וכמובן שמדרשים אלו הם רק דלא כתוס' אבל בנושא רמב"ם וראב"ד אין כאן הכרעה, ולזה יש מערכה אחרת שכתבתי כעת הרבה על זה.

ואני שולח לך את מערכה זו מצורף כאן

ואני חוזר כאן על מה שכתבתי במכתב הקודם בשם החז"א שאין מתחשבים במספר הראשונים בזמן שיש לנו הכרעה

כל טוב

יצחק ברנד

From: itzchokbrand

To: sruly Barkin

Sent: Wednesday, October 13, 2010 11:12 PM

Subject: Re: Re:

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

המכתב האחרון ששלחת לי עשיתי עליו הרבה ביאורים ותשובות אולם אח"כ נאבד המכתב שלך ואיני יודע למה
ואח"כ נמחק בטעות בין מה ששלחת לי ובין מה שאני כתבתי עליו ולא נמצא

כל טוב

יצחק ברנד

To: sruly Barkin

Sent: Friday, October 15, 2010 8:52 AM

Subject: Re: Re:

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

תודה על מה ששלחת לי, אבל מכתב האחרון לא שלחת לי רק אני זוכר מה ששלחת וכבר עניתי על זה המאמר
המצורף כאן

את המאמר שנתן שם הסכמה הרב ישראל בעלסקי כבר ראיתי בשורש הענין והוא נאמר ע"י ישראל כהן המופיע
בוהיה לכם לציצית שנת תש"ע

בעיקר בנוי על יסוד שהולכים לפי כללי הפסק ואין לנו את הזכות להכריע בין הראשונים ומי שמכריע בין הראשונים
הוא בגדר בעל גאווה וכו'

אולם כבר כתב החז"א שיש לנו רשות, וכן המאמר בנוי בעיקר על המ"ב המלבי"ם והט"ז, וכבר הוכחתי לך
שהמלבי"ם בנוי על גרסא מוטעית בראב"ד כמו הב"י שחשב שהראב"ד ס"ל כתוס' וכן הרבה אחרונים לא ידעו הראב"ד
כמו התוס' יו"ט והמשכנות יעקב שהם היו להם הגרסא המוטעית בראב"ד, וכן שיטת הגר"א בשו"ע קשה וגרסא בספרי
הוא מיושב בלי קושיה, וכן הגרסא בבגר"א בשו"ע הוא נגד רע"ג כמו שכתבתי במאמר המצורף כאן

ואני מצרף כאן את מה שכתבתי אתמול אחרי שנמחק לי מה שכתבתי מקודם

כל טוב

יצחק ברנד

בס"ד

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

כיון שנמחק המכתב שלך האחרונה עם כל מה שכתבתי הריני כותב כאן מה דזכור לי.
הרב אליהו טבגר שליט"א הכריע כדעת הראב"ד שלא כתוס' באותיות יד-טו,
הסיבה שהכריע שהגר"א בש"ע היה מוקדם והגר"א על הספרי היה מאוחר,
הוא בנוי לא מבחינת שיש לנו ראייה הסטורית מה היה קודם אלא משום שהגרסא בשו"ע הוא גרסא
קשה שכולם מתקשים בזה והגרסא בספרי היא מתוקנת ואין עליו שום קושיה ואין דרך לתקן גרסא מתוקנת
כדי לגרוס גרסא קשה.

וכתב שם מכמה טעמים, ואחד מהם משום פשטות לשון פתיל הוא לשון יחיד, וכן משום שהסברה
להשוות תכלת ולבן קשה, וכן לשון הבריייתא בש"א ד' וב"ה ד' משמע על הכל ולא רק על הלבן, וכן כתבו
הגאונים כגון רב עמרם גאון בגאוניקה עמוד 334, לב"ש ד' ואח"כ כופלם ולב"ה ג' ואחר כך כופלם, וא"כ
יוצא שרע"ג מפרש הגמרא אחרת מן התוס' שס"ל לב"ש ד' אחרי הכפל ומדבר רק על הלבן, וכן אחרת מן
הגר"א בש"ע לדעת תוס' שס"ל שבין ג' לב"ה ובין ד' לב"ש הוא אחרי הכפל ומדבר רק על הלבן, וכן משום
שלשון הגרסא בספרי כי תצא ד' וד' הוא דוחק גדול שב"ש מדברים בנוסח אחר מב"ה,

מה שרצית ליישב סברות התוס' על פשטות הלשון פתיל שהוא אחד, אף שתוס' ס"ל שיש ב' חוטים
תכלת, ורצית לומר שתוס' ס"ל שלשון פתיל הוא כמו הרמב"ם שעיקר תכלת על הכריכה, ויש רק חוט אחד
של תכלת שכורך.

הנה דבר זה א"א לומר בשיטת התוס', שהרי תוס' לט. ס"ל שהכריכות הם חלק לבן וחלק תכלת ורובו
לבן, וכן ס"ל לרב עמרם גאון ורב נטרונאי גאון שהובא בראב"ד, והרי הרמב"ם בגלל שס"ל שעיקר כריכות
הם תכלת, עושה כמעט כל הכריכות בתכלת, וא"כ התוס' ורע"ג ורב נטרונאי גאון שס"ל שרובו לבן, לא ס"ל
שעיקר תכלת בשביל כריכה.

וראייה נוספת שתוס' לא ס"ל שעיקר תכלת בשביל כריכה, שהרי לדעת הרמב"ם שס"ל שעיקר תכלת
בשביל כריכה, א"כ כשעושה כל הכריכות רק בלבן, לא יוצא מצוות תכלת, ובגמרא לפירוש התוס' מוכרח
שאם עשה כל הכריכות רק בלבן יוצא מצוות תכלת.

והראיה היא דאמרין לט, תכלת אם עשה רק חולא אחת כשרה, והיינו שיוצא גם מצות תכלת, והאי
חוליא אחת בודאי רק חוליא ראשונה, והנה בשלמא לפי הרמב"ם שחוליא ראשונה היא כריכה אחת לבן
ושני כריכות תכלת, אז כוונת הגמרא שחלק של החוליא האחת היא תכלת ויוצא שעשה יסוד של תכלת
שהיא כריכה שהרי עכ"פ כרך גם בתכלת, אולם לפי התוס' חוליא ראשונה היא כולו של לבן שמפרש מתחיל
בלבן היינו כל החוליא, וכן כתב רב עמרם גאון, וא"כ יוצא שעשה כאן רק כריכות של לבן בלי תכלת, ובכל
זאת יוצא בדיעבד מצוות תכלת, וא"כ מוכח מכאן שתוס' ורע"ג ס"ל שמצוות תכלת הוא לא מטרת כריכה
אלא לחוט כמו בלבן רק חז"ל תיקנו שלכתחילה יכרוך גם בתכלת אבל זה לא לעיכובא.

ועכשיו יוצא שלשון פתיל שהפשטות הוא יחיד לא יכול להתפרש לשיטת תוס' ורע"ג בגלל הכריכה שהרי
לא נאמר תכלת לכריכה, אלא מתפרש על החוט, ועכשיו יש דוחק גדל לומר שצריך יותר מחוט אחד
לתכלת.

אתה הבאת את ספר הבהיר שכתלת הוא אחד מל"ב, ורצית לתרץ בזה את התס' ולא ידעתי איך, הרי
ספר הבהיר כתב דבר תמוה, ולא שייך כלל לא לתוס' ולא לשאר ראשונים (שוב ראיתי בספר הבהיר בפנים
ע"ש באות מ"א שמדבר על מספר ל"ב ועל תכלת אבל לא כתוב שם כלום שתכלת הוא רק אחד מתוך ל"ב)

עוד כתבת התוס' היה לו את הערוך שכתב כהראב"ד ולא ראיתי שתוס' מביא ערוך בענין זה.
ועוד כתבת שהמשכנות יעקב ידע הראב"ד וחפשתי בתשובה י"ג ולא הכיר כלל הראב"ד
ועוד כתבת שהמלבי"ם ידע הראב"ד, וזה ליתא, שכבר כתבתי לך שהמלבי"ם כתב שהסמ"ג מסתפק ב'
לבן וב' תכלת או ז' לבן וא' תכלת, ואף שלשון הסמ"ג הוא ד' וד' או ג' וא', והיינו או כתוס' או כראב"ד ואיך
כתב המלבי"ם שהסמ"ג או כתוס' או כהרמב"ם אלא ודאי שלא ידע שיטת הראב"ד וחשב שהראב"ד הוא
כמו גירסת הב"י כדעת התוס'

אתה עדיין מסופק מה גרסא האמיתית בראב"ד אולם כהיום כבר אין ספק בזה כמבואר ברמב"ם פרנקל וקאפח וכן כבר מתוקן מהרבה זמן ובעיקר יש ראיה מזה שלגרסת הב"י שהראב"ד כתב ב' וב' א"כ הוא מדבר בנוסח אחר מן הרמב"ם שהרי הרמב"ם כתב ז' וא' ואם בא כעת הראב"ד לחלוק על הרמב"ם צריך לכתוב ד' וד' אחרי הכפל ולא ב' וב' לפני הכפל, אלא ודאי שגרסא ב' וו' הוא העיקר
כל טוב
יצחק ברנד

From: [sruly Barkin](#)

To: [itzchokbrand](#)

Sent: Friday, October 15, 2010 9:42 AM

Subject: Re: Re:

לכבוד הרב בראנד שליט"א

שלום וברכה

(העתק לשון יצחק ברנד) וכן המאמר בנוי בעיקר על המ"ב המלב"ם והט"ז, וכבר הוכחתי לך שהמלב"ם בנוי על גרסא מוטעית בראב"ד
(לשון ישראל ברקין) למרות הערתך במש"כ המלבים בדעת הסמ"ג, קשה טובא לומר שלא היה לו הראב"ד כלפנינו, שכפי הידוע לי כ"ה בדפוסים האחרונים, ואפשר שאתה יכול לברר זה יותר
(העתק לשון יצחק ברנד) כמו הב"י שחשב שהראב"ד ס"ל כתוס' וכן הרבה אחרונים לא ידעו הראב"ד כמו התוס' יו"א והמשכנות יעקב
(לשון ישראל ברקין) המ"י מביא הראב"ד בסי' יח בדברי ר' ירוחם, וע"כ היה נמצא בדפוסים האחרונים
(העתק לשון יצחק ברנד) שהם היו להם הגרסא המוטעית בראב"ד,

(לשון ישראל ברקין) ועכשיו אגלה סוד, שאני הוא ר' "ישראל כהן" מהקונטרוס

כל טוב

י. בארקין

----- Original Message -----

From: [itzchokbrand](#)

To: [sruly Barkin](#)

Sent: Friday, October 15, 2010 3:35 PM

Subject: Re: Re:

לכבוד ר' ישראל ברקין נ"י

איני יודע למה אתה לא מוכן לקבל את הראייה שהמלבי"ם לא ידע את הראב"ד ע"פ מה ששינה את לשון הסמ"ג ממה שכתוב שם, וחץ מזה אני עברתי את כל המלבי"ם בהלכות ציצית ולא הזכיר אף פעם את הראב"ד אף שכמה פעמים הזכיר את הרמב"ם, אם אתה לא מאמין לי הנה הספר ארצות החיים לפניך, נמצא באוצר החכמה, ותלך לבדוק כל המלבי"ם שם אם תוכל שם למצא את הראב"ד אז אני חוזר בי ממה שכתבתי

בנוגע למשכנות יעקב אתה צודק אולם זה לא נפקא מינה לענייננו שהרי המשכנות יעקב לא פסק כהתוס' אלא כהרמב"ם

כל טוב וגוט שבת

יצחק ברנד

וע' בחז"א יו"ד סי' קי"ג ס"ק ח' במכתב ואם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בההכרעה עיון שכלי והרבה פעמים מכריע מרן ז"ל (הב"י) כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתיישבות כל הקושיות

כל הראויות של אלו שפוסקים כדעת התוס' הוא רק בעיקבות כללי פסק כלליים וגדלות בעלי תוס' וספירת מספר ראשונים והמשכיות אחרי המ"ב ושאר מנהגי פסק, ולא הכרעה מקומית בענין תכלת שהוא מקורית מחז"ל, אבל בעלי הכרעה מקורית מחז"ל בענין תכלת מכריעים כדעת הראב"ד

והריני מעתיק את דבר הרב שמואל אריאל שליט"א ראש כולל עתניאל בענן הכרעה במספר חוטי תכלת

דיון א' - מספר חוטי התכלת

בענין מספר חוטי התכלת, יש שלוש דעות בראשונים:

רש"י¹⁶ תוספות¹⁷ ופוסקים נוספים - שני חוטים מתוך הארבעה (דהיינו, שלאחר שמקפל את החוטים, יש ארבעה חוטי תכלת מתוך השמונה).

הראב"ד¹⁸ והערן¹⁹ - חוט אחד מתוך ארבעה (שנים מתוך שמונה).

רמב"ם²⁰ - רק חצי חוט הוא של תכלת (אחד מתוך שמונה).

ננסה להתבונן במקורות חז"ל, ולהסיק מתוכם לגבי שאלה זו.

במדרש במדבר רבה, פרשה י"ח פסקה ג, נאמר:

...אמר לו קרח: טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ארבע חוטיין פוטרת אותה ? !

¹⁶ מנחות ל"ח א, ד"ה "התכלת".

¹⁷ שם, ד"ה "התכלת".

¹⁸ בהשגותיו על הרמב"ם, הלי ציצית פ"א הלי ו'.

¹⁹ ערך "תכלת".

²⁰ הלי ציצית פ"א הלי ו'.

כלומר, שבטלית כולה יש רק ארבעה חוטי תכלת. והדבר מתאים לשיטת הראב"ד (ארבעה חוטים שלמים) או הרמב"ם (ארבעה חוטים לאחר הקיפול), אך לא לשיטת התוספות.

ובסיפרי פרשת שלח, פיסקא קט"ו, נאמר:

מכמה גדילים אתה עושה - אין פחות משלשה דברי ב"ה; וב"ש אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת; והלכה כבית שמאי.

וזה מפורש כדעת הראב"ד, שבכל ציצית יש שלושה חוטי לבן ואחד (שלם) של תכלת.

אמנם לאידך גיסא, בספרי פרשת כי תצא, פיסקא רל"ד, נראה כתוספות:

כמה גדילים נעשים, אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל; בית שמאי אומרים מארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן.

כלומר שבכל ציצית, לאחר הקיפול, יש ארבעה חוטי תכלת וארבעה חוטי לבן.

אך גירסה זו אינה ברורה - ישנם ספרים הגורסים אחרת²¹, והעירו על קשיים שקיימים בגירסה זו מצד עצמה²², וכמובן, עומדת מול עינינו הסתירה בין המדרשים ואף בין הפוסקות בספרי עצמו, דבר שמסייע לשלול גירסה זו ולהתאימה אל שאר המקורות, שאין בהם פקפוק. ואכן גם הגר"א בהגהותיו מגיה גירסה זו, ומשווה את הנוסח לנוסח שבפרשת שלח.

דהיינו, שהמקורות הברורים הם כדעת הראב"ד (האחד יכול להתפרש או כראב"ד או כרמב"ם, והשני דוקא כראב"ד), ולשיטת רש"י ותוספות יש רק מקור שאינו ברור. ולפיכך נראה, שיש לפסוק בנקודה זו כדעת הראב"ד - להטיל חוט שלם של תכלת.

וכך מכריע הגר"א, בפירושו לרעיא מהימנא (פנחס, רכ"ח) הוא מביא את השיטות בעניין מספר החוטים, וכותב על הראב"ד "שכן עיקר"²³.

ע"כ דברי הרב שמואל אריאל

כללי הפסק לא יכולים לבטל הכרעה מקומית

אחד מן הראיות שהכרעה מקומית הוא יותר חזק מכללי הפסק ולא נאמרו כללי פסק רק במקום שאין הכרעה מקומית, הוא מחז"ל בענין פסק של מספר חוטים, שהרי יש מחלוקת בין ב"ש וב"ה במספר חוטי ציצית, שב"ה אומרים ג' ובש"א ד', ואנו פוסקים כב"ש, והנה יש כלל שב"ש וב"ה הלכה כב"ה, והגמרא משתמש בענין פסק זה ביתר תקיפות, ברכות דף לו עמוד ב **ובית שמאי במקום בית הלל אינה משנה**. וא"כ איך פוסקים כאן כב"ש, אלא ודאי, שהלכה כבית הלל הוא רק בגדר כללי פסק וזה נאמר בזמן שאין הכרעה מקומית אבל בזמן שיש הכרעה מקומית, אין מתחשבים עם כללי הפסק.

²¹ עיין במהדורת פינקלשטיין שם.

²² לפי גירסה זו, יוצא שבית הלל ובית שמאי משתמשים במינוחים שונים - בדברי בית הלל "חוטים" הכוונה לחוטים שלמים, ואילו בדברי בית שמאי "חוטים" הכוונה לחוטים לאחר הקיפול. בהמשך לדברי בית הלל, היו בית שמאי צריכים לומר "משני חוטים של תכלת ושני חוטים של לבן". וקושי זה מחזק את האפשרות שגירסה זו אינה מקורית.

²³ ועיין מאמרו של הרב טבגר על שיטת הגר"א בעניין זה, באתר פתיל תכלת.

מערכה שניה, הויכוח אם לפסוק כהרמב"ם או כהראב"ד

----- Original Message -----

From: itzchokbrand

Sent: Sunday, September 12, 2010 10:14 AM

Subject: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

נתגלה הכרעת החיד"א במספר החוטים כדעת הראב"ד ששה לבן ושנים תכלת

החיד"א בספר חומת אנך ס"פ שלח, כתב וז"ל והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת, וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת, והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת. הספר נמצא באוצר החכמה

החיד"א היה מגדולי הפוסקים הספרדים ובהרבה קהילות קיבלו פסקיו גם נגד דעת מרן הב"י, וכ"ש כאן שהב"י בס' י"א כתב בביאור הסמ"ג שלא פוסק כעת משום שאין לנו תכלת, וזה מצטרף לפסק הגר"א שהלכה כמו הראב"ד,

ובכל זאת המשנה לא זזה ממקומו וראיות נשארו לכל מי שרוצה לעיין בין מה שכתבנו ובין מה שנכתב בספרים אחרים.

נכתב בעה"ת כ"ג אלול תש"ע, כאן עה"ק עמנואל ת"ו

(תיקון בשעת העתקה, מה שנאמר כאן בשם החיד"א, נתגלה אח"כ שזה מקורו במה"ר וידאל צרפתי, והחיד"א העתיק ממנו, ולא פסק של החיד"א, ונתקן במשך חיבור זה)

תיקון באיחור הרבה

כעת ראינו רבי חיים ויטל בספרו עץ חיים טוב פ' קורח שכתב וח' חוטין תכלת (דהיינו ב' חוטין בכל כנף) וזה או כהראב"ד או כהתוס' ולא כהרמב"ם

עץ הדעת

בדל

מזב

[illegible]

שבעי ישראל כנעני וארבעים מצרי ישראלי חמשים וואחתי
 אלו נחלקו על כללות כל צבדי ישראלי שםם צבאות
 כל מיצ' שנים שםם חרף לכהונם כהסך. צאופן
 כי יצת יסוד המחלוקת כי על עמנו הוא מנקה ואחרי
 צמדה ימים. דמן. ואזרים ואון. בן. פלח יומר קלים
 צמחוקת בי לא שמו להיות סם עלמם לזרם. בהים
 אלו יידיים צמח ארבעים שנים וכל שבע ראובן והיו
 כסרים ומשמים ומחיים פים צמחוקת. בסוכה לכל
 צבדי צי. ישראל ואולי גם סם צבדים היו אשר ע"כ
 נאמנו לחיות ראשים והוא דבר כולל לכל. שנים עשר
 שבעי ישראל היו צמדה ג' יומ' קלים צמחוקת מקרה
 ויומר דפים מרחן ואזרים ואון. בן. פלח העדרה
 הדי. שאר כללות צבי ישראל לא הזכיר מחלוקת כלל
 ואפשר כי היו טוחקים לחושבים אך יסוד דבר המחלוקת
 הם. ואינם מסייעין לא. למטה ולחסך ולא צבאות
 עליהם אלא בצד ואלי חשמה ככיל וזה יחצוה המקרה
 ס"ב כי קרה להיות דבר בוגע לעלמו לצדי לקח המחלוקת
 צידים לנעמי. ח"ט ויקח קרה. ואומנם דבר ואזרים ואון
 בן פלח צבי ראובן צבור ישראל היו עפ"י אליו צעני לקיחה
 המחלוקת בי לזה לא אשר ויקח קרה ורחן ואזרים וכו'
 ואומנם צעני הקימה היו. שוין. כי כל אלה סכיל ויקומו
 לבי. משם צקומה זקופה על משה ואשרן צמח על
 ויקומו מעמד עליו להראות כי גם הם עקרי המחלוקת
 ואומנם לא הסתילו הם לעורר המחלוקת ולכלל לפחות
 להקטיל קהלות בקרה אשר הוא העמוד הראשון והמקום
 ועדיה לכולן כי זהו פירוש ויקח קרה כי לקח המחלוקת
 צמחוקת צידו כאלו לוקח דבר. מעשיית צידיו וצעני
 הקימה המחשבים ומחיים חיש היו עפלים אל קרה
 ורחן. ואזרים ואון. בן פלח וזה לא אשר ורחן ואזרים
 וצ' וארבעים מצרי ישראל חמשים וארבעים ויקומו
 לפני עמם לאמרות כי עיקר הקומים הן קרה ורחן ואזרים
 ואון. בן פלח ועפלים אליהם וארבעים מצרי ישראל
 חמשים וארבעים. יען כי לא היו המועלת להם לא
 צפרי עמנו כענין קרה חף לא צפרות שבע פרטי
 כענין דמן. ואזרים אלא לכללות כל צבדי. שבעי ישראל
 ואומנם צעני קהילה הושו כי כולם יחד נקטל צמחוקת
 אחת ח"ט ויקחו וכו' ר"ל כל הכיל שםם. דמן ואזרים
 ואון. בן פלח וחמשים וארבעים חיש מצרי ישראל :
 נחל קרן כך. הוא כי כולם יחד נקטלו וזהו לפי
 משה כל האנשים הם ואחר בניהםם לפניו צמחוקת
 יסנו כולן בישיבה נקרקע ואח"כ קמו קרה ורחן
 ואזרים ואון. בן פלח צקומה זקופה על משה ואומנם
 מעורר הראשון של כל המחלוקת היו. קרה
 עפ"י. ואמר ויקח קרה ככיל. ואשר. עס צבי ישראל
 לא נקטלו כלל עמם אלא יסנו צמחוקתם עד לצבוק
 כמחזק ויקח עליהם קרה אח כל העדה. הם עדת צבי

From: avraham tsfati

To: itzchokbrand

Sent: Sunday, September 12, 2010 8:14 PM

Subject: Re: Fw: ממהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

ב"ה

לכבוד הרב ברנד שליט"א

שלום וברכה

אשמח לקבל הקובץ החדש שהוצאתם

בעניין פסק החיד"א כמו הראב"ד קצת תמוה, וזאת משום שאם נעיין בדעת האר"י ז"ל נמצא שלכאורה סבר כהרמב"ם ואילו היה בזמנו התכלת היה מורה לעשות שבעה לבנים ותכלת אחד כמבואר בשעה"כ דרושי הציצית דרוש ד' וידוע הוא שאיפה שחלק האריז"ל עם השו"ע נקט החיד"א כהאריז"ל וזה מן המפורסמות

גמר חתימה טובה

אברהם צפתי

2010/9/13 itzchokbrand <itzchokbrand@neto.bezeqint.net>

לכבוד ר' אברהם צפתי נ"י

ע' במאמר בכנף איש יהודי שהאר"י ז"ל לא היה לפניו הראב"ד בגרסא האמיתית כמו שמרן הב"י היה לו ראב"ד משובש, ע' באריכות שם

והריני מצרף הקונטרס בכנף איש יהודי

גמר חתימה טובה

יצחק ברנד

2010/9/14 avraham tsfati <av16av16@gmail.com>

ב"ה

שלום וברכה

דעת האריז"ל היא אמנם כמו הרמב"ם ולא כמו הראב"ד לא בגלל נימוק ע"ד הפשט אלא מתוך הסברו עניין התכלת ע"פ סוד הוא מצריך רק חוט אחד מבין שמונה וממילא עולה דעתו כמו הרמב"ם. ולא מתוך עיונו בפוסקים. ולא זאת אף זו שצריך שיהיה חוט אחד של תכלת רק בכנף אחד בלבד ומה ששמים בשאר שלש הכנפות הוא לרמז בעלמא כמבואר בשער הכוונות. ואם כן אין נפק"מ כלל אם היה מונח לפני האר"י גרסה משובשת של הראב"ד או לא כי הוא זצ"ל הסביר ע"פ סוד כאמור.

ושוב הדרינן לתימה, איך פסק החיד"א היפך דעת האריז"ל וצ"ע.

ראיתי מה שמפורש בקובץ בכנף איש יהודי משם הגר"א בביאוריו לספד"צ ואור יהל, אבל למה לנו ללכת עד שם כשדעת האריז"ל לפנינו בבירור.

From: avraham tsfati

To: itzchokbrand

Sent: Wednesday, September 15, 2010 9:44 PM

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

בכל קהילות הספרדים שהיו מאז זמן החיד"א ועד היום הדעה הרווחת היא שהולכים עם האריז"ל נגד דעת מרן השו"ע וידועים דבריו של החיד"א שאילו היה מרן השו"ע רואה פסקי האריז"ל היה חוזר בו. עיין שו"ת ברכ"י מ"ו סק"א וכן בשו"ת ברכה או"ח תכ"א. והבן איש חי ברב פעלים ח"ד סי' ח. וכן הבקיא בספרי החיד"א כמורה באצבע, צפורן שמיר, קשר גודל יבחין מיד שכל פסקיו הם אליבא דהאריז"ל.

וכן הדבר ידוע שהולכים בתר הזוה"ק והאריז"ל היכא שאין דבריו מתנגדים לש"ס שלנו אבל היכן שאין הכרעה של דין בש"ס והפוסקים חלוקים ואילו הזוהר או האריז"ל מכריעים אה"נ שהולכים אחריו ולא אחר הפוסקים כמבואר כ"ז בשו"ת אור לציון ח"ב במבוא ע"ש.

ואף מרן הב"י סובר כמ"ש, עיין לו מש"כ בב"י או"ח סימן ל"א בענין הנחת התפילין בחוה"מ דהביא שם סברת הרא"ש דיד להניחם, ומנגד את סברת התוס' והראב"ד דאין להניחם ואף טרח להעתיק לשון הרשב"י האוסר איסור חמור כידוע בד"ז, וסוף דבר הכריע כהרשב"י דמי יעז פניו להמרות דיבורו. באופן שלא שבקינן דברי הזוהר מפני מחלוקת הפוסקים. וזאת אע"פ שרשב"י הסביר ע"פ סוד בכ"ז לא תפס מרן הב"י את דברי הרא"ש כעיקר. ואף אם תרצה לחלק בין דברי האריז"ל לזוה"ק ולטעון דדברי האר"י הם מן השמים אין הדבר כן כי הרי הזוה"ק מלא ממגידים ונשמות שהיו באים מן העולם העליון ומדברים עם הרשב"י ומגלים לו רזי תורה כידוע לבאים בשערי הזוה"ק

זה שהגר"א היה בק"י בקבלה ידוע. ומה שחלק על האריז"ל זה מעולם לא הבנתי. דבשלמא אם דברי האר"י הם מהשמים איך יתכן לחלוק על דבריהם הללו, אבל זה כבר עניין אחר ואכ"מ

באופן דהמורם מכל הנ"ל דעדיין הדברים אינם מחוורים דיים ומש"כ החיד"א קשה מאוד. אבל עיין שם בספרו הנ"ל בסוף הדיבור דאומר שכל הנ"ל העתיק הוא מכ"י של גדול אחד, וצ"ע

כט"ו

אברהם

2010/9/16 itzchokbrand <itzchokbrand@neto.bezeqint.net>

לכבוד ר' אברהם צפתי נ"י

יסוד שהברכי יוסף סמך על האר"י ז"ל וכן על דברים מן השמים גם נגד פסק הב"י, זה בזמן שאין הכרעה בין הפוסקים, אבל בזמן שיש הכרעה בין הפוסקים, אז על זה נאמר תורה לאו בשמים היא

והרי יסוד שעושים כדברי האר"י ז"ל גם נגד הב"י משום הסברה שהוזכר כמה פעמים בברכי יוסף אורח חיים סימן תכ"א דקים להו לרבנן דאי מרן שמיע ליה דברי האר"י הוי הדר ביה, אבל במקום ששמיע ליה דברי האר"י ז"ל ולא הדר ביה, אז יכול לחלוק, ולכן גם הפוסקים הבאים אחרי האר"י ז"ל וראו אותו ויש להם ראיות נגדו יכולים לחלוק

ולכן גם החיד"א עצמו אם יש לו הכרעה מן הגמרא או שאר ראיות שהלכה כמו פלוני, אז אינו סומך על האר"י ז"ל

ע' בהעתק דברי הברכי יוסף וההערות עליו (ההערות נמצאו ברויקט שו"ת בר אילן) שצירפתי כאן

ולכן מכיון שהחיד"א בענין מספר החוטים כתב ונראה כדעת הראב"ד, יש כאן הכרעה ואז מתבטלים גילויים מן השמים,

ומה שכתבת שזה העתק מכ"י אחר הינו הר"ר וידאל צרפתי, אינו ברור אם קטע זה שפסק הלכה, הוא ממנו או רק על קטע האחרון הוא העתק, אבל גם אם זה כך שהוא בשם הר"ר וידאל צרפתי, אבל הרי גם החיד"א הביא אותו בלי להשיג עליו אלמא שמסכים איתו,

הסיבה שפסק כהראב"ד ולא כהרמב"ם הוא לא ביאר אבל ע' בחיבור שיש מספיק ראיות מפשטות הגמרא (כי לעשות חצי חוט הוא דבר חריג מאוד והיה צורך בגמרא לבאר זה) וכן מפורש בספרי שלח, שלשה של לבן ורביעית של תכלת, כדעת הראב"ד, וכן דעת רוב ראשונים שס"ל חוט אחד הכוונה חוט שלם ולא חצי חוט.

וממילא גם הגר"א שהיה בקיא מאוד בכל כתבי האר"י ז"ל כבר בצעירותו, אם יש ראיות לחלוק עליו, יכול לחלוק עליו, ולכן הגר"א פסק מפורש בענין מספר החוטים כדעת הראב"ד ומגיה דברי הזהור כדי שהזהור ידבר על מספר החוטים ויוצא כדעת הראב"ד וכתב שני פעמים וכן עיקר.

ולכן הקטע שכתבת **'אם דברי האר"י הם מהשמים איך יתכן לחלוק על דברים הללו'** הם לא נכונים, כי הרי התורה אחרי פטירת משה רבנו כבר לא בשמים, ורק שיש מצבים בשעת הדחק שאין לנו את האפשרות להכריע אז כתב הברכי יוסף מכח הגמרא של הבת קול של ב"ש וב"ה, שכן סומכים על גילויים מן השמים, אבל כשיש לנו כח להכריע, לא סומכים על גילויים מן השמים

ועוד הרי רבי שמעון בר יוחאי (סתם רבי שמעון בגמרא) היה מגדולי המקובלים בדורו, ובכל זאת אין זה כלל שהלכה כרבי שמעון, ורק במקום שהגמרא פוסק כמותו הלכה כמותו, ע' ערובין דף מו עמוד ב

אמר רב אסי: אף אני לומד רבי יוסי ורבי שמעון - הלכה כרבי יוסי. דאמר רבי אבא אמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה. השתא במקום רבי יהודה ליתא, במקום רבי יוסי מיבעיא? איבעיא להו: רבי מאיר ורבי שמעון מאי? - תיקו.

מה שמגלים להאר"י ז"ל רזי תורה אין זה ענין של פסק הלכה.

כל טוב וגמר חתימה טובה

יצחק ברנד

העתק ביאור על הברכי יוסף

הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן תרנד הערה ב

ב. בשו"ת יוסף אומץ סי' פ"ב כתב רבינו: נהגתי לומר לנשים שיברכו על לולב כמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעה"ק ירושלים ת"ו, שכן השיבו לר"י ממרוויש מן השמים. והסביר בדבש לפי מער' נ' אות י"ב שלא שייך לומר בזה "לא בשמים היא", כיון שאין בידנו כח להכריע בין הראשונים, ואין אנו עושים כפי כבנתינו בתורה, אלא עושים דרך פשרה, וא"כ נכון יותר לעשות כהפוסקים שהסכימו עימהם מן השמים. ע"ש. והיא סברה גדולה. ואינה "עשית דת" שכתב הרמב"ם בהלכות יסו"ה פ"ט ה"ב שאין נביא רשאי לעשות דת. אלא העמדת הדת היא. דעשית דת היא חידוש מצוה בתורה. אבל להכרעת דין שעד היום היה בספק מחמת הגלות לא יקרא עשית דת, ופשוט. וראה בשם הגדולים מער' ר' יעקב ממרוויש וביעיר און מער' א' אות ט"ו, דכל היכא שאין חכמי הדור יכולים להכריע מותר לשאול מן השמים. ע"ש. וידוע שחומרה אינה הוראה, כמ"ש בביצה ב' ע"ב. וא"כ הו"ה צרוף ספיקות על ספיקות אינו אלא לצאת ידי חובה, ולא הכרעה. ופשוט. ובהערות הג"ר מרגליות לשו"ת מן השמים ובמבוא שם האריך בזה. ומקשים (עיין להרב יריעות האוהל ד' צ"ב - צ"ג ויב"א ח"א סי' מ' אות י"א) אטו בכל מילי סמכי' ע"ד ר"י ממרוויש? הרי הלל בר"ח ושהחינו ביום פורים, דבשו"ת מין השמים כתב לברך, ולא נהגין כן. ע"ש. והיא תמיהה רבתי לכאורה. אלא שרבונו כתב שמכיון שנהגו כן כדאי הוא הכרעת השמים דלא לאשוויי למתירים לברך ולנוהגים כן מנהג טעות. ובודאי לא כתב רבנו שבכל נכריע עפ"י השמים, אחר שכבר נפסקה הלכה ויש שלחן ערוך לכל. אלא שבמקום שיש מנהג שאפשר שהיה קודם לשו"ע, נהגין. וכמו ברכת הנותן ליעף כח, וצורת אתיות סתו"ם, ושיטת ר"ת בע"ש, ובנפשייכי בגט, שמרן עצמו אמר לא לשנות (עשו"ת מהר"ם גלאנטי סי' י"ט). וכן כשנראה שאילו מרן ראה כו' היה חוזר בו. ומה גם דהכא כתב בבית יוסף דנקטין כהרמב"ם דסב"ל. וא"כ כל כה"ג דנהגו וניחא ליה להקב"ה ביקרייהו כאשר מן השמים העידו, ובודאי אינו ח"ו שקר או חלום שאו, כי דוע דיש סימנים לזה, ראה בשו"ת התשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ובחקרי לב חו"מ סי' קי"ח דף קס"ג, ועוד. ומרן נמי היה מודה לזה. ויש פנים לומר שמנהג זה שנהגו נשים לברך על לולב קדמון הוא גם אצל הספרדים, שהרי מגדולי הראשונים אשר בספרד, רי"צ גיאת, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ור"ן ס"ל כר"ת. ומנ"ל שלא נהגו כן בירושלים ובארץ ישראל עוד לפני דפוס השו"ע. ועכ"פ דעת רבנו, [עם שאיני כדאי להכריע], ברורה מאוד. ורבים מחכמי ישראל הלכו לאורו, ואף בתקנות ירושלים שנעשו על פי הראשון לציון הרב אג"ן אביו של הרב יריעות האוהל, כתבו שכן מנהג ירושלים. וכן מנהג ישראל בעוד מקומות רבים ואין מזניחים אותם. וכנגד אמרם "לא בשמים" אמרו גם "מנהג ישראל תורה". וגם מה שלא חש מרן בסי' תרמ"ו לדברי הראב"ד שכתב שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, והכשיר הדס שנקטם ראשו. הוא משום ששאר ראשונים הכריעו דלא כוותיה, והמנהג לא כוותיה. וראשונים יכלו לומר על הכרעת חב"ם על פי השמים, "לא בשמים היא". אבל לדידן מחלוקת ראשונים הוא ספק גמור. ומה נעשה שאין לנו מי אשר בפלפולו יחזיר האבדה כעתניאל בן קנז, ואנן יד עניי פחות הרבה מכאצבע בקירא לסברא, אשר היא, כלומר הסברא, עיקר כח ההוראה, ובה יפה כוחו של גברא רבא, כמ"ש בגיטין ו' ע"ב. ובמחלוקת זו אם נשים רשאיות לברך וכו', אחזו הראשונים סער בראיות לכאן ולכאן, והמנהג לברך, ומי יקום ויכריע בין ההרים. לכן יפה אמר רבנו שהשמים ורצון נותן התורה יכריעו. ואם לא תאמר כן, צא פרנס לי אמאי כל היום צלותא בפומן, נבקש מה' יתברך להאיר עינינו בתורתו, ודוד המלך ע"ה מתחנן "נדבות פי רצה נא ה' ומשפטיך למדני" "דרכיך ה' הודיעני אורחותיך למדני", "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". ועוד. ומאי האי? לא בשמים היא. אלא הענין כנ"ל, דהכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עניהם, וכיון שמסופק מה ציוה ה', וזה אומר בכה וזה אומר בכה, מבקש מהי"ת להאירו ולהבינו. ומפורסמים דברי החתם סופר בשו"ת אה"ע ח"ב סי' צ"ו, שאף במה שלא כיון הבית יוסף,

האלוקים אינה לידו שלא יצא תקלה מת"י וכו' כי כן אורחות נותן התורה עם כל עוסקי תורתו לשמה וכו'. עכ"ד. והרי ורבנו האר"י זלה"ה אליהו הנביא למדו כל ספיקותיו, והכריע מכח זה מאות הלכות, ונתקבלו בבתי המדרש בכל ישראל בחיל ורעדה. (מה שלא היו צריכים ישראל קודם מכח עיונם וקבלתם דור אחר דור, כאשר הודיע הראב"ד בסדר בקבלה אשר לו, וכאשר הגיד האר"י עצמו שעד הרמב"ן עדין היתה התורה עוברת במסירה, וברמב"ן וחכמי דורו פסקה). ואין מצוי כלל שיחדש האר"י שום הלכה נגד כל בפוסקים, אלא דווקא במקומות שנחלקו, שם האיר עינים בדרך האמת, או לומר שאין מחלוקת דשניהם אמת, או כא' הדעות. ומוסכם לכו"ע שבמחלוקת הפוסקים הקבלה תכריע. ויש כמה ראיות ברורות שבספק סמכין על בת קול, בירושלמי כלאים פ"ט ה"ג וכתובות פ"ב ה"ג המעשה המפורסם, שפטירתו של רבנו הקדוש ערב שבת היה, ולא שקעה חמה בזמנה, והיו מצטערים על חילול שבת, יצאה בת קול "כל מי שלא נתעצל וכו' חוץ מאותו כובס וכו' יצאה בת קול אפי' אותו כובס". ע"ש. הרי שחששו לחילול שבת, שלא ידעו אם עשו כהוגן, ובבת קול מן השמים הניחו דעתם דחילול שבת אין כאן, ולא היה זה ספק במציאות, שהרי ראו אור יום. אלא הסתפקו שמא עכ"פ שבת הוא. (וראה בזה ברב פעלים ח"ב סוד ישרים סי' ד' ובספרו אמרי בינה בחק"ל סי' ב'). ורבנו בשה"ג שם הביא ראיה מכרעת ממאי דהכריעו כבית הלל נגד בית שמאי על פי בת קול, ועוד כמה וכמה ראיות. ע"ש. והג"ר מרגליות במבואו הנ"ל מביא עשרות עובדות בכל תחום, שקדמונים הכריעו על פי השמים חלומות ובת קול. ע"ש בקיאות מופלאה מבבלי ירושלמי מדרשים ראשונים ואחרונים. וכמדומני שאין עליהם תשובה. ולא אוכל להאריך כאן. ומי שבידו להשיב יקום וישיב בהבנה מעמיקה ויישור דרך דעת חז"ל בכל המקומות שהציגו רבנו והג"ר מרגליות הנ"ל. וזה לא עשה עד הלום אלא רבנו בחילוק הנ"ל, והג"ר מרגליות שם חיזקו ואמצו, כאשר עיני המעיין תחזנה מישרים. הלום ראיתי למהרי"ץ חיות בספר תורת הנביאים דארוכה עלתה לו בנדו"ד, וכתב שם פרק ב' דאליהו שפיר יגלה חדשות בתורה, דבדברים שנסתפקו חכמי ישראל ואין כח בידם להכריע הדרא מילתא לשמיא. והרבה ראיות לזה. זה ראיתי ממה שעברתי על דבריו בהעברה בעלמא. והוא תנא דמסייע לסברת רבנו שעליה נשען כל הנ"ל. אלא שממה שעברתי יש לתמוהה למה לא אחז בסברא זו גם כלפי מ"ש שם בפרק א'. ועוד י"ל איזה הערות בדבריו לא יכלתי לסדרם עתה. וראה עוד מ"ש לעיל סי' ל"ב הערה ז' ח' ובסי' תקפ"ט בשיו"ב ובמחב"ר.

ע"כ העתק של הביאור על הברכי יוסף

מכל זה תראה שרק בזמן שאין לנו כח להכריע בין הפוסקים עושים כהאר"י ז"ל אבל אם יש לנו כח להכריע בין הפוסקים, הכרעה שלנו קובע ולא מה שנאמר בשם האר"י ז"י דעל זה נאמר תורה לאו בשמים היא

----- Original Message -----

From: avraham tsfati

To: itzchokbrand

Sent: Friday, September 17, 2010 1:01 PM

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

לכבוד הגר"י ברנד שליט"א

בעניותין לא זכיתי כלל להבין. שהרי כשהחיד"א כתב שאילו היה רואה הב"י את פסקי האר"י הוי הדר ביה, התכוון הוא לומר שבאמת לא הוא ראה, וכ"ש שום פוסק אחר לא ראה הדברים. ונדמה לי שיש כאן שתי שיטות מחשבה באופן פסק ההלכה כפי שמקובל בין פוסקי הדורות.

ע"ן בטור ב"י סימן ל"א שהזכרתיו לעיל (ועדיין כת"ר לא הביע דעתו ע"ז) ושם תראה איך שלמרות שהב"י נמשך אחר הרשב"י בספר הזוהר שלא להניח תפילין בחוה"מ, ובכ"ז הרמ"א נמשך אחר סברת הר"אש נגד אזהרת הרשב"י (!!!) ופסק שיש להניחם. (וזה נוגד את דבריך שהבאת מגמרא עירובין מ"ו:) אתה הראת לדעת שיש כאן כיוון מחשבה שונה לגמרי מהקצה אל הקצה.

וכן למשל לענין הנחת התפילין דר"ת פסק החיד"א שח"ו לומר שאחד מהם אמת אלא שניהם אמת ושניהם נצרכים וזה כנגד רוב ככל הפוסקים. וזה הפך סברת הגר"א שכידוע לא הניח ר"ת. וכן בשאר עניינים כגון בסב"ל שאין אומרים סב"ל נגד האריז"ל וקצרה מאוד היריעה מלהשתרע כאן.

והדברים נודעים שהספרדים הולכים כהאריז"ל מדור לדור וכפי שהעידו אח"כ מרן הבן איש חי וכף החיים סופר וכן כף החיים פלאג'י וכך קיבלנו מפי חכמי דורנו ה"ה הגר"י צדקה, הגר"מ אליהו, הגרב"צ אבא שאול כולם זצוק"ל

בעניין קבלת הגר"א. מה שהתכוונתי לומר הוא שאילו היו דברי האריז"ל יוצאים מחכמתו שלו אז היתה הדעת נותנת שיש גם מקום לחלוק על דבריו. אלא שאנו יודעים שחכמתו קיבל מפי אליהו הנביא ז"ל כולל גם איך שהסביר את דברי הרשב"י הנוראים

והנה כל גדולי המקובלים שהיו מאז האריז"ל כדוגמת הרמ"ע מפאנו, הרמח"ל, הבעש"ט הק' ותלמידיו (ובניהם בעל העטרת צבי על הזוה"ק שנודע בכינויו שר בית הזוהר ואחריו הגאון המקובל האדיר רבי יצחק יהודה יחיאל בעל היכל הברכה מקומארנא, בעל אוה"ח הק', הרש"ש הק', כל הקדושים לבית אביחצירא, כל חכמי הקבלה הספרדים לדורותיהם, בעל הסולם, בעל המקדש מלך על הזוהר ועוד ועוד, כולם שרפי מעלה, בקיאים בתורת האריז"ל לא פחות מהגר"א, אף אחד מהם ללא ההין לשלוח ידו בתורת קדוש האר"י לא לגרוע או להוסיף או לשנות אפילו אות אחת ח"ו

והנה הגר"א לא רק שלא קיבל את הנהגות האר"י להלכה אלא שאפילו חלק עליו בסוגיות קבליות מובהקות, כולל בהבנת מצב ומעמד העולמות העליונים וזה דבר שצריך עיון איך עשה זאת. והגם שאין אנחנו כדאים כלל להכניס ראשינו בין ההרים הנישאים הללו אבל בכ"ז תורה היא וצריך ללמוד.

הזמן קצר היום והמלאכה מרובה

גמר חתימה טובה וכט"ו

אברהם צפתי

----- Original Message -----

From: itzchokbrand

To: avraham tsfati

Sent: Saturday, September 18, 2010 9:27 PM

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

אין לנו שום ראיה שעושים כהאר"י ז"ל גם במקום שיש ראיות מן הגמרא או הספרי נגד האר"י ז"ל

והרי כאן שיש ראיה מן הספרי שלח נגד האר"י ז"ל בודאי שאפשר לחלוק, ומשום זה ניחא שהחיד"א פסק כהראב"ד משום שכך מפורש בספרי וכן כתב הרי"א ז"ל, שבספרי מבואר כהראב"ד, וכל מה שנכתב שפוסקים כמו האר"י ז"ל זה במקום שאין לנו ראיות כאלו נגדו.

וכן בענין סב"ל היינו שאין לנו ראיה לצד אחד רק שיש ספק, ומש"ה הכריע האר"י ז"ל כצד אחד, ובזה אף שהב"י פסק שסב"ל אבל קיי"ל כהאר"י, ולא משום שסבירה לן שבספק ברכות מברכים אלא שהאר"י ז"ל הכריע הספק ואמר שיש לברך.

ובענין תפילין בחה"מ אין לנו ראיה מן הגמרא נגד הזוהר ע' בביאור הגר"א ס' ל"א שפסק ג"כ שאין להניח תפילין בחוה"מ, והאריך שם שאין שום ראיה מן הגמרא שצריך להניח תפילין בחוה"מ.

וכן מפורש לשון הב"י אורח חיים סימן לא בסוף ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן:

ומבאר בזה שאילו היה מבואר בתלמודא דידן שיש להניח תפילין בחוה"מ לא היה פוסק כהזוהר, ורק בלל שאינו מבואר בתלמוד בבלי ויש בזה ממחלוקת הראשונים, אז הזוהר מכריע

וזוה שייך ג"כ לענין האר"י ז"ל, שכל מקום שפוסקים כהאר"י ז"ל הוא כשאין לנו ראיה ברורה נגדו,

כל טוב

יצחק ברנד

From: itzchokbrand

To: avraham tsfati

Sent: Monday, September 20, 2010 12:50 PM

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

לכבוד ר' אברהם צפתי נ"י

כעת נתברר לי שכל הקטע של החיד"א בענין מספר חוטי התכלת הוא ממהר"ר וידאל צרפתי כי מקודם חשבתי שרק הקטע האחרון בביאור כפל לשון זכרון הוא מהרב וידאל צרפתי אבל לא הקטע של הכרעה במספר החוטים, אולם כעת מצאתי בספר צוף דבש ס"פ שלח מהר"ר וידאל צרפתי שכתוב כל הקטע כולל ההכרעה של מספר החוטים כהראב"ד, הכל כתוב שם אות באות כמו שהביא החיד"א וא"כ זה הכרעה של הרב וידאל צרפתי ולא של החיד"א,

ומ"מ אין לנו ראיה שבמקום שהפוסקים הכריעו מכח הספרי (שנכתב ע"י התנאים) כאחד השיטות אפשר לעשות כהאר"י, וכאן הכריעו הרב וידאל צרפתי כהראב"ד והחיד"א בשם הגדולים החשיב אותו מאוד וכתב עליו שהוא אחד מגאוני המערב הקדמונים

כל טוב וחג שמח

יצחק ברנד

----- Original Message -----

2010/9/20 itzchokbrand <itzchokbrand@neto.bezeqint.net>

יש להוסיף שזה דבר ברור שאם עושים כמו הראב"ד יוצאים גם לדעת הרמב"ם, שהרי לא יתכן כלל דבר חריג כזה לעשות חצי חוט שהגמרא יסתום בזה ולא זהיר אותנו על זה. וזה יהא פסול או שלא יקיים מצוות שני מינים אם אין עושים כך, וכן הארכתי במאמר באריכות. אולם בהיפוך לדעת הראב"ד אין לנו מקור לומר שמקיים מצות תכלת אם עושה כדעת הרמב"ם.

כל טוב

יצחק ברנד

From: avraham tsfati

To: itzchokbrand

Sent: PM 11:05 Monday, September 20, 2010

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוו תכלת

אני שמח שלפחות כוונתי אל האמת בדעת החיד"א ז"ל בעניין זה שלא יתכן שיפסוק נגד האר"י

שאלתי את בנך שרגא נ"י (שאנו ידידים טובים) איך עושה הגרי"מ מורגנשטרן שליט"א, ואמר לי שבאמת הורה לעשות כשיטת הרמב"ם כי כך גם יוצא ידי סברת האריז"ל. למרות שראיתי שאחד מחסידי ברסלב בדורות הקודמים ה"ה רבי בעניין זה אברהם ברבי נחמן שהיה כידוע ת"ח גדול מאוד בנגלה ובנסתר היה הולך עם תכלת רדזין כשיטת הראב"ד דווקא.

בכל אופן ממה שכת"ר כתב לגבי סימן ל"א בשו"ע שאילו היה לב"י מקור מהש"ס היה פוסק נגד הזוהר זה נכון, אבל היא גופא הוכחה שכשאין הוכחה מהש"ס ויש מחלוקת בין הפוסקים אז אם יש הוכחה מהזוהר הולכים כהזוהר. עיין מ"ש בכף החיים סופר או"ח סימן כ"ה או' ע"ה שסיכם את כל שיטות הפוסקים בסוגיה זו של קבלת הארי מול הפוסקים והביא שם בהדיא שהרמ"א חלק עקרונית על הב"י בנדון ולהעיר משו"ת אבני נזר ח"א סימן ב' שהביא הוכחה מתוס' במנחות שיש להניח תפילין בחוה"מ

כט"ס

אברהם צפתי

----- Original Message -----

From: itzchokbrand

To: zeevgl@walla.com

Sent: Tuesday, September 21, 2010 8:22 AM

Subject: Re: Fw: מהדורא חדשה בענין חידוש מצוות תכלת

לכבוד ר' אברהם צפתי נ"י

הענין הוא כאן כך שיש ראייה מן הספרי נגד הרמב"ם, שהרי בספרי שלח כתב שלשה של לבן ורביעית של תכלת, וזה כמו הראב"ד ובספרי שלח כתב ד' של לבן וד' של תכלת וזה כמו התוס' ורק הגר"א גורס שם ג' של לבן ורביעית של תכלת כמו הספרי בשלח, ובזה ישב הסתירה אבל זה ברור שאין ספרי כמו הרמב"ם,

ומה שכתב הכ"מ שבספרי הוא כמו הרמב"ם, הנה ידוע שהכ"מ היה לו גרסא מוטעית בראב"ד שנים לבן ושנים תכלת ולא ידע כלל שיטת הראב"ד, וחשב שהראב"ד כמו התוס' ועל כן כתב שבספרי מבואר כמו הרמב"ם דהיינו הספרי בשלח שכתב ג' לבן ורביעית תכלת, ומדברים לפני שכופלים, ודחק שהכוונה חלק של רביעית תכלת, אבל עכ"פ שלא כתוס', אבל אחר שנתברר גרסא האמיתית בראב"ד ששה לבן וב' תכלת, וא"כ מתפרש הספרי כמו הראב"ד

וכן סתימת הש"ס שלא הוזכר דבר חריג, שהרי כל הפטנט של הרמב"ם לטוות חצי חוט הוא דבר חריג, משמע כמו הראב"ד, (וזה לא כאילו לא הוזכר בגמרא אלא כיון שזה דבר חריג היה הגמרא צריך לומר זה ואם לא אמר סימן שזה לא כך) וע"ע בית יוסף אורח חיים סימן קמא **מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא לא שבקינן דברי הזהור מפני דברי הפוסקים**, אלמא שאם יש ראייה מדברי התלמוד עושים שלא כהזהור

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן פ

ועמדתי על הדבר לפי שיש בידי כלל גדול בכל דבר שנכתב בגמרא או באחד מן הפוסקים או בעלי ההלכות אפילו שיהיה הפך ממה שכתוב בספרי הקבלה אני מודה בו ולא אחוש למה שכתוב באחד מאותם הספרים

ודברתי אתמול עם שרגא ואמר לי שיש באוצר החכמה ספר שאומר שהרמב"ם היה לו גרסא בספרי כמו דעת ומצאתי זה ברמב"ם עם פירוש שם טוב, אולם שם כתב שכך הוא בספרי כי תצא, אבל הדבר תמוה שאין שום מקום שיש גרסא כזו בספרי וא"א להמציא גרסא שאין לו שום מקור בשום מקום, וא"כ אם יש הכרעה מן הספרי וסתימת ההגמרא כמו הראב"ד, ובמקרה כזה לא אמר הב"י שעושים כמו האר"י ז"ל וכן בודאי החיד"א לא חולק על הכלל הזה, שלא אמר באופן גורף שעושים כהאר"י אף נגד הספרי וסתימת הגמרא,

וז"ל הריא"ז בהלכות קטנות, רוב המפרשים אומרים שחציין הן חוטי לבן וחציין חוטי תכלת, ורבינו משה אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת, ולא נראה, שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיית, וכן מבואר בספרי.

וכאן יש לומר שהחיד"א היה מסכים עם הר"ר וידאל הצרפתי שיש ראיות כדעת הראב"ד

ובאמת שלא מצאנו פוסק שהביא דעת הראשונים החולקים זה על זה והכריע כדעת הרמב"ם, ויש רק שהכריעו כדעת הראב"ד, הלא המה הריא"ז הגר"א והמאירי והרב וידאל הצרפתי. (אולם יש אור שמח שפסק כהרמב"ם ע"פ מה שחשב שיש ראייה מן הירושלמי אולם כבר הארכנו שכל דברין תמוהין ביותר ולא כתוב שום דבר שם, והבאנו ראייה ברורה שגם מן הרמב"ם בעצמו בספר המצוות מופרך כל מה שכתוב שם)

האבני נזר ח"א ס' ב' האריך בענין תפילין בחוה"מ ומסיק שיש בזה פלוגתא בבבלי והלכה שאין מניחים תפילין בחוה"מ, אבל בודאי לא כתב שהלכה כהזהור אף נגד הגמרא ופוסקים

כל טוב

יצחק ברנד

קצה מנהגי סימן כד החיד"א

האריז"ל כתב דגם עתה דלשריפה אזלא, ידקדקו להוציא שיעור אחד ממ"ח לפי סודן של דברים. "אבל לא ראיתי ולא שמעתי ששום חסיד בדורנו נהג כך" [ב].

❖ רועה ישראל ❖

ובדור של מרן חיד"א ז"ל היו חסידים רבים וקדושי עליון המקפידים וההירים בכל דבריהם על פי דרך הקבלה והסוד, ולא יבצר דנעלם סוד וענין מצוה זו מכל החכמים והחסידים. וכולם שוים לטובה בקולא זו שלא להפריש בזה"ז מהחלה אחד ממ"ח. ועל כרחק הוא דאף אנן לא עדיפי מניה, ואין לנו לחוש לחומרא זו של דברי רבנו האריז"ל, כך משתמעין ונרמזין דברי מרן חיד"א ז"ל. ובכרך לאדון (סי' ה' סק"ו) כתב החיד"א דזמנין גדולי ישראל רואים לדברי האריז"ל, ואעפ"כ אינם זזים ממנהגם.

ועין רואה למהר"ח סתהון ז"ל בארץ חיים (סי' שכב) דהולך ומציין לכמה פרטים וחומרות של רבנו האריז"ל באיסור והיתר שלא נהוג עלמא כוותיה. וזולת בענייני התפילות והברכות דנוהגים כוותיה בכל דבריו, שכ"כ מרן חיד"א ז"ל בשו"ר ברכה (סי' תכא) דבתר הכרעת האריז"ל גרידנן בדוכתי טובא. ע"ש. ודייק לשון הזהב של מרן חיד"א שכתב "בדוכתי טובא", ולא כתב "בכל דוכתי", הרי דאיכא דוכתי דלא נהגינן כרבנו האריז"ל.

ומכל מקום, עינא דשפיר חזי למורנו הרי"ח הטוב ז"ל בספרו הנודע בן איש חי (שנה שניה פרשת שמיני את ג) כתב דמפרישים "דבר מועט", ומייתי לדברי מרן חיד"א בשם רבינו האריז"ל, ושלא ראה לשום חסיד נהוג כן. מ"מ

ועל נוסח הברכה על הפרשת חלה, ראה דברינו בס"ד בספר לבי ער (סי' כ אות ה) שכתבנו דהמנהג לברך בנוסח "להפריש חלה תרומה". ויש מוסיפין תיבות "מן העיסה", ויש להם על מה שיסמוכו.

ב. ברכי יוסף (סי' שכב סק"ב), ועין וזכר (מע' ח' אות ו). ושם מייתי לדברי רבינו האריז"ל בשער המצוות שלו (פרשת שלח לך) דגם עתה בזמן הזה דהחלה לשריפה אזלא, ידקדקו להוציא אחד ממ"ח, לפי סודן של דברים על דרך האמת והקבלה.

אך תוך כדי דיבור הוסיף מרן חיד"א (שם בשני המקורות המצויינים), דלא ראה ולא שמע לשום חסיד ומקובל בדורו שנהוג כך. ובעין וזכר כתב לדייק לשון האריז"ל דדוקא ע"פ דרך האמת בעינן שיעורא אחד ממ"ח, אבל ע"פ הדין, אין צריך שיעורא, וכנ"ל (באות קודם).

וכבר נודע כמה חושש מרן חיד"א ז"ל לכל דברות קדשו של רבנו האריז"ל ואפילו לרמיוזותיו, כאשר עיניך תחזינה מישרים בספריו הרבים, ועם כל זה כאן נטה קו מדבריו הבאים מפורשים בשער המצוות. והיה טעמו דודאי אם היה הדין והיה טעם בסוד לנהוג כן, לא אפשר דלא ינהג כן איזהו פוסק, או איזה מחבר מגורי תלמידי האריז"ל לבא באזהרה על פתגם דנא.

ולאדם וכן המנהג שיש וכו'. וכ"כ הרד"ק בשם ח"ג ד"ס חורדא
 סי' תנ"ג ומה"י קרקס כדלחז' על הכתובים סי' חלטה ביסוד
 סוף הלכה ח' דק המנהג) ושו"ת פ"ס אותה ואין מקפידין
 על שימורה כיון דאזלא לשריפה וחלה אין לה שיעור
 מן התורה אפילו בזמן הבית עכ"ל. גם הפר"ח
 בליקוטי יו"ד כתב דכן עמא דבר שלא להפריש אלא
 כל שהוא. והברבי יוסף אוח ב' כתב כן משם
 מהר"ש גרמזיאן ומשם זקינו הרב חס"ל בכח"י. ובסוף
 דבריו כתב וז"ל אמנם רבינו הארי"ל בשער המלות
 פרשת שלח כתב דגם עתה דלשקיפה אלא ידקדקו
 להזליח אחד ממ"ח לפי סודן של דברים עש"ב אכל
 לא ראיתי ולא שמעתי שום חסיד בדורינו נהג כך
 עכ"ל. וכ"כ בספרו עין זוכר אות ח' סי' וא"ו
 (ועי' נדרי יוסף לקמן סי' גליא אות ק' דאין המנהג להזליח מעשר
 מן הכותשין הדיקין מן הכו"פ"ס הכס דהארי"ל בשער המלות פרשת
 וילך האמר כזה. וכן נכמה פרטים בחומות איסור והיתר שמכר שם
 ובפרשת ויחי ופי' אחרי מות ופי' שלח ופי' עקב לא נהג פלמא הכי ופי'
 תש' סוף יוסף סי' י"א. אכן בשאר חוב דברי הארי"ל ונפרט בעמנו
 תחילה ונבאר ויבוא נוסחיה כהכרעתו בין פלוגתא הסופקים וכמו
 שכתבתי בק' הכללים סי' י"ג משם בדברי יוסף בספרו שו"ת ברנח א"ח
 סי' תכ"א דכתב הכרעת הארי"ל גיריין בדוכתי טובא פ"ט):

שב"ג סי' א' חלת חולה לארץ שמתרת לכהן טהור
 מקרי (פי' לעיל סי' ש"ב סעיף ה' גאון) רשאי לאכלה
 עם זר על שולחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפילו
 נתערבה שזה בשוה (וכתב בהג"ה ד"ש חולקין וס"ל דאסרה
 חפזתה עד ק"א אם הוא במינה ושלא במינה עד ס' וכו') ומהר"ר
 לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו ויכולין ליטנה
 לכהן עם הארץ ואין בה משום כהן המסייע במחנותיו
 שהוא אסור ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש
 החלה בחו"ל מותר מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם
 וכו' אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש
 (פי' מה שכתבתי בתחל א"ח סי' תנ"ג וסי' תק"ו) ואינה ניטלת
 אלא מן המוקף כתרומה ואינה ניטלת מן העהור על
 הטמא לבתחילה (וכתב דמוה"ז אין טהרה מפני טומאת
 העז כדלעיל סי' ש"ב סעיף ד'. מ"מ משנתת לה היכא דלא הפיסה
 נמי פירות שאינה משכנה משקים כדלקמן סוף סי' ש"ט) וכל
 שבתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה כך
 בחלה וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה כך בחלה
 וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה וכל האוכל
 תרומה אוכל חלה. ועי' בספר הנכבד חלת לחם על
 הלכות חלה סי' ב' באורך וברוחב בחילוקים אלו
 שבין חלת א"י לחלת חו"ל:

שב"ד סי' א' בהג"ה ומ"מ לבתחילה לא יאמוך על

זה ולא יתן שאור של פטור בעיפה של חיוב. וכן
 כתב מהריק"ש וסיים על זה וז"ל ועכשיו אין מהרים
 בכך רק מסירין חתיכת עיסה כשיעור השאור ואח"כ
 מפרישין חלה אך לריך שלא להרחיקו מן העיסה כדי
 שיפריש חלה גם עליו וכל זה עושים להיכר שאין
 להפריש מן החיוב על הפטור עכ"ל. ומצאתי בהגהות
 הרב חס"ל אזולאי כת"י על הלבוש שהביא דברי
 מהריק"ש הגו"ל ואח"כ כתב וז"ל ואני המלקט ראיתי
 לאנשי מעשה בלפת חוב"ב שנהגו להפריש מן העיסה
 השאור תחילה ואח"כ מפרישין מן העיסה החלה וכן
 נהגו לעשות פה חברון חוב"ב אבל לריך לומר שלא
 לעשות מן השאור שום דבר בשום מצב עד שיפריש
 ממנו חלה לפי שהוא טבול עכ"ל. ועי' שער המלות
 פ' שלח ובקונטרס שפת אמת שבסוף ספר אמת
 ליעקב ניבוי סי' ס"ז דף קי"ב ע"ב ובקונטרס
 חידושי דיני רבני ירושלים שבסוף חשו' חיים וחסד
 סי' ע"ב:

שב"ח סי' א' בשעה שיפריש חלה יברך אקב"ו להפריש
 תרומה. וכתב בהג"ה או להפריש חלה. עי' שו"ר
 שהביא שני הדיעות וכתב דאין חילוק. והרב בה"ג
 הלכות חלה והרמב"ם פ"ה מהלכות ביכורים ה"א
 ואור זרוע ח"א סי' רכ"ה ופיסקי ריקאנטי סי' ר"ל
 וידה לדרך מאמר א' כלל ה' פ"ד כתבו לברך להפריש
 חלה. וכתב מהריק"ש כי כן נהגו. ובספר הכתב
 והקבלה פרשת שלח סי' ע"ו פסוק ק' האריך להוכיח
 שיותר נכון לומר חלה מלומר תרומה ע"ש. ומצאתי
 בספר חלת לחם על הלכות חלה סי' ז' סק"ד שכתב
 דכיון דבלשון העולם קורין אותה חלה ולא תרומה
 הו"ל כהיא דא"ח בנדרים דף י"ח ע"ב דפתח
 תרומה ביהודה אסורה. בגליל מותרת. שאין אנשי
 גליל מכירין את תרומת הלשכה (כי רשוקים הם מירושלים)
 סתם חרמין ביהודה מותרין. בגליל אסורין. שאין
 אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים (כי אין כהנים דרים
 שם כל כך). והרמב"ם פ"ד מהלכות תרומות הלכה ע"ז
 (בבבא לקמן סי' גליא סעיף ת"ט) פסק דהמהבין לומר תרומה
 ואמר מעשר. מעשר ואמר תרומה. לא אחר כלום
 עד שיהיו פיו ולבו שוים עכ"ל. וא"כ הואיל ורוב
 חלות מסורות לגשים והן אינן מזירות לקרות שם
 תרומה על החלה. ובלשון העולם מיקרי חלה. קרוב
 בעיני לפי מה שכתבתי בסק"ב וסק"ו שהאידנא אין
 קורין שם לחלה אחר הברכה דלא כהראב"ד בהשגות
 פ"ה מהלכות ביכורים בשם השאלמות פרשת לו סי'
 ע"ג הובא בב"י. אלא סומכין על הברכה. וא"כ אם
 יאמרו

מאמר זה נכתב ע"י חברותא ר' גלעד לוינגר נ"י שלומד איתי

פסיקת הלכה מהשמים²⁴

התורה אומרת "לא בשמים היא"

הפשט של הפסוק הוא לא מחייב שאין לסמוך על בת קול, כי אפשר לומר שהתורה לא בשמים ולכן אתה לא צריך לעלות לשמים וללמוד אותה

אך הגמרא דורשת שלא סומכים על בת קול

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה: אמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. - מאי +**דברים** ל' + לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה +שמות כ"ג+ אחרי רבים להטת. - אשכחיה רבי נתן לאלהו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא? - אמר ליה: קא חייך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני. אמרו: אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונמנו עליו וברכוהו.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קח עמוד א

מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור? - אמר לו: אם יבא אליהו ויאמר. מאי אם יבא אליהו ויאמר²⁵? אילימא אי דאית ליה עור אי דלית ליה עור - הא חזינן דאית ליה עור! ועוד, התנן: עצמות הדג ועורו מצילין באהל המת! - אלא: אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה, אי לא פסקא זוהמא מיניה.

רש"י מסכת שבת דף קח עמוד א

מאי אם יבא אליהו ויאמר - היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מה עמוד א

ויגדו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שסים את הגרנות. תנא: קעילה עיר הסמוכה לספר היתה, והם לא באו אלא על עסקי תבן וקש. דכתיב והמה שסים את הגרנות, וכתיב +שמואל א' כ"ג+ וישאל דוד בה' לאמר האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה. מאי קמבעיא ליה? אילימא אי שרי אי אסור - הרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים²⁶. אלא: אי מצלח אי לא מצלח. דיקא נמי, דכתיב לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה, שמע מינה.

רש"י מסכת עירובין דף מה עמוד א

הרי שמואל ובית דינו קיים - ומידי דאיסור והיתר לא משייל באורים ותומים

²⁴ מקורות גמרות, חיד"א, הקדמת הרב מרגליות לשו"ת מין השמים

²⁵ החידא בברכי יוסף על ההלכה הזאת אומר שמה ששואלים את אליהו זה גדלותו

²⁶ אולי אפשר לדייק מזה שכל האיסור הוא מתי ששמואל ובית דינו קיים - שיש בית דין שיגיד לנו את ההלכה

תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טז עמוד א

גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל! א"ל: +דברים ל' לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל! אמר להם: אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא: אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל! אמר ליה לא בשמים היא. א"ל לאלעזר: שאל! אמר להם: אלה המצות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה

הרמב"ם גם פוסק כך

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ט הלכה ד

וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני הרי זה נביא השקר ויחנק,²⁷ אע"פ שעשה אות, שהרי בא להכחיש התורה שאמרה לא בשמים היא, אבל לפי שעה שומעין לו בכל.

מצד שני יש כמה מקורות שבהם משמע שכן סומכים על גילוי מהשמים

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב

: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יז עמוד ב

ומי עבדין כתרי חומרי? והא תניא: לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי - עושה, כדברי בית הלל - עושה. מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר +קהלת ב+ הכסיל בחשך הולך, אלא, אי כבית שמאי - כקוליהון וכחומריהון, אי כבית הלל - כקוליהון וכחומריהון. הא גופא קשיא: אמרת לעולם הלכה כבית הלל והדר אמרת הרוצה לעשות כדברי בית שמאי עושה! - לא קשיא; כאן - קודם בת קול, כאן - לאחר בת קול. ואיבעית אימא: הא והא לאחר בת קול,

תוספות מסכת עירובין דף יז עמוד ב

כאן לאחר בת קול - ואם תאמר מאי שנא דלא קיימא לן כבת קול דרבי אליעזר דהזהב (ב"מ ד' נט:) ויש לומר דהתם לא יצאה אלא לכבודו כדמוכח התם

ועוד דהתם היתה כנגד רבים והתורה אמרה אחרי רבים להטות אבל הכא אדרבה בית הלל הוּו רובא ולא הוצרכו בת קול אלא משום דבית שמאי הוּו חריפי טפי

ואם תאמר אם כן מאי קאמר ר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית קול הלא לא אמר רבי יהושע אלא אבת קול דר"א וי"ל דלא בשמים היא משמע דאין להשגיח כלל בשום בית קול.

כן מופיע שו"ת מן השמים רבי יעקב ממרויש, חי בצרפת במאות 12-13. הוא היה מבעלי התוספות.

כל השו"ת בנוי על שאלות מהשמים ועל זה החיד"א בשם הגדולים כתב באריכות שסובר שהוא חולק על הרמב"ם והביסוס הוא בעיקר על בת קול של בית שמאי ובית הלל וזה בתנאי שלא יכול לקבל הכרעה אבל במקרה שיכול לקבל הכרעה לא פוסקים מהשמים

²⁷ ועייין לחם משנה בתחילת הפרק ואחרים שחולקים על הרמב"ם

הרמב"ם לכאורה סותר את עצמו כי בהלכות טומאת מת פרק א **רמב"ם הלכות טומאת מת פרק א** הלכה יג

ואין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא והרי הוא אומר במלחמת מדין כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם אהל, וכן העכו"ם אינו נעשה טמא מת אלא עכו"ם שנגע במת או נשאו או האהיל עליו הרי הוא כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת, ולא בטומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולן אין העכו"ם ולא הבהמה מתטמאין בהן.

ולכאורה הוא פוסק כנגד רבנן ואומר שסומכים על אליהו הנביא (כך מסביר אותו הבית יוסף)

והרמב"ם בהלכות יסודי התורה הבית יוסף נשאר בצריך עיון הרי פוסקים לגבי בית שמאי ובית הלל כן הכריעו את ההלכה

הרב ברנד רצה לתרץ שבמקום שאפשר לפסוק גם כמו בית שמאי וגם כמו בית הלל כמו שאמרו חז"ל הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה והרוצה לעשות כדברי ב"ה עושה, אנו יכולים לפסוק הלכה מהשמים, כיון ששמן השמים רק אומרים שצריך להיות תלמיד של פלוני וזה לא ממש פסק הלכה כי ההלכה נפסק ע"פ דיעה זו, אבל במקום שבלי ההכרעה היה הדין שמתנהגים כספק ואומרים ספק דאורייתא לחומרא אז כשצריך להכריע הלכה ולא יודעים רק מן השמים, אנו פוסקים הלכה כמו המחמיר ולא מן השמים²⁸

ברכי יוסף אורח חיים סימן תרנד

ב. מה שנהגו קצת נשים בארץ הצבי לברך על לולב, זה שנים רבות ערערתי על זה, דנהגו כך מעצמן, ואנן קבלנו הוראות הרמב"ם ומרן, והם פסקו שלא לברך. ושאלתי לחכמים זקני דורנו, והם אמרו דהוא מנהג טעות, דקצתן נהוג הכי בבלי דעת, ויש לבטל המנהג. ואחר זמן האיר זרח ספר נחפה בכסף למורי הרב זלה"ה, ושם ראיתי שכתב שהוא מנהג טעות וכל המבטל המנהג תע"ב. ע"ש דרך קפ"א ע"ד. ואחר זמן רב בא לידי קונטרס מרבינו יעקב ממרו"ש מרבוואתא קמאי, דמייתו ליה הרב שבלי הלקט והמרדכי כמ"ש בקונטרס שם הגדולים דף ל"א (מע' גדולים ערך רבינו יעקב החסיד), שהיה שואל מן השמים ומשיבים לו. וכתוב שם (סי' א) וז"ל, שאלתי על הנשים שמברכות על הלולב ועל תקיעת שופר, אם יש עבירה, ואם היא ברכה לבטלה אחרי שאין מצוות. והשיבו, וכי אכשור דרי, כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, ולך אמור להם שובו לכם לאהלכם וברכו את ה' אלהיכם. והעד מגילה וחנוכה. ופירשו לי שמאחר שהיו באותו הנס חייבות ומברכות, בלולב נמי מצינו סמך שאין לו אלא לב אחד לאביהם שבשמים, ובשופר אמרו הקב"ה אמרו מלכיות שתמליכוני עליהם, זכרונות שיבא זכרון אבותיכם לטובה לפני ובמה בשופר, והנשים נמי צריכות שיבא זכרוניהם לטובה, לפיכך אם באו לברך בלולב ושופר הרשות בידם³.

הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן תרנד הערה ב

ב. בשו"ת יוסף אומץ סי' פ"ב כתב רבינו: נהגתי לומר לנשים שיברכו על לולב כמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעה"ק ירושלים ת"ו, שכן השיבו לר"י ממרוויש מן השמים. והסביר בדבש לפי מער' נ' אות י"ב שלא שייך לומר בזה "לא בשמים היא", כיון שאין בידנו כח להכריע בין הראשונים, ואין אנו עושים כפי כבנתינו בתורה, אלא עושים דרך פשרה, וא"כ נכון יותר לעשות כהפוסקים שהסכימו עימהם מן השמים. ע"ש. והיא סברה גדולה. ואינה "עשית דת" שכתב הרמב"ם בהלכות יסו"ה פ"ט ה"ב שאין נביא רשאי לעשות דת. אלא העמדת הדת היא. דעשית דת היא חידוש מצוה בתורה. אבל להכרעת דין שעד היום היה בספק מחמת הגלות לא יקרא עשית דת, ופשוט.

יש מספר ביטויים שלא ברור מה הגדר שלהם

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו

²⁸ תשובה כזאת ענה החידא על שו"ת מין השמים והבאנו כאן

הלכה יד

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. +/השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.⁺

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח

הדס שנקטם ראשו כשר. א"א כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם משנתנו /סוכה/ (לב)

גם רב עמרם גאון אומר בהקדמה שלו שהוא אומר מה שהראו לו מין השמים

הדבר פשוט שלא כיוון שזה נבואה אלא סעייתיה דשמיא

גם המשנה אומרת תורה שנמסרה מסיני היא עברה דרך נביאים והפשט הפשוט זה שזה לא מתוקף היותם נביאים אלא בגלל שהם יתקדשו

גם לעניין הגמרא תלמוד בבלי מסכת זבחים דף סב עמוד א

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית. במתניתא תנא, ר"א בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית.

משמע שזה לא היה על תקן נבואה אלא על תקן "הנביאים שקיבלו את התורה"²⁹

גם לעניין קדושת שביעית בפירות של גויים פוסק הבית יוסף שאין קדושה ואילו המבי"ט פוסק שיש קדושה הבית יוסף במגיד משרים אומר שיש לו ראייה מהמגיד, ומובא בסיפורים על החזון איש (בסוף הספר) שהמגיד של המחבר היה הבית יוסף עצמו

יש מקרים שכן משתמשים בשמים הגמרא בסוכה אומרת

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מד עמוד א

אתמר: רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר: ערבה יסוד נביאים, וחד אמר: ערבה מנהג נביאים. תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר יסוד נביאים, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: ערבה יסוד נביאים הוא, תסתיים. אמר ליה רבי זירא לרבי

²⁹ או שזה היה בגדר עדות כמו שאומר החיד"א על זה

אבהו: מי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים הלכה למשה מסיני! +דניאל ד+ אשתומם כשעה חדא ואמר: שכחום וחזרו ויסדום.

ולכאורה זה בנבואה

רש"י מסכת סוכה דף מד עמוד א

שכחום - בגלות בבל שכחו את התורה והמצוות במקצת, וזו נשכחה לגמרי.

וחזרו - נביאים אחרונים.

ויסדום - על פי הדבור.

הרב מרגליות אומר שהסיבה שמותר על פי הדיבור הוא משום שמראש זה היה הלכה למשה מסיני והיות ושכחו את זה היו צרכים לזכור את זה ע"י הלכה מהשמים

בסדר הדורות³⁰ שמביא את הסיפור על האור זרוע שהתלבט אך לכתוב עקיבא ומדיוק שנראה לו בחלום הפסוק "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה החליט שצריך לכתוב בגט עם ה"

לסיכום העניין יש לציין שגם שלא בשמים היא ואין לפסוק לפי בת קול- ראינו מספר חריגות

1. כאשר אי אפשר להכריע לפי מה שיש בארץ כמו במחלוקת בית שמאי ובית הלל (החיד"א בשיטת התוספות)³¹
2. במקרה ואין בית דין שראוי להכריע כמו שכתוב שבית דין של שמואל הרמתי קיים משמע שאם הוא לא קיים אפשר לשאול
3. במקרה שיש ספק במציאות³²
4. במספר מקומות הנביא יודע את ההלכה מחוכמתו³³ או מעדות כסתם אדם

³⁰ בסדר אור זרוע

³¹ ואולי אפשר לצמצם שרק במקרה שכבר קודם מי שרצה לפסוק כבית שמאי יכול ומי שרצה לפי בית הלל יכל ואולי כך אפשר לתרץ את הרמב"ם, בחיד"א הוא מוסיף את זה גם לשיטת הרמב"ם

³² חיד"א בברכי יוסף מביא הרבה ראיות בסימן לב סעיף יב (ועיין תוספות לה ע"ב בעניין כהן שאם יבוא אליהו הנביא)

³³ עיין בכורות כד עמוד א